

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204757

UNIVERSAL
LIBRARY

THE
HISTORY OF MYSOR

An Historical drama in four act

BY
KOLLACHELLAM SREENIVASA RAO,

Pleader, Bellary.

FIRST EDITION.

PUBLISHED BY
K. SATHRUGHNA RAO

BELLARY.

Printed at the Andhra Press.

1925.

మే సూ రు రా జ్య ము.

బళ్ళారిలో వసలుగానుండి

కీ. శ్రీ. బ్రహ్మశ్రీ! గోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారిచే

రచియింపబడిన చరిత్రనాటకము.

క. శత్రుఘ్నరావుచే.

బ్రహ్మచారివలెనుండి.

మొదటికావ్యము.

.. .. .

బళ్ళారి.

ఆంధ్రాముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

1925.

Registered Copy--Right.

పురుష సాత్రాలు

లక్ష్మణుడు
 వీరుడు
 ఘాతకులు
 అగస్త్యులు
 శైరవుడు
 వసుదేవుడు
 విజయ
 కృష్ణుడు
 బ్రాహ్మణుడు
 యదురాయుడు
 మహాదేవ సోమయా
 అశ్వేతబ్రహ్మజాన్తి
 ఆచార్యులపాత్ర
 విరూపాక్ష
 విభాకర
 కార్యవర్తి

కామేశ్వరమంతులు
 ధీమంతి
 ఆరాధ్యమూర్తి
 మారసాయక
 వాగాడంబరపార్వలు
 వరదుండు
 కామరాజు
 జగధీశ్వర
 కర్మకు
 విచ్చివాహికడు
 భటుడు
 సంగమ
 క్షిగారుడు
 సభాసదులు
 ప్రత్యేక
 అశ్వేతబ్రహ్మ క. తీర్వకాన్తి

స్త్రీ సాత్రాలు

జకన్తోహిని
 కామాంబిక
 జగదంబ

ఓబళమ్మ
 బోగంసుబ్బసాని

శ్రీనివాసనుకవి జీవితచరిత్ర.

ఎవ్వని వదనరాజీవరంగస్థలంబున నలువరాణి నిచ్చలును నట్టివలు నలుపుచుండునో ! ఎవ్వఁడు కువ్యాభ్యావిషమూర్ఛితయగుకాళిదాసకవితాను కన్యకను దనదు సందివినిచే చెప్పితిల్లఁజేసి బజ్జలమిన్నయని వన్నెకెక్కెనో ఏమహామహు దివ్యనామామృతమును వీనులారఁగ్రోలనియత్తరామ్యుఁ డొక్కఁడైన నీభువిని గానుబడఁడో ! ఏమహితచారిత్రుని యశఃకుసుమంబుల భరియింఁ దివాకర నిశాకరుఁడు పుష్పవంతులను సార్థకనామమును బడసిరో !

ఏవిద్యవతంసుఁడు ఆనన్యజన సామాన్యమగు మహామహిమపాఠ్యాదు బిరుదమునకు చుంగ్గరర్థియయ్యెనో ! అట్టి చుర్రోకృతనకల శాస్త్రజలధియగు కోలవల శ్రీవల్లివాధనూరి వంశమున మనశ్రీనివాస కవిముక్తామణి విరూపాక్ష క్షేత్రమునకు సమీపముననుండు కామలాపురమను గ్రామమునఁ గ్రీష్మశకవ 18-8-1854 తేదీలకు సరియగు ప్రమాదీప సువస్సర ఫాల్గుణాసిత చతుర్దశినాడున్భవించె. ఇతఁడు బాల్యముననే సంస్కృతభాషకు జ్ఞాంగ నభ్యసించి, పిద నాంధ్రీయ భాషయం దనమానవైదుష్యులను గడించి, కొంతకాలము రాజయోద్యోగనుండి, తర్వాత న్యాయవాదిపరీక్షలయం దత్తిర్పఁడై బల్లారి పువరమాన న్యాయవాదిగ పాటుచుండె. ఇతనికి నొకకూతురును, నలుగురు కుమారులును గలరు. మఱియు నితఁడు 1917 సం॥ ఏప్రిల్ 7 తేదీ దేహాళిపురమ జరిగిన విద్యవృద్ధ యని ప్రసిద్ధి గాంచిన యాంధ్రసాహిత్య పరిషత్వృద్ధ కన్యాసాధిపుఁడుగ నియమింపబడియుండె. ఇట్లుండ నేతత్కవించంద్రుండు రాజప్రణవీడితుల యాంధ్రకువలయంబు వసినాడఁ గుకవిచక్రంబు లున్లసిల్లి 1919 సం॥ జూలై తేది యస్తమించె.

ఇట్లు విన్నవించు,

సుశీజన విధేయుఁడు,

రావాడి - మొకటరామశాస్త్రి

తెనుఁగుపండితుఁడు, మునిసిపల్ హైస్కూలు, బల్లారి.

శ్రీరామాయనము.

మై నూ రు రా జ్య ము.

సాం ది.

శా. శ్రీకారుణ్య సుధాను నివృతనయన శ్రీసంయుతా ప్రార్థితా
ప్రొకబ్రహ్మ గీరితముఖ్యసుమన స్తామాంచితా శ్రీహితా
పాకారిప్రతిపక్షమారణ కరాజ్ఞాతాసిధారాన్వితా
శ్రీకాంతా మహిమానురాంత మము సుశ్రీయుక్తులక్షణేయుమా.

అ సు బం ధ ము 1.

సీ. శివశివానందయోగ భవు లగుకాదంబు
తేలిరేరాజ్యము లీల గాను
సల్లలితంబుగఁ బల్లవకులజులు
బలశాలురై యేలి రెలమిసెచట
అంగుగానుతికెప్పు గంగచంశజరాజుఁ
తెచటనేలిరి రాజ్యమింపుమిగుల
హూయసాలబల్లాల యోధులేభూకల
మేలిరి యవలీల మేలనంగ

తే. గీ. అట్టిమహిళూర రాజశిఖావతంస
మైన యదురాయచరిత మనూనమహిమ
దృశ్యకావ్యంబుగను జేసె దేశభాష
భూసురాన్వయమణి శ్రీనివాసుఁడలమి.

కం. ప్రేమబూనుచు జనులను

నేమంబునఁగాచివెంచి నీరులను నిడు శ్రీ

చాముండేశ్వరి విష్ణు

నేమంబునఁగాచుగాత నిరత సుఖముల.

కం. భవభయపరిహారకుడయి

భువిజనులను బ్రోచునట్టి పూజ్యుడు వైపం

బచిరళసుఖాయు వొసఁగుచు

యువరాజును నేలుగాత ముర్వినిరతము.

త. గీ. యశము విశలనుబెంపుచు నసక్తముగ

జనులనేలెడు కృష్ణరాజాధిపతిని

అల్ల మైసూరు రాష్ట్రాధినాథిపతిని

వైవ మేలుత సుఖముల దయను నొసఁగి.

శ్రీ

మై నూ రు రా జ్య ము

ప్రథమాంకము - ప్రథమరంగము.

జ గ న్నో హి ని.

అ ను బంధము 2.

జగన్నోహిని:—హా. హా. నా మనః బ్రేత దెగుకళబాగిన నత హెచ్చుగము దగి నెరుదున్నయది.
 రాగువశముమీస గుట్టుమునలె నటిలదునున్నయది. ఎంతి నే బుద్ధిగజినను తన
 మాధ్యము మానదు. ఏమి నేయుదు. అహర్నిశలు జాగ్రత్తై ప్పొన్న యందును నాకీ
 దురస్థ తప్పదయ్యె. ఆ సుందరాకాదులు నా మగని చెల్లెలి కొమారులట. గండి
 రాబు సుతులట. తల్లిదిని శక్రురాజులు కథింప స్వదేశభష్టరైతి. నూ యిల్లుండేరి
 నా మానసదేశంబాక్రమించిరి వారరువు రవడింట. ఒకరినొకరి నకంట మఱియొక
 రిని జూడరాక యున్నవారు. లేదుంటును కనుకెప్పుడుయొక కాపాడి పెండిన తల్లి
 నైతము లక్ష్మణునిజూచి వీరా యనుచున్నది. వీరుని జూచి లగ్నగా యనుచున్నయది
 వారి యందంబు ప్రకుమారావ్యవహారముని ప్రపంచజులెల్లరు జెలికొనికై ధారి
 న్మరించిన రీతి నగపడెడు. వారిని జూచి నా మగసంజూచినచో మదిబూనిన జూచి
 సలాగగుదున్నయని. మగని దూషించిన పాపము నాకు ద్వివచు నానియు. అది స్వకర్మ
 జనితదోషయు కాదు. అయ్యో పాపాత్ములారా! చాడాలలారా! నిలికొందులారా
 ధనపితౄచాకేళిపీడితులై మీ చయసుబిడ్డను దయమాలి యీ మునిబూడికి నిచ్చినిశే
 ఇందునుండి మీపం బుగ్గొకరులున్నవియ? మీరునుండెడి నన్ను తెలిపిరి. నీలిమా
 మ్మన నే నిక నుడనలవి కాదు. వచ్చునది రానియు.

నీ. శీతాంశురుచులకు శీతాగురుత్వంబు
 గాంచిమించినముఖకాంతి జూచి
 కమలజాతికేణ్ణి విమలవిశాలత్య
 మరయజూపిన నేత్రసరణి జూచి
 వరశరాసనములం బురడించనొల్లని
 భూయగ్గమహిమను బోలజూచి
 రాణచేమించు సుపాణి లావణ్యంపు
 బాణిమెప్పుని రదత్రేణిజూచి.

తె. గీ. మదనశృంగారచరితము చినుమునట్టి
కాయపొందర్యగాంభీర్య కమమూర్త
వంబు గల వన్నెకాండ్రు నయనుకాంత
చూచి మడిగోరునే ముదిబూచిమగని.

మనుస్సులిమొదలగు మహానీతుల నీలివాక్యములు పెద్దలగు తలిదండ్రులే నిరాకరించి
సప్తమ నమదోలు స్త్రీయెబ్బు లాడిరించును. సృష్ట్యాదియందే “శయ్యాననమలంకారం
కామంకోధమవార్తవం ద్రోహభావ. భవర్యాప. స్త్రీభ్యోమనురకల్పయత్” అని మమవు
త్రాయాదా. అది యెఱిగియు నా తలిదండ్రు లీకామయనకు ఈ నీరసకాయనకు
నన్నేల యిచ్చిరి. వీనిమంది సే నేనుం బుభుధునిచితి. ఏబుంబుభుధునిం బంబంబితి.
ఈ మమనలిమగంబు నన్ను వివాహమాడెను. ఇయ్యియు విచారింపక యుక్తాయుక్త
జ్ఞాంబుమాని యీ లోకములు నాచక్క నిండిదిరే ద్విపాదపశువులు వారని సే నిందిం
చెది. నా కానుందరులు వాచికాదా; వయసకాదా! అయ్యో. వారిరువురిపైనను నా
వ్యామోహంబు సమానముగ నున్నది. ప్రారంభమున బెద్దవాని లోకగొని వానికి జలియ
నటుల నన్నవానిని గూడెను. (అలోచించి) ఏమీ! నా కోరిక ఫలించితేయ వారునిరా
కంతురా? వారేమి పునుపునిగారా; నేనువరిని గానా? జగన్మోహినియని పేరంది
వీరిరువురిని మోహింపఁ జేయఁబాలనేని నా బ్రతుకేల?

కం. పలుకులఁ బులఖిండ్లప్పులు
జిలుకుచుఁ జిలుకలనురేచి చిత్తముఁ గలఁతుకొ
గులుకుచు వాల్చుపుల మరు
ములుకులు నెఱిగించి వారి ముదమునఁ జేల్తుకొ.

ఇటులేయకన్న నా జన్మలు వర్ధంబు. స్త్రీ సాహసమునకు సాటి జెల్లొకటి కలదా?
దేశంబుల సాధింతురు రాయలులు సాధింతురు. వలయునేని ముజ్జగములు సాధింతురు.
వనితలవ సాహస్యలా? ఇక నా సాహసంబుఁ జూపి ఆ రాకుమారసుకుమారులఁ బొంది
సుఖమందెద.

అ ను బ ం ధ ము 8.

(నిష్క్రమము.)

ద్వి తీ య ర ం గ ము.

జగన్మోహిని - లక్ష్మణుడు.

లక్ష్మణుడు:—

అ ను బ ం ధ ము 4.

ఇదియేమి యచ్చెరువు? నా మేనల్ల నేదేల నన్ను నిలిపివేయుండును. నా మేనమామ
క్షిప్తనరసింహరాయుడు నేల దూరలేడు. అట్టిసమయమున నే నాయమ మందిరమునకుఁ

బోవుటెటుల? పోతనను. నేరానని చెప్పిపంపినది యుత్తమోత్తరబని నాకుఁ దోచెడు. తనయూని మీరినని యిరుక కినియును. అప్పటికిఁ దోచినది తెలిసి యాయమకున్నన లండెన.

చ. వయ నను భూతమంగనల వావిరిఁ జేరినమాత్ర వారికిఁ
లయరుగు బుద్ధి దూరమగు లజ్జనిసేకముకప్పు పాడియున్
క్షయరుగు నీతికాస్తుముల సంగతి శూన్యమగున్ దలంపఁగా
భయము మనంబునక బోలెడు పాతకసంగతిసొచ్చు నిచ్చలున్.
కావున వయసుకాంత లేకాంకంబున నుండినతఱిఁ బురుషులు చారినకఁ జేరరాదు. ఇది
సజ్జనమార్గము. ప్రాప్తుక వచ్చుది. నా తిమ్మయ్య నేడేమోకో పగలు నిద్రించి
రాదు. నేనును భాగవతముచదువు చుండెద.

(అనుచుఁ బుస్తకము చదువుచుండును.)

గంగోహరి:—మేల్లగ నంగుత్తెగురుచుచు వచ్చి లక్ష్మణుని కన్నులు వెనుకనుండి మూయును.)

గోవిందు:—ఎవరు నా కన్నులుమూసింది? ఇటువుఁడి. ఇదియేమికోర్కము?

గంగోహరి:—లక్ష్మణా! హాస్యమాముని? నీ నెకరయింక వినుచుండి కానవైచిది కదా?

లక్ష్మణు:—నా మనోబుద్ధి మింగియు భాగవతమున లీమై అనుండెను. కావున నీవువచ్చిచదివ
జేరితివి.

గంగోహరి:—మీ! ఏమి నొందురా! ఈ విషయ భాగవతకాలక్షేపము చేసెననా? మంచిపని. వయోవం
శులు నిష్కలముల చదువఁదగినదియే.

గోవిందు:—అట్ల! కలఁగిచూచుట నేల? కృష్ణలీల లాబాలసృష్టలు చదువఁదగినవియ.

ఉ. ఆమునానియు దోచుకొను జనంతః ధాన్యపులంది లీలమై
యిగిలె హి మానవాత్మలని నింపు జనింప నటియె గృహ్యంజై
భావని యెవ్వఁడా కి భురి భావమునందున విన్వేజేయునో
యామనజిండు శోభనములందును నిత్యమునందు నిందుగా.

అత్తా! ఆ లీలామానుషవిగ్రహుని చరితామృతముగ్రంథ మానవునకు నిరంతర శోధనములు
గలగునగదా; మరియు సామూహ్యపదవి గలగును.

గంగోహరి:—లక్ష్మణా! అట్టినుఖిలులు నీ వందవలెవి గృహననుకూలమై నోదించినాన నీకు సభ్యు
భలంబు ననుకూలము దైవము నీయించెంత యనుగ్రహంబు మూసెనో? శోధనసుఖంబు
నీకందించెను. లక్ష్మణా! భాగవతములో నీ కేవలదేభాగము చదువుచుంటివి?

లక్ష్మణు:—మేనత్తా! నోపిక లీలలు.

గంగోహరి:—అచ్చులనెకదా కృష్ణు. మేనత్త రాధ విలసిల్లి యే గ్రామము గృష్ణునిమేనత్తుడు నుఖ
మందినది.

అత్తలు:—అత్తా! నిజము. కృష్ణామృతమును రాధయను దేవదనత గ్రూలెను.

జగన్నాథ:—సుందరా! ఆ మహనీయుని నీవు భక్తి భజించితివి కాన నిన్ను దన్నంతటివాని నతడు చేసికొనెను. పితయదృష్టవంతుడనో?

అత్తలు:—(దూరమున నిలిచి) యీ మాటలయంద మేమో తెలియబున్నయది. అదిగి తెలిసికొనియెడు.
(అనుచు సమీపించి) అత్తా! ఇకము నన్ను దన్నంతటివాని నెటు చేసెనని.

జగన్నాథ:—మోహనాం గా! ఏమి యటులడిగెదవు? కృష్ణునకు రాధ యేమివరున?

అత్తలు:—మేనల్ల.

జగన్నాథ:—నీకు నే నేమికావలెను.

అత్తలు:—మేనల్ల.

జగన్నాథ:—ఒకవరున కూడెనుగదా? ఇంక(గృష్ణుని భావమునన్నిలిచి భజించినవాటి సాయాత్మము కలుగునని నీవు పలికితిగదా?

అత్తలు:—నిజము. అందునకు నందియమేమి?

జగన్నాథ:—భగవద్భక్తండవు నీవు కావునం గృష్ణకాయాత్మ మీ వండ్రితివి. నీ మేనల్ల నే నైతిని. తల్లారంబున నీ మేనల్లి నా విరహాన్ని చల్లార్చికొనియెడు.

అ ను బ ం ధ ము రి.

అత్తలు:—అత్తా! ఏమిమాటలాడెదవు? కా! వరునలు గలెంప లదా? మేనల్ల తల్లివరునకాదా? ఇత ప్రకా ధస్సంబులు మఱవంగునే? రాధాకృష్ణుల చర్యలు మనుజమాత్రులమగు మనమనకే, వింప నగునా? రాధాకృష్ణులంతరాధమున జీవాత్మ చరమాస్థులుగాదా? చార్యావలభ్యై తుచ్చభోగానురతులని తలంచితే? ఇది పాడికాదు.

మ. అగునే ధర్మవిరుద్ధ చర్యలట మేనల్లా ప్రపంచంబులో
మగువల్ నీబలె వావియున్ వరుసయున్ మాన్యంపు ధర్మంబులున్
దెగనాడన్ గనిరే! విచిత్రవిధు లెంతే నీ బలన్ సేర్చిరే
మగలన్ బాసిరే! యడ్డదారిం జనిరే! మానస్సుల్ మానిరే!

అత్తా! ఇట్టిమాట లాడకు. ఇచట నిలువవలదు. పొమ్ము.

జగన్నాథ:—అత్తలు! నీ లక్షణాకారలాఙ్కారమురాళిలో నా మానసము లియ్యమైనది. కాయార్పణంబు మీరినది.

సీ. వగకాడ నీమోము సొగసును గనినంత

వగలను తేగులము మిగులపొచ్చు

మదనుని బాధల నదరుచు బెదరుచు

హృదయము కుదురెల్లఁ జెడలె గనుభు

నిన్ను నే గానకయున్న నాకన్నీరు

మున్నీరుగాఁ బాటి మోమువాదు

నిదురలో నీచారువదనము ముద్దిడఁ

గదిసిఁగిరిఁగఁ గలను గాంతు

అ. వె. చలువగాలిసోకఁ జలువకాటుగనగు

పూలశయ్య కీలిలయగును

చెలులపలుకులెల్లఁ జెపులకు ములుకులై

తోచు విరహతాప మేచునన్ను.

మోహనాంగా! నిన్నటికేయి నేను బాధిచీసోలి తాళఁజాలక తూలి తాలిమిసీరి శయ్యపై
ప్రాలివడిన పలుపిఠముల బాధలు నీవు గమ్ములాఁగని యుండినచో నితగదయమాలి నన్ను
దూలనాడి చలుకుడుడలేదు. ముందరాంగా! అంతటియిడమల నే బడకున్న పీడకుండోడు
నీడైన యాచుపట్టువకు నేను భయముచిటి లచ్చఁదోనాడి రత్తిక్రీడకు నిను కేడుదునా?
బాధతో! సంతత దురంతకంఠులతాపముతాపితాపతయను కాంతను నన్నింతఁగారింతువే?
ప్రాణపరీ! అబలపై జాలివలదా? మోహనాంగా!

కం. జిమ్మవకవగలి నిత్తటి

మక్కువతో నక్కుజేర్చి మరుకేళిననుక

సాక్కఁగఁ జేయుమ వేఁడెడ

నిక్కందిది నిల్వఁజాల నీరజనయనా.

(అనుచు మీదఁబడఁదోవును.)

అత్తగఁ—(దూరమున నిలిచి) (న్వగ) ఇదియేమో శ్రుతిమీర రాగానఁబడెను. మితిమించెను. ఇట్టి
పనికి నే నియ్యకొంటి నేని మైహికమున నియ్యఁడగుదను. పరమనకుఁ పాఠకెనగును. నీవి
విధులు విషయాశీనచేతనుగ్రలకు రుచింపవు. విమనీయును. (అనుచు నమిపించి) రత్తి
(అనుచు నమస్కరించి దోవును.)

అత్తగనో—మోహనాంగా! నాపాదము రీతి నీవంట నగునా? త్రికరణశుద్ధిగ నిన్ను నే వలదనవుడే
నేను నీవనినైతిని. నీవు నా వల్లభుఁడైతిని. ప్రాపంచికవ్యవహారధర్మమునుబట్టి సరిపది
నాగ్నయులు మనకు సంఘటించవది సె. శయింతువేమో? అట్టిసంశయము నీకువలదు. ధర్మ
కాస్త్రువిధులనుసరించి నీ మామను నేను వివాహమాడి లేను. ధర్మకాచాపేశచిత్తులై మరాళా
పీడితరునోవృత్తులై నా రలివండులు వివాహము చేసినారు నాచేఁ దలఁబ్రాలు కేయింది
నవును నే వారలఁబ్రాలు ముట్టిగాఁ డలచి యుభయకులంబులు వీరుద్వృత్త్యునుండి
నాశనమగుఁగార మని శపించుదుఁ జెల్లినాను. ముగళసూత్రము నా గళంబునకట్టివపుడు
నాకది యుటిత్రాదని తలచితి. నాకది కలకాలము ముఖపాశబంధంబుని యొమ్మితి

నాకు వివాహం వైనదని నే నెప్పుడును దలంపను. ఇట్టికన్యను నన్ను గాంధర్వంబున వివాహ మాడి స్మరకేళింబున నూర్చుము.

అ ను బంధము 6.

లక్ష్మణ:- (స.గ) బేరా! స్త్రీ సాహసము. ప్రత్యక్షరాక్షసులు. స్త్రీ లననది రిత్తగాదు. (మోహి నినింజాది) అత్త! ఇట్టి పాపాయుక్తదుష్ప్రసక్తి నీ చిత్తంబున తింపనగునే?

సీ. విభవమ్మ విధుముఖే విషయానుభవసుఖం

బులుబోలు నెండమావులనుధరణి

నీరజలోచనా నీటిబుగ్గలబోలు

నిద్రయసుఖముల నేల కోర

బోటిరో ధైహిక భోగములెన్నఁగా

నీటివాతలుగావె నిక్కముగను

తోయజాననయిట్టి తుచ్ఛాను భవములు

దర్పారూపముల తక్కువగు నె

తే. గీ. ఇంతి మిథ్యానుభంబుల నిచ్చయించి

యిహాపరంబులు చెంటిని నీగలదు

సీతిధన్వప్రవర్తన నిన్నుఁ గాను

వలదు ననుఁ గోరవలదమ్మ కులముచెడనను.

తల్లి! కలిమికి వితరణవచ్చె తెచ్చుకొని కలసికి మానము వచ్చె, దెచ్చును. అత్త! కడనమ్మ నిలుకడరీతి. మదనరీతి మానము ఖ్యాతిగదా? మారుతు సత్కారాధరణమగు రీతి బోటి? మా మాధరణము గదా? మానమువలన మారిని యిచ్చి తేలికనయిరీతి బోల్లియుగదా. తండ్రి లేనివీరీతి భాగిల్లునుగదా? అత్త! భోగంబులు మనోరంజితమాత్రంబులగునుగాని నిత్యంబులుగావు. దీని నీ నెఱిగి యింక నట్టినుష్టయానుభోగంబులు గోరు నినువేడెవ.

అ ను బంధము. 7.

జగన్మో:- మోహనాంగా; నీరద్ర వేదాంతోపదేశంబునంత నే వచ్చినదాననుగాను. గ్రంథంబుల నీరులు క్రోడీకరించి యందలు మెచ్చులాగున నుపన్యసించవచ్చును. అరీతి సటింప నలవి కాదు. ప్రస్తావితరణుడవగు నీ నీరీతి ఖేగియుటకుఁ గారణంబు నే నెఱుంగదు. నీ మనంబరంబు వచ్చినానని తెలిసితివి కాబోలు. నిజంబుగఁ గనుమశరశరపరంపరాహిత్యైవి ననుజేసితి. నందియింతునేని యదిగో నీపరిరంభణనుభంబిప్రదే నందెవ.

అ ను బంధము. 8.

[అనుమఁ గొగరించికొనుటకు గాను వానిశరీరము తగలను.]

అనుమఁడు:- ఏ. అంటకు మూరురాలా! (అని వెనుకకుఁ బోయెను. జగన్మోహిని పడును.)

జగన్మోహిని:—(పడితేది) ఓరీ. పురుషాశమా! వైఁబడివచ్చినదీపదశియని పరిభవించవలసినా! ఇది రచ్చి
పయోధనుని ధన్యమా?

ఉ. జాలినిమాని మూనినులసాహసన్మత్తినిఁ ద్రోయఁజెల్లునే?
కూళ పరాంగసల్ కుసుమకోమలగాత్రలుగారె! ధారణే
బాలినిపోలిపట్టి నవప్లువపాణుల నెచ్చుచేసి యీ
పీలల యావనాధ్యులదలించిరె! త్రోసిరె! రట్టుసేసిరె!

ఓరీ యావనాధమా! నామాటలు వినవుగా? నాకోరిఁ ఫలింపఁజేయవుగా? నను రలికేరినిఁ
జేల్పువుగా?

లక్ష్మణ:—అత్తా! పాపాదుత్తమైనకార్య మీ ప్రాణమున నీ నీరవయందు చేయఁడు. ఈ యడియినలు
మానుము.

జగన్మోహిని:—ఎమీ! ఇదిపాపమా! ఈ సుని నీవు ప్రాణమునఁజేయవా? అటులయిన దిగతమనో
రగత నేఁ బోవచ్చునుగదా?

లక్ష్మణ:—తల్లీ! తేమముగఁ బోయిరమ్ము.

జగన్మోహిని:—లక్ష్మణా! చక్కగ నాలోచించుము. అనాలోచితముగ మాటలాడకు. అబలనంది నీకే
కుగనని తలంపకు. నీవు నానాఁడనైతివేని యారాజ్యాధిపత్యము నీకేచ్చెద. ఇది
ముమ్మాఁబడినదను.

లక్ష్మణ:—తల్లీ! పాతకములందై ఫలించినది రాజ్యాధిపత్యముకాదు. బ్రహ్మకాధిపత్యమిచ్చినను నాత
వలదు.

ఉ. భామిని నీ దురాశ లోకపాటికనన్నుఁ గలంపనేర్చునే
భోమియుఁగాదు నాల్గుపరిభూముల నిచ్చినఁ బాతకంబుల
నే మన మొప్పుఁజేయుదునె? నీలినిదూరు. డనాదునే! భలా
నీనుటు మాయచూటలిక నిల్పుమ సల్పుమ నీలివాదముల్.

భామా! నయధయములుజూపి నన్ను లోఁగొనఁ జూచెదవుకాబోలు. ప్రాణంబైన ద్యుల
కును గాని పాతకంబు జేయజాలనని ప్రతిజ్ఞ వ్రాసిన నాకు భయమొకటి కలదా? అద్రాంతి
వలదుము.

జగన్మోహిని:—(పోవుచు) లక్ష్మణా! నేఁబోవుదువా? నిజమా నామాటవినదా?

లక్ష్మణ:—ఈ విషయముననినను.

జగన్మోహిని:—కుందిది. పోయెదను. (క్రేళ్లువిడిచిపోవుచు.)

లక్ష్మణుడు:—ఇది నా గ్రహచారము. మూలకున్నను బురకృతకర్మము మంగటనిబాడుననునది నా
యందు సార్థకమయ్యెను. భావశ్రవ్యభల్లభనబాధలఁ దాళక యీ భామిని భాగవత
కాలక్షేపము నున్న సన్మీర్తినిధముల బాధించెను. భరిరా! మదనత్రభావము మనోగత

నంబునీ దహనునిమాడ్కిఁ జేరి మానవవివేకప్రవృత్తువాటికలఁ గార్చుతుండునుగదా!
ఇట్టి గుచ్చసుఖములు కాళ్వరముని శేలఁడువాఁడు ఘనకపాలమునుఁబట్టి వనధిఁదరివఁ
బాడువాఁడుగదా. పాతకహేళకమైన యిట్టి గుచ్చసుఖముల నే నిచ్చుమునువా?
ఈ జగత్కాగ జాలితే ననుఁ దూలవలిగెను. నిట్టూర్పులు సారించుడు సన్నుతపించుడు
బంతముతో గూడినపలుకులు పలుకుడుఁ బోయెను. ముందేమిజేయునో? చేయనది జేయ
నిచ్చు. పచ్చనది పలదనినఁ బోవువా?

అ ను బంధము. ౪.

నం. కలుగును పూర్వజ స్తవ్యతకర్తృఫలములు మానవాకికి
పలదని వానిఁ డ్రోయఁగను పచ్చనె యెంతటియోగులైనను
దెలిసియుఁ బాతకంబులను దీపని చేయఁగ నెవ్వఁడోపుఁ
గన్నులఁగని యెట్టివాఁడయిన నూతిఁ బడక మనఁ గోపనే! ఛరక.

(నివృత్తి మము.)

తృ తీ య రం గ ము.

ప డ క టి ల్లు.

జగన్మోహిని - వీరుండు

జగన్మోహిని. పూసఁగూర్చినరీతిఁ బూవిల్లుగాధల
నొక్కిచక్కఁజెంచి చక్కఁబఱతు
నయఃఫయములుపల్కి ననవిలుకానికి
బంటుగా వీరుని భద్రబఱతు
కులుకుచుఁ బలుకుచుఁ జెలికానిగాఁజేసి
కుసుమాస్త్రకోశిఁ గుదురుబఱతు
పాచ్యాయనోక్త ప్రపంచస్థమర్తముల్
తేటతెల్లముగాఁగఁ దెలియఁబఱతు

తే. గీ. పంచబాణ ప్రపంచార్థపారగునిగ
తేసి విఖ్యాతిఁ జెందెన వానిగాను
తప్పిపోయినభూమికిఁ దప్పుదాన
మత్తకాశినిపంతము రిత్తయగునె.

ఎమి! వత్సవని చెప్పి కుప్పి వీరుండెంకను రాకొడినె? ఎమి కారణముండును? కాని
కానియన్న లక్ష్మణుండు కని పోవలదని యెట్లెట్టియుండువా? అట్లైన వానినిఁ పాం
వానిచర్మలు గుర్తించు నావాని నాకదితెలుపక నుండునా! ఎలరాదాడెనోగదా? నా

శాందర్యవార్యము కండ్లకట్టనట్లున్నది. ఏమో ఎవరో వచ్చినవారున్నది. (అనుచు ముందరికిఁ
బోయి) ఈ ఎవరున్నారేక?

ఉ. కన్నులఁగట్టినట్లుఁ గు కాలముని యాకృతియెల్లకాలము
విన్ననువొప్పువానినాడి మీమలవిందుగ నుడువెత్తజేక
కొన్ననవింటిగ్రీడలను గుప్పలుకొంగిటఁ జేర్చినట్లుగుక
మన్ననఁజేసి నన్నెవుడు మాన్యుడు మారునికేళినేలనో.

వానినెవరు నేరగని కన్నులఁగప్పుకొందునో? వాని చరితంభగానందఁజెప్పడండును .
ఏవు కామందరుండు నా మనోభంగిచేర్చి ముఖవారినిలో జేల్పునో? నాప్రాప్తమెటు
లున్నదో తెలియకున్నది.

అ ను బంధము. 10.

[అనుచుఁ గూర్పుని చింతించుచుండును.]

(వీరుఁడు ప్రవేశించి)

వీరుఁడు:—(జగన్నోహినినిచూచి) అత్తా! ఎందులొనర్చెద.

జగన్నోహిని:—[దిగ్గువలె] వీరుఁడా! ఏమిక్రొత్తమర్యాదలు చేర్చితివి. వందనంబనజేమి?

వీరుఁడు:—తల్లీ! పెద్దవారియాశీర్వాదంబుల గోరి చిన్నవారొనరించు నమస్కృతికి వందనంబనిపేరు.

జగన్నోహిని:—గుండరాండా! మనయిటపురిలోఁ బెద్దవారెవరు? చక్కనలువుము. చాతము (అనుచు
వానిమేనింటి నిలుచును.)

వీరుఁడు:—(దురంబున నెలిచి) అత్తా! పెద్దాచిన్నా యనుచు యెత్తునైన నిర్ధరింపఁబడినది కాదు.

జగన్నోహిని:—మోహనయాచా! మఱియెటుల నిర్ధరింపవలెను?

వీరుఁడు:—అత్తా! వరునైన నీవు నాకు మేనల్లవు కావున వందనీయవు.

జగన్నోహిని:—గుండరాండా! వానివరునలు సంకేతవాచకములు. నామములట్టివియే కావున పెద్ద
చిన్నతనంబులు వయసునైన నిర్ధారణీయములు. కందర్పయాచా! ఒకతేక వారితేక
ప్రభులు నన్ను నీ కిచ్చి పెండ్లచేసి యుండిన నేను నీ కేమగుచుంటిని?

వీరుఁడు:—

అ ను బంధము. 11.

(శివ - శివా - హరి - హరీ) ఎంతమాటయిది. అమ్మ నన్నుల పెరిపించితివి?

జగన్నోహిని:—గుండరాండా! ఇదియేమి విపరీతచర్యల. మీయిద్ది పెద్దవారిఁబట్టెవా? అమ్మయని
యఱచెదవు. నే నీ యమ్మవా? నీ తండ్రి భార్యవా? అటువీలువకు నాకాగ్రహము
వచ్చును. ప్రాద్దుగదప నజేక్షించి నిన్ను పరిపించితి. అపరీతపు.

వీరుఁడు:—అత్తా! తప్పున యెవరుచరికిం? నీవు ప్రాద్దుగదపవలెనన్న నీకుఁ తెలికకెలులేరా? నే నేల?

జగన్మోహిని:— నుండరాంగా! ఎప్పుడు తెలికత్తెలతోనే ప్రాద్దురడపవలెనా? ఇలికానితోఁ బ్రాద్దు
గడపఁ గూడదా?

వీరుడు:— అత్తా! ఇది శ్రాతృపథతి అయినను నీ యానతిమరణాలి? ఏరిరిఁ గాలజేవఁబుఁ జేయఁగోరి
రివి?

జగన్మోహిని:— కాకునుండరా? ప్రపంచము నందానందమయమై వరిణమించు కాలజేవఁబెట్టి?

వీరుడు:— అత్తా! అది భగవద్భావము. భగవద్వీతాపారాయణ దాఁ? సాధనము

జగన్మోహిని:— మూఁమోహనాంగా! ఉట్టియొక్క సేవక స్యగ్గమొక్కఁగలదా! కానీరతత్వములు
శోధించు సాంఖ్యయోగము సాధింపక కర్మయోగము నాచరింపక ద్వాదశశయ
జ్ఞులుల సల్పక సన్యాసి యోగంబుగనక యానందయోగంబందఁగలవా? అనందం
తెట్టిదియనునది ప్రావలీక ద్యవహరమున నీవు తెలివితెచ్చి?

వీరుడు:— [అచ్చదంబి] అత్తా! ప్రావలీక ద్యవహరమున నానందంబున నెట్టి?

జగన్మోహిని:— మోహనాంగా శ్రీ పురుషనయోగాను భవము రలియనబడును. దానిఁ జక్కగ
జేర్చి భగవద్గీతలోని భక్తిమార్గము నవలంబింపవలెను. అది యెటులన రలికాస్త్ర
ప్రావీణ్యత స్వానుభవమున వేర్చి వివర శీవు గోపికా వేషముధరించి గోపాలుని
నీ పురుషునిగ మనఁబున నుంఁరలిసుభమలవలెను. ఇది జ్ఞానంబునకుఁ జక్కనిమార్గంబు.

వీరుడు:— ఇది యెకాస్త్రసమ్మతము?

జగన్మోహిని:— సకలకాస్త్రసమ్మతము. వందాయుధప్రపంచకాస్త్ర సమ్మతము. అశుభకాస్త్రసమ్మతము.

వీరుడు:— (నివ్వఁబడి) అత్తా! నీ చెప్పినది కాస్త్రసమ్మతముగనుఁజిన శుభమువఁబుట్టి యిట్టి ప్రా
వలీకనుభవముభవించి యంతటి మహనీయుఁడాయెనా?

జగన్మోహిని:— నుండరాంగా! ప్రపంచమున నందఱు శుభలీనా? శుభలు చుట్టివతోడనే వారికి నారా
యణగన్వరణ పారాయణలభ్యమాయెను. నీవు నట్టివాఁడవేనా? అట్టి మహానాథావల
ప్రపంచమున నొకరిరువురుమరు వారిపరె నందఱునుండ సాధ్యమా? శుభుని తండ్రి
నీవు వినవా? శుభుని తాతచరిత్ర నీవు వినవా?

వీరుడు:—

ఆ. అరయగ భౌమభౌగరత్నలండును నిండును పాపకూపము
జొరగను చూచువారనుచు శుద్ధముగా విధులెల్లి బల్కువే
తరుణిరొ యిట్టి పాతకమరుంబును గోరగ జెల్లుచె
హితంబరయుమ నీతియుఁడెలిసి “అత్త” ముదుబుధునింబునుండుమా,

అత్తా! భౌమభౌగరత్నంబులు నరంతరినియ సమీపఁబులుగారా? అనిత్యంబులయిన ప్రా
వలీకనుభవము గోరువా రెందమావలనుఁజూచి జలహింభారతి వెన్నంటు మృగములకొ
లొలు దురుగదా? మోహమదికాపానకుత్తులై విషయాకరణజ్ఞు లిమ్ముదామెఱుంగని

చారికి విరక్తిచూర్ణము దొరకువా? ఈ చేహము కారాగోహమనియును, మోహము లేవుని బంధించుని, భావలబ్ధమును కాక జేహములు ప్రాప్తమగుననియును చెరిసి యెల్లవలయుంది నిగళమువెంచి లేవుని ముక్తని జేసినది దా మనవుడు జే. న్ముక్తచక్రం.

అను బంధము. 12.

జగన్మోక్ష:—(స్వగ) ఏకి వేదాంతము ముచి రిలకొనిచిది. వేదాంతోగంబునకు మనగర్వజమాత్ర యని కైడ్చులు వలించిరి. దానినిచ్చెను. (నమించి) ముందరా! వాతాంబుకర్ణాశనులగు లక్ష్మణమిత్ర పరాశరాదులు పనిరలరెరికి నువ్వట్లొందుండ నాన్వకాలము. పయోగ్యుత దధి గ్రాసంబుల ముక్తులై నవారు విచయూచుధం విముఖు గుదురవిన విజనవారు నగరా. ఇంద్రియ నిగ్రహం జెప్పియునక నలకాదని కృష్ణులు ఒడికిన వాక్యంబు నిరాకరించి మాన్విన పండిత ధీనులగతి యెఱుఁగెను! మతంగయు పరిసంగమనుభంబు నేకారి తిల్పాశనకై గణాక్ష కూర్చున్న ప్రేతాదులుం ఒడెనుగదా! భయన్నియం ను జెప్పియుంటున్న అభావరక్తచర నమ్మలు. ఏకో యొకికట్టిడికి లోంబడి ఘోషకబ్రహ్మచర్యస్థాయమున నుండి జన్మ! ట్టి వేదాంతంబు లుపన్యసింపబుదురు. అట్టివి ముఁదోటివారు పాటించుననా? వా నా గుఱు పాత్రమైన యోగన మడంగొడనజెన్నెలరీతి రిత్తక వెచ్చించనగునా? సరిసవరన కళా చారురి వెలయు బరిరంధంబుంబులం దేలి రదికేలి సోలరాజివారుగదా ధన్యులు. చారికి గదా యునందంబు సిద్ధిండు. ప్రకృతిపురుషులయోగాంబులం కిట్టినియని యట్టి చారికి గదా తెలియును. మనవిజనావా! మనోధికలతాంతాశుగహరసాంతన్నై మోరా శంకైన మోహంపురాలిం దాకలంక సోలిరి. పనితామనననూననాయ కా! నూనంటు తాయి సమీపమునందు నిమ మెటుదలించునో యటు మీ వైవా మనంబు చలించుదున్నయది.

అను బంధము 13.

మోహనానా! పుష్పకరశరజ్జ్వరితాంగయైన నను మీ వెటు రక్షించెదవా? రాజశేఖరా! నా మానసంబటి కాల్పు దుర్భరకందన్నదవాన్ని మీ వెటు లాన్వదలంజివా? మనోనాథా! నామానప్రాణసంబులు మీ వెకపఱచిరి. మీ దక్కిరి ఎక్కువపూట లాడరాం.

అను బంధము 14.

(అశుకు వైంబహను.)

నీతుడు:—(జగన్మోక్షాని నవతలంబ్రోసి) అత్తా! అట్టి దురాగతంబు కొఱగదా. మలాగతనీని యం తయం గార్చి విచయూధీనన లిపమానసకై లక్షాధయ ధన్యులమని వానివరుసలుగఁగింపక ప్రకటికృతపతిభక్తి సరికి వెర్వ శేమునునకం మఱి యొన్ని పన్నాగంబులు వన్నెలివి. ఎంతటి పాపంబున కొడిట్టిరి. నన్నెంతటి పాపకూటంబునక అన్వద్రోయి నెంచిరి? పరాం గణానసరధార్థపరాజ్ఞులుండగు నేను మీ వెలలో అశుకునే! ఉద్ధి తుచిన మేరువు కద

అనే? నిర్వహణ జడలంటే వేళ్ళు? నీ మంత్రము వాపై బాటుపడి తలచితివా? భావలు బూటెలగములనుటకు నీవు వృష్టాంతమైతివి. చెబులు సాహస్యకములనునది సాధ్యకమయ్యె. నీవు మందూఃస్వరభాసి. వయోముఖ విషకుంభస్వాయమునకు నివర్తనముగ నుండితివి. నిష్పాపశ్చగ్గించినవాఁడు పరిధానాంశ్చీనమహాసంగమును విశ్వసించినవాఁడవును. వార కాంత నైతిము నీ యంతటి తెంపరితనమునకు లోబడకు. ప్రపంచమున నీయట్టి స్త్రీ లందఱునుండినచో సరళశత్రులు వారికిఁ గావలయునుగదా? నీ వంతటి మేకచక్కిలలి యని నేఁ జెలియనై తిని.

జగన్మో:- ఏమీ! పురుషవరా! ఈతఁడు దుశ్శవదూషణభావముల నను నిందించెదవలె? జరామయాదు వరుడుగాఁగలిగిన తరుణి మరుశత్రుముఁకనొచ్చి స్మరణికి యావనాధ్యుడగు పురుషుని గోరుట నిరయమాలంబు యెవని నుడిఁది? నరుఁడొప్పు తార వరునికూని తారానా భువిబెంబడించి కుమారవరుని బుధుఁగనదా? గోముని నలి యుహ్యుఁడర్థరాధిపతినిఁ గూడి రలికేనిఁ జేలదా? వారిని మహాపతివ్రతలగు నీవు పూజింపవా?

చీరుడు:-అత్తా! నీ భారతమిఁకల జాలింపుము. ఇంద్రియనిర్లవాంబున శంకసాదృశ్యముగ నేఁ బలికినపుడు శుకలెందఱు ప్రపంచమున మందుగని వచ్చిరియి? నీ పలికినతరులు యశా ల్యలు ప్రపంచమున నెడఱున్నవారు? వారి నేనా నీవు లెక్కింపఁబడితి. చమతంగి, మవయితి, అరుంధతి, శ్రీమతి, లోపాముగ్ధ, సుకన్న, నీచులని, సాపేరి, మదాపథ, శువర్ప, శచి మొవలగు పతివ్రతలు నీ యెక్కడు గానెరిగదా?

అ ను బ ం థ ము 15.

జగన్మో:- భీరవరా! నీ పలికిన పరివ్రతలవసుల్లు పరిణయస్థమయమున నియోగంతులా? జరామయి లా? వా రేయుగమునందంకినవారు? వారిని మముఁబోలు మానవులకు సొమ్ములుగ నెన్ననగునా? వారి నీమలు పాటింపనగునా? చాలు నీ మాటలు. ప్రొద్దుదనాది బరిమళద్రవ్యములచే శయ్య యంతఃకరింపఁ బడినది. నీ మెత్తని శరీరము ధాన్యపై నల్లింది. యానందివారిధిలో న్నడఁ బోల్చుము. అలస్యము నే నైవనోడ.

అ ను బ ం థ ము 16.

(అనుచు జేయలు వచ్చును.)

చీరుడు:- (మోహినిఁ బ్రోసి) ఛీ. జగంతా! వచ్చిక్కనే: నన్నంటకు. నే నెచట నిలువంజను. నేఁ బోయెద.

(అనుచు బోవుచుండును.)

జగన్మో:- ఓ పురుషదూషకునగవహ వారికిరొమణి! ఓరి శిఖండీ! నా మనోభంబు నీదేవుక నీవు పోయెదవా? పోయెదవా? ప్రాణమునఁ బోఁగలవా? ఆలోచింపుము. పదతాడితమగు వన్నెము వగమానదు. మిడినివడకు. నీపాంగు కంగిరెరును. పేగునఁ బట్టినరీటుగ నీపైఁ బగఁబట్టి నీ పక్కలా బల్లపై యుంచెద. చక్కఁగ నెఱుంగుము. ఇప్పుడెను బుద్ధిచెంది

కొని నావద్ద చేరి ముద్దించును. విను బుద్ధించెద. నెర్వసుఖంబులు మీకు గలిగించెద.
రాజ్యాధిపత్య మిట్టించెద. నా దేహమంతయు నీకు కనుగొనెద.

వీరుడు:—ఉ. కలుగును పూర్వజన్మ కృతకర్మ ఫలంబులు మానవాకికా
వలదని వాని ద్రోయగనువచ్చునె యెంతటి యోగులైనను
దెలిసియు పాతకంబులను దీపని చేయగ నెప్పడోపు గ
న్నులగని యట్టి వాడయిన నూతిబడక మదిగోరునే ధరణి.

ప్రశ్నాత్మరాక్షసి! నీ విక నూటలావకు. నీ చేయునట్లును జేయుము. నే వె కవను.

(విష్ణు)మంథను.)

జగన్మోహిని:—

అ ను బంధము 17.

(నిష్టాగ్రులు విడుచుచు) హా. హా. టై:మా! ఏమిచేయఁగలంది యేమి చేసిరిని. రక్షా
కరంబుఁకొచ్చి మా క్షింపులు లేఁ బూని గులకరాళ్లు తెచ్చిరిని. అయ్యో! ఆ సుందరుల
పాలించెనని కఠూరాలంబన నింకను గొన్ని దినంబు లుండిన బాసగ నుండెను. ఇప్పు డేమను
కొని యేమిచేయఁజేయు. ఈ క్రూరులు నానల్లు బయ్యెల్ల నన్నెంత రక్షునేయిదకో?
తమ తల్లివారైన వాచి వా మనికఁ జేర్చింది నను దింపించె చేయునరే? ఏమిచేయుదు?

సీ. ఆడుపుట్టువుగ నే నాయువుగలిగి యింక

నేలనైఁ బుట్టితి నేలయటుల

పుట్టితిఁబో ముదిభూతము పతిగాఁగఁ

జేసిరెల్లాఁగా నాదు చెలువుచెడఁగ

చేసిరిపో మున్ను జేసినఫలమని

యూరకుండక వీరిఁ గోరనేల!

కోరితిఁబో నాదు కోర్కెలుదీర్చు

బాధించి వీరేల బాసిరయ్యె

తే. గీ. పాసి చనినంతమాత్రన వానిఁద్రోసి

వసుధనైఁ బాదములు నిల్పినకముగాక

కనులు గిరగిరఁ దిరిగెడు కితేమచేము

మరణించిన్నా లు గననయ్యె మహితముగను.

(అటుడఁ గూర్పుండి మాలోచన పనినయించి విధ్వంసించి)

తే. గీ. తప్పిపోయిన భూమికిఁ దప్పదాన

మత్తకాకిని పంతము లిత్తయగునె.

ఇదికదా ప్రారంభమున నేఁ బూనినపంతము. పంతము కొనసాగించలేని యంతి కన్యం బోక
బిన్నంటే? కానిమ్ము. నే. బ్రాహ్మణ పదబుటకు సిద్ధముగ నున్నాను. ఉండి నేఁ జేయున

6

దేమి? పోయి నేల జయనిదేమి? నిన్నింతగఁ గాటింది వడవబాపణంబుల దూషించి నా
 సుఖానుభవముచేచిన యీ పుర్వాక్షాత్మిరోమణులు నా కలుషంబున సౌఖ్యభూతముగ భువి
 బ్రదికియుండ నేల. మందిది. వయోముదితలగు ముదితలమాటలు జరామయ్యలగు వసుల
 వేదవాక్యములుగావా? కానిమ్ము. ఆ ముదిభూతము శత్రువచ్చినతోడన వ్యసనమభినయించి
 లెండవకై కేయిరూపమెత్తి వీరిరువురిపై క్రూరదురాగతినేరము మోసి పుచ్చలేనియటుల
 వీరిని రహస్యముగ ఘోరాటఁగ జేచ్చి చూపించి యముద్రావి నేల జచ్చెన; ఇంతటితో
 నా చరిత్రముగియిమ్ము. ననుగన్న తల్లిదండ్రులకడవు చల్లగఁ గాఁగమ్ము. నన్నుఁ జేసి
 కొనిన మగనిసంకట మాఱునమ్ము. కన్నకొద్దలను ధనాశచే వృద్ధులకిచ్చి వివాహమునేయు
 జనుకకు బుద్ధిరాఁగమ్ము.

(నిష్క్రమించును.)

తు రీ య ర ం గ ము.

అ ర ఙ్గ ము.

లక్ష్మణుఁడు - వీరుఁడు - భూతకులు - అగస్త్యులు.

లక్ష్మణుఁ—భూతకులారా! నిర్దానమయింబున మను వీరిని బంధించి యరణ్యముఁ జేర్చి వధించి
 మీ కెవ్వన్ను యొనఁగి? కానిరాదేమి?

జ్ఞాతృ.—అయ్యో! కారణము మే నుచుండు మనరాజున మీ మామ తాతే మత్తుఁ బిలిపించి
 మిముబంధించువేసి కారడఁజేర్చి చచ్చునని యాంత్రిచ్చెను. ఇదిగో రాజుఘట్టటుంగరము.

లక్ష్మణుఁ—(తమ్ముఁడొది) తమ్ముఁడా! పోతి మచ్చెనుచి? ఎంతటి ఘోరమిది.

సీ. ఎన్నఁడేచానము కన్నెఱుంగని మాకు

ఘోరాటవినిజావు గూర్చెభాత

మచుతనుగను మేనమామకు మనమేను

మొత్తొనర్చితిమొ యీ మరణవిధికి

మముంగన్నతల్లి యీ మారణకర్తంబు

వినినంతమాత్రనఁ జనును దివికి

మునుమేమొనర్చిన భువదుష్టకర్తము

తమ్ముఁడా వెన్నంటి తటిమెనిపుడు

తే. గీ. కారణమును దెలుపక భూతకులకు

నొప్పగించునె మా మామ యొప్పటంచు

నిందొక రహస్యమేదియో యిమిడియుండు

వెలికిఁ బడనీక దాచిన విధముదోచె.

(అనుచు గ్రొందఁబడును.)

వీరుడు:—అన్నా! ఊరికి జింబిందినమ్మకొన ప్రాణములు దక్కువా? ఈ మారకలు మానె దయఁ
దలఁతురా? దయఁదలంచి యాపిపలియొట్టోల్ల పునఁ జేయుఁడని మనము చేదనఁగనా?

తెమ్మ: ఇట్టి క్రూరఁధకుఁ గారణమున నే నెఱింగితి.

అక్కణ:—తమ్ముడా! అదియేమి కారణము.

వీరుడు:—అన్నా! మనమేనత్ర జగన్మోహి మోహచాశాశబద్ధయద్ధిమై స్వరగిణి కృపలలితామృ
తోపమానవాక్యంబుల నను వేదెళు. గాఢపంకంబునఁ బడిన గళంబుమాడ్కిఁ గ్రమింపఁగల
పూరితరక్తమూత్రసంకలితానమ్మగ రంబునఁబడి పొద్దులు భూరింపఁసెదఁగెనాముఁగు హరి
చరణ నింతరారాధనమఱవ నాకలముగాదని పలికితి. అయినను నను బలాత్కరించెను.
కానివని యొన్నటికిఁ గానని వదిలించి వెల్లివచ్చితి. వచ్చునపుడు కానైఁ బగసాధించెనని
వలికెను. అందుఁ ఫలఁపడి.

అక్కణ:—(అచ్చెరువంది) తమ్ముడా! ఆ జగతాగ నన్నును బలాత్కరించి దిగతమనోరథయై భగ
చాటుచుఁ బోయెను. ఇది యా సాహసి కృత్యంబు. మదియంబు లేదు.

(అగస్త్యుల ప్రవేశము.)

అగస్త్య:—బాలకులారా! ప్రాణదీపిం శెందకుడి మీ పురాకృతకర్మఫలంబు మీ కాజగన్మోహవీరూప
మృగ నగపడినది. మీకుఁ గాలవరికర్మకుయినది. పూర్వజన్మంబున జగన్మోహిని కుచో
యిను నామొబంది మోలుఁడను నుమచరునిభార్యగఁ జందెను. అమె కుచాపలిస్త్రీగఁ అమెను
మీరు చెనకి విగతమనో భుజి మిమ్ము నామె చెఱిచెనని ముందుమిరి మీ గురునకుఁ చెలిసి
లిరి. గురుఁడు ఛాందసముగావున విమృశింఁ యా వనితను హింసించె. ఆ పరిణామ
కావంబడి. కావాపధి కాలము మీరెను జగన్మోహిని విమనోనరే విచిత్రతే రచ్చెను. మీరు
ఁచ్చుజన్మంబున వసుదేవయుతోడలగు ద్వారకకఁ బుట్టి యితేరువయ్యుదాల్చి యొకానొక
మహాత్కారణంబున నీ దేశంబుఁజేరి మీ యిరువురిగోఁ తెవవాఁడనునతండు (అక్కణుని
జూసి) యరకాయఁడగఁపేంది మహిషపురముఁకుఁ జేరిన రాకృంబంతయు నకచ్చుతాది
పత్నీంబుగ న్యవృత్తనస్మరణంబుగ నేలెను. దీని నెఱింగి ముఖంబుగ నారాయణధ్యానం
బొసరించుచు ప్రాణంబులు త్యజింపుచి. నేఁ బోయింబుచ్చెద.

(నిష్క్రమము.)

అక్కణవీరులు:—(తెలివంది హరిని స్తుతించుచు.)

తా. శ్రీసంయుక్తము సీర్ధసేన్యము మహాశ్రేయంబునై బ్రహ్మమై
వాసిజ్ఞెంది త్రిమూర్తి రూపములచే వ్యక్తఁబునై యందునుకా,
వాసస్థానము గల్గిఁజేసికొని నిర్వాచార సౌభాగ్యముకా
భాసిన్దను దివ్యతేజమును నేఁ బ్రాక్తింతు నిత్యాధిని.

(పూతలం జూచి) ఓరి మారకలారా! మీ నలువందగినవని చేయుడి. ఇదిగో మాకంఠ
బులు చలింపక నిలిదియండిను.

మారక:—అన్నా! వీరిక్రూరమైన దీ కృత్యము. అయినను దప్పినచో మాకుఁ జాపంబువచ్చు.

(అనుచు గత్తియెత్తుదురు తెరవదును.)

(నిష్క్రమము.)

పూ. ర్వా జ్ఞ మి ది.)

శ్రీ

మౌనమే మా జాతిము

శ్లోకములు - పద్యములు

మౌనమాయక - బాగావలంబించుచున్న వరదయు.

మౌననాయక:—

సీ. "నెలరూపు తెరలపడగల మోమునకు, నామ

జలరేఖలకలకలం బడితి

కలుములనీ నెడు కనుగవలెనె గాంచి

కలుకుటమ్ములు నాటం గలలెం బడితి

నిద్దాచోకాదంపు బట్టము చక్కన్

నీరంగుడి పువ్వులును బడితి

విప్లయి చెల్వొప్పు గొప్పకొప్పులు గాంచి

కనుపుకు విసులను గవ్వం బడితి

తే. గీ. ఉదిగొలుగంటి చాయల న నీల బిణ్ణం

మేని గంగారమును గలవానఁ గాంచి

యలరు విలుకొని ములుకులు కలకఁ బడితి

నానిఁ బట్టితి చాలము తాళదాని.

అ, కాగిలైచిపటారి దిగిగల్పలమిటారి యొక్కగారి రాకన్నె గెబ్బరాచారినిగొలుక
వచ్చినతఁటిఁ గనులారఁగంటివి ఆ యన్నమిన్నను గన్నలగనవలెనుండి దానియన్నవ
కొనుకన్న నెన్ననై కన్నవన్నములం బడుచున్నాడను. ఆ వన్నెకాడిని గలయను మున్ననే
బన్నినెత్తనైమున్నదో లేదో యెఱుంగను. పోరా! ఆ చలి చెలువంబు; భారా: నీయందు
వెన్నాడి యనియాడు పెంజవయందంబు. నైరా! గరగంకలాడు లేటగరులగేరు నుం
గుయలసారు. బాపురే! తేవలదూత్రమాపి మరుతూవుల దూవాడనోత్ర వాల్చాపు.
అగురా! మిన్నుత్రోవనల యోగిరత్తంబుఁ జెలువారు చక్కెరలూరు వారెర. పగరా! అల
దులుకానిమామానునిసారుగేరు వలుకుడిరు. అదిరా; మంబొలసి యింతసాంపారు

వసుదే:—సుమతారా! నంగమధానాలుడు దేవగిరిలో తురకలభావకుడాశ్శాలక తల్లికొడుకులయిన హరిహరబుక్కరాయాదులతోగూడి “అశ్వినోర” యైన పురికి జేరి యచటనుండ వారి యవృష్ట శమున మాధవాచార్యులను యోగోద్ధ్రులు భాగినిననుద్ధరించి వారిచే బాధా నగరసంస్థానమును స్థాపించు జేరి.

కృష్ణ:—తండ్రీ! అటులయిన మనమాధ్యానగరము చేరి కురిశీరమున నుండుము.

వసుదే:—పుత్రులారా! ఆ రాజ్యము నితడు కమ్మంకముగ లేక. పదువార్లక శతాబ్దాంశములకా రాజ్యమునునాచే జన్మించి రక్షించబడుచుండెను. ఇటీవల తురకలభావ యవృలను వ్యాపించినది. దక్షిణహిందూస్థానంతయు భామినీలూనులు వ్యాపించియున్నారు.

(మహదేవ సోమమంజు ప్రవేశము.)

(జంబుగేరి వారికి వంపలములు నేయుదురు.)

మహదేవసోమ:—ఓ. స్వస్తి నమస్వ శైలవ సాధనయోగ్య కృపానాపాదోక్త స్వస్తి నమస్వ జేగిరి సాధనయోగ్య సుకృత కారితా స్వస్తి నమస్వ భూమి జన సాధనయోగ్య మృధూయనక్తిగ్గర్భా స్వస్తి కిశాంసు సంశయపాల యధూత్రమ సీకునైతితి.

యదూత్రమా! వసుదేవా! మీను నీ సుతులకును జేయవలెనాత. ఎవదేవా! మీ ముఖ భావములు వ్యవసాయములుగ మన్నయి. కాలించెమి?

వసుదే:—బ్రాహ్మణోత్తమా! ఈ దేశలవాలునత్సములుగ తామముచే నిస్సారపయినది. దానికిచేరి కగ భామినీలూనులరాధ బలమాయెను. యాదవగిరిజాత్యుల దిక్కువొకరై పోయిరి. జనసేభామివదిలను మనమొప్పుదు. ఒప్పుదని యిచట మానముగనుండవలెనాదు. ఏమి చేయుమనని దుఃఖించుచున్నాము.

మ.సోమ:—వసుదేవా! కాలకర్మానుసారంబుగ మనబ్రతుకుతేవులు వనము గనిపెట్టవలెను. ఇననావని యానెయిల్చునాంబున బాదుకుంబిడి కాంతిదక్కి యవమానమునోర్చి యుండుట క్షత్రియసన్నిగూడు. కావున మిరిచట కాంతిహినతమంబు సరికాదు. నేను స్వాదేశంబుల నంధరించి వచ్చితిని. మనకిందువుకిపుడు పునాదసీకు పుణ్యక్షేత్రంబు వానయోగ్యులని తలచితిరి. నె నధటికిజన నిశ్చయించితిని.

వసుదే:—పుణ్యక్షేత్రంబులన్నియు నుత్తరహిందూస్థానమునగదా నుండును. మీదే బలకంబదిన రాజ్య మునం చేత్రుక్షేత్రములుగలవు?

మ.సోమ:—వసుదేవా! ఆ పుణ్యక్షేత్రమహిమ నెనగో లేది విశేషదానము. పూర్వము మధురముడై బెప్పుచెరిగిన వింకతవృక్షార్కము నర్హులంబుండెని పురమిడైకడ ద్రోక్షిల తుతాను భావుని యగస్త్యుని మహిమాలేశంబుంబు నీవు నీయుండువుగదా; వారు దక్షుడేశము ప్రవేశించి దాతాపీరుల్యలులనురాక్షసులను వధించిన గాథ నైతము నీక్షత్రగోచరమయి

యంపామోదా. కాన్డెట్టి మహావక్తరి లోకజనులకై కాంచీపల్లెట్రాత్రయ నీలమంజరీ
నరనమండెడి యర్చాంత్రీ తీరమున నున్న యది. గౌరమునాన్ని కావేరీతీరమున కీరంగ
పట్టణమున నుండి తపంతోనర్పించెను. మాలానుజీత్రమున గల్గెనుచోబుడి తపంతోన
రెను. విభాండకమహాముని తపంతోనైన మహాత్రయ యు గాకంబన గలకృంగగిరి
యచట యున్న యది. మార్కాండబుడి భద్రాతీరమున గాంచీయయ్యత్రయమున దం
భానర్యను. వసుదేవా! దైవము వారిహరిగూపంబులును గుహామయమును రాచున స్థానము
గుంభాదాతీరమున బ్రహ్మకేశ్మిన హరిహరకదా; హిడింబాసురుని కల బలకలి
భీముడు పరమార్జునది చిత్రమర్గముకదా? బకాసురుని ప్రాణంబుల భాసినిస్తానము రామ
నగరకదా? మహిషాసురుని భూగోహింసమాన్య శక్తిరూపమున భువిని బ్రహ్మచర్య మహారా
కాదుని రూపుమాపిన స్థగముమాదేశంబుననుడు బాముండికదా! కాంచీపల్లెట్రాత్రయనుకదా; బుచ్చుర
మునకు; గాంగుబగు సుఖి జమకన్న వశమున పారభక్తపరిసరప్రాంతమున గదా
నివసింపియుండెను. రోజుక రేతమగని దుర్బరణంబునకు గొంతించి ప్రాణయ్యెను శనించి
నహగమనకన్య మొనరించిన పుణ్యత్రయచటనుండ చంద్రవట్టపురము కదా; తండ్రిమరణము
విని జామదగ్ని విశ్మంభించి మోహయాధిపతియగు కాంచీపల్లెట్రాత్రయ కృతాంత్రయపురికి
బురింపనలము కోలాహలనందుగల కోలాహలము దేవాలయస్థానము కదా? పశురామత్రయ
హిరేముంగళానుటకు నతనిపరమి; పృథాదేవాలయమున నున్నది. అర్జునాధి తీర్థయాత్రా
వరుడై నందరిండుతటికి జిత్రాంగదనుజాచి మోహించి పరించిన స్థానము చామరాజునగ
రముకదా? భక్తపరాశరామాయాస్థానమున సువాదేవుని నీలునితోయుద్ధమాడి జయించిన
స్థానము మాహిష్మతీతీరముకదా? భారతంబున విరాటరాజు ధృవప్రకాశ్మిన స్థానము మాహి
పురిరాజ్యమునగల హంగణ్ణకదా; ఇట్టిపుణ్యత్రయలచే బ్రహ్మకేశ్మి నందరచే మించి
పరాక్రమవంతులగు హామలయులకు నాటవట్టగు దేశంబు మీరు చేరు సుతీతముగ నుండుడి.

యదు:— మహాభావా! ఆ పుణ్యత్రయకదా మా లెశయంబు సావధానుడై విడిచి. విగ్రహపుటినుండి యది
యెదియో పరితేసి యుత్సాహము నాకు గలిగెడు. ఎట్లెట్లు దాదేశంబు గమనారంభించె
దనో యను కతాహలం బుప్పొంగుచున్నది.

సోమ:— (యదురాయునిముఖంబె గాదిగఁ జూచి) యదురాయా నీ హస్తముండిచ్చు. చాచెచ.
(యదురాయాహస్తము లిడించి) (వసుదేవుని జూచి) వసుదేవా: ఈ బాటకును
సాన్వేద్యులక్షణంబు లున్నయది. నంద్రదేశను: పూర్వముగ నున్నయది. పూర్ణాయానయి
పుత్రవంతుడయి యుండు. రాజ్యమేలను. [మరల యదుభాయనిం జూచి] సుదోని
దిక్కులిగి] వసుదేవా! నుజ్జయ్యెదవశేషము.

వసుదే:—బ్రాహ్మణోత్తమా! అది యమి.

సోమ:— ఇతడు నర్మజుతములకు సంధానించుచుండును. ఇట్టిసాన్వేద్యులక్షణాకాదు నివల నుంది.
కొని యుంటు భక్తముగాదు.

పసుదే:—నిద్రవరా! మాకు నెన్నడువరకుయని రాజ్యమున తిరుదోనగు? అరణ్యవాసంబునకు భర్తృతా
లక్ష భౌముండునుంబోలె మీరనుగ్రహించి మాకు మార్గనర్పకులైనచో మాయెడల మీరు
దుహోపకారంబొనరించి వారగుదురు. అటుచేయుదురని నమ్మి పెంపనమ్ములిడెద.

సోభ:— పసుదేవా! నన్నింతబతిమాలనేల? నే నా దేశంబునకుం బోవనిశ్చయించినాను. తీవు
భుభదినంబు వెళ్లెదను.

పసుదే:— మహాత్మా! అటులైన మేమును వచ్చెదము. (తమాదులంబొలి) సుతుకారా! నేటికి మాకి
ఛరిలు దానుబంధంబు లీరకు. తేపటిదినంబుననే మనము వెళ్లవలెను.

కృష్ణ:— తండ్రీ! నర్తము దైవాధీనము. మానవుడు యత్నించువాడు. దానిని కలిపించేయు
వాడు దైవము. కావున మనము దేయందగినయత్నం బాదేశంబునకుఁబోవుట. అచ్చట
మమురక్షింబువాడు శ్రీవరమేంద్రుడు. కావున వానిపైబొందుమొనె మనము వెళ్లదము.

సోభ:— ఈ కాలము లీటికి. ఛరఁడెల్లకాలంబు రామునకులక్ష్మణులై యమరావతికి ననుగ
తములై వచ్చెను. నేఁ బోయివచ్చెద.

(నిష్క్రమము.)

ద్వి తీ య ర ం గ ము.

యదురాయఁడు - సోమయాజి.

(ద్వారకలోనుండిన యద్వి మతములవారు.)

యదురాయఁడు:—

చం. ధరణిసురోత్తమా కడుముదురబొనఁగూడెను సామనంబునకొ
గురుతరభక్తి మీపలుకు గోరికమీరంగవింటి నవ్యమై
సురుచిర సౌఖ్యసంపదల శోభిలుదేశము గాంచు అప్సర
త్పరితగతికా జనంగవలె వైవముమాకొనఁగూర్పు సంతయుకొ.

సోమయాజిలవారు! అది యేమిచిత్రమోగాని నన్న మీ రా నవీనదేశచరిత్ర తెలిపినప్పటి
నండి నా కా దేశఁబైడో మా నట్లు భ్రాంతికలిగినది. ఎపుడాదేశంబు చేరుదునో యను
కతూహలంబునని చుచున్నది. మహాత్ములార ! ఇంతవఱకు నే నే మరవిచారంబును జేసి
యెఱుంగను. ప్రపంచంబున నెన్నిమరియున్నది? వారివతఃస్థాంతములెవ్వ. వివరించి
వాకుఁ దెలుపుదురా?

సోభ:— యదురాయా! దీక్షిబుద్ధికిలిగిపండులకు నే సంతసించితి. ప్రపంచంబునఁగల మతములనెల్ల
వివరించి వారినిస్థాంతములు తెలుపవలెనన్న వత్సరంబులొలది కాలంబు పట్టును. కొన్ని
మతములవారు మాపురినున్న వాకు. వారు మీ యాజ్ఞాగ్రకొని మీ వెంట వచ్చుటకు సిద్ధులై
వాకు. తమయానది నేఁడుటకై వెలి నిలిచినారు.

యదు:— సూహాల్లా! బారు పిలిపిలువసల రావించు.

సోమ:— [లేచి పోయి ప్రక్కననిలిచి] అయ్యలారా! ఒకరొకరు రండి. [అనికీలుచును]

అద్వైతబ్రహ్మశాస్త్రి:— [ప్రవేశించి]

చం. జయమగుచుగాత, యీ శుక్రప, సంపదలెత్తజీ గల్గుచుగాత; భూ
రియశము నాయదున్నతుల, నృప్తియెసంగెడుగాత, సేవకుల్
నయవిసయ ప్రచారలయ నచ్చినుందురు గాత; ధారణి
నియతిని బ్రోచునట్టి మతి, సేవించుగాత మహేశు: చెల్లెడక.

[అనుచు ఫలమల్రావతులిచ్చును.]

యదు:— [వందనంబిడి] శాస్త్రులవారూ! తమరాకకుఁ గరంచేమి?

శాస్త్రి:— యదురాయా! మీరీ దేశంబువనలి పక్షిణంబునగల పుణ్యక్షేత్రమునకుఁ బోవుచుగది ను
మీవెంట నేనను మా మతముచారందలు రానిచ్చయిందితిమి. ఇదియ నా రాకకుఁగతము.

యదు:— శాస్త్రులవారు మీ మతమెద్ది? అచ్చట మీ మతముచా రెవరున్నారు.

శాస్త్రి:— యదురాయా! మే పుష్కలము. స్వర్ణము. పుష్కల స్థాపనాచార్యులని పేరునుండి
శృంగగిరియందు శారదాపీఠము స్థాపించిన శ్రీ శంకరాచార్యుల దేశమిది. అచ్చటనుంచి
చారి శిష్యులందలు మా మతముచారు.

యదు:— శాస్త్రులవారూ! మీ మతనిధాంతమేమి?

శాస్త్రి:— అయ్యా! దానిచెలుప నెన్నో చక్కరంబులువచ్చును. ముఖ్యమైన దొకపయము చెలిపెద.
సత్యమైనపదార్థము బ్రహ్మము. బ్రహ్మకల్పితముమాయ. మాయతోఁగూడిన బ్రహ్మపురుషుఁ
డనబడును. వానిచేత జేతనాచేతన విద్యార్థములు పుట్టును. మాయను నశించెనేన లేచి
బ్రహ్మములో భైక్యమగు. అన్యత మోక్షమనబడును. మాయతో నావరింపఁబడి భ్రమిం
చుట సంసారము. ఇదియ మానిధాంతము.

యదు:— ఈ మతము చక్కఁగనున్నది. అయినను గవ్వసాగ్యము.

(విశిష్టాద్వైతసింహుల ప్రవేశము.)

[వారికి వందనంబునిడి] ఆచార్యులవారూ! తమరాకకుఁ గరంచేమి?

ఆచా:— అయ్యా! అద్వైతబ్రహ్మలరాకకుఁ గరమేమో యదియ నారాకకుఁగతము

యదు:— ఆచార్యులవారు మీవారాదేశంబున నున్నవారా?

ఆచా:— యదురాయా! ఆ దేశముననుండు వారనేకలు మా మతముచారు.

యదు:— అయ్యా! మీ మతమెద్ది. పవరుస్థాపించిరి?

ఆచా:— యదురాయా! ఆంధ్ర - చోళ - పాండ్య శ్రీశైవ - కాదంబ - లాదివారాలరాజులన
జయించి చాళుక్యులనువంచి త్రిపువనమల్లియను విరుదునంది భూయిసాలా బలాలకులను

జవంతరిన విష్ణువర్ధనుని నరసనుండిన జేకా పండితుల నోడించి నర్స దేశముల నమక్కిరి
వ్యాపించజేసిన శ్రీ రామానుజాచార్యులవారి శిష్యులుండు ముఖ్యదేశమదికదా?

యదు:— ఆచార్యులవారు! మీ మతముచేరేమి. మీ మతసిద్ధాంతమేమి?

ఆచా:— ఆయ్యా! మా మతము విశిష్టమైతమతము. ఇందు ఆత్మ ప్రకృతి పరమాత్మయను మూడు
పదార్థములున్నవనియు మూడొకరినొకరిన భగవంతుడనియును స్పష్టిమున్ను ప్రకృతియు
సజ్జములయిన యాత్మలు గలిగియుండుననియును నది చృత్యములు గాకయుండినందున
భగవంతుడు వానిని గోచరింపజేసినది స్పష్టియని పిలువబడుననియు నాత్మి పరమాత్మ
కంటె భిన్నమైనదనియును దానికి జననలయములు లేవనియు పుణ్యకర్మవశంబున నాత్మకు
తైమంతప్రాప్తి కలుగుననియును నచట నాత్మి పరమాత్మపంటి రూపముదాల్చి భగవత్సేవ
చేయుచుండుననియును మా గురువులవారి సిద్ధాంతము.

యదు:— ఇదియును గచ్చసాధ్యము.

(అంతవైత భగవంతునివాచుర్ముల ప్రవేశము.)

(వందనములిది) ఆచార్యులవారు. మీరా దేశంబున నున్నవారా! మీ మతమెద్ది? మీ
మతసిద్ధాంతమెద్ది?

ఆచా:— ఆయ్యా! మా మతమువారు నచటనున్నవారు. మాయావాదుల నెల్లరిని వాదమున మటు
మాయించేసి నర్స ప్రాంతములు సంచరించి యచట మతములను స్థాపించిన శ్రీమధ్వాచార్యుల
వారు మాగురువులు. మా మతము దైవైతమతము. జగత్తు సత్యము. జీవాత్మ పరమాత్మలకు
భేదముకలదు. శ్రీహరి సర్వోత్తముడైన దేవుడు. జీవాత్మలు శ్రీహరి కింకరులు. జీవాత్మ
లకు మోక్షము తారతమ్యముపహించి యుండును. జీవాత్మ పుణ్యకర్మచే శ్రీహరి సామిచ్చ
స్థితి పహించు. ఇదియు మా సిద్ధాంతము.

యదు:— ఇది తెలిసికొన నులభముగనున్నది.

(విరంజనాద పంతులు ప్రవేశింతురు.)

ఆయ్యా! పంతులు మీరేమతమువారు. మీ మతసిద్ధాంతమేమి? మీ జనులదేశంబున
నున్నవారా?

విరంజ:— ఆయ్యా! మాది చార్యాకమతము. మా మతమువారీదేశమాదేశమననేల. సకలదేశంబు
లందును వ్యాపించినారు. మా మతము నొకరు స్థాపించినవారుకాదు. వారి వారిబుద్ధి చను
త్కృతిచే స్థాపించబడునట్టిది.

యదు:— ఆయ్యా! ఆ మతసిద్ధాంతమేమి?

విరంజ:— మతసిద్ధాంతమా? ప్రత్యేకముగ నుండునది తప్ప మిగతది ప్రమాణముకాదు. కావున
ఆకాశ మొకభూతముగ భేము నవ్వుము. ఆత్మలేదు. కైములేదు. మోక్షములేదు. శ్రీ
లోకము సంతోషము. దరిద్రము దుఃఖము. కావున యెటులయినను ద్రవ్యమాక్షింపి శ్రీ

భోగమందుచుండవలెను. ముక్తియన మరణము. భస్మభూతమైన దేహము మరలవట్టదు. ధర్మార్థ కామమోక్షములని యితరులు పలికినవానిలో “ అర్థ కామములు ” నిజము. ధర్మ మోక్షములులేవు. పరలోకమనునది మిగతా; తత్వగుణసంబంధములచే శరీరమగును. తత్వగుణ క్షీణమున మరణము సంభవించును. దుఃఖభీతిచే నింద్రియానుభవము పదిలుట యిది వేడిము. బ్రహ్మి మా సిద్ధాంతము.

యదు:— అయ్యా! బ్రట్టిది నైత మొకమతమగునా?

విశండు:— ఏమండీ! అటుపలికెడిరు. ఏ మతాచార్యులువచ్చి నన్నెదిరింగుకో రానిండు. వారిసోక డ్దణంబునకు బడఁగొట్టెద. కంటికి నగపడని విచిత్రవార్తలు చెల్లిపి జనులను మోసము చేయుచున్నారు. ఎవరు జాడమునకువచ్చెదరో ముంగిటరానిండు.

మధ్యా:— ఏమీ! విశండుజాడీ! వాడమునకు విలిచెదవా! నిమిషములో నీ సోటివండ్లు విడుంగఁగొట్టినా?

విశండు:— ఇది మంచివాడము.

యదు:— అయ్యా! విశండుజాడీ! నీ మత మతిదూష్యము. చర్మకుండఁదగిన మతమగునుకాని యీ మత గుణ గ్రాహ్యముకాదు. అయినను మా వెంటరండి.

విశండు:— అయ్యా! అటులనేయనుండి. నాకుఁ బ్రత్యక్షంబుగ జైవమును జాపునంతవఱకు నా మతంబు నే వదలను. మీ వెంటవచ్చి మీ మతమువారిలో వాదించుచుండెద.

(విభాకరాచార్యుల ప్రవేశము.)

యదు:— [వసుస్కరించి] : భాకరాచార్యులవారూ! మీరును నా వెంట గానెంచిరిరా? మీ కాదేశం బునకు గావలసినవారయిన నున్నవారా? మీ మతము పేరేమి? వానిని స్థాపించినవాడెవరు? ఆ మతసిద్ధాంతమేమి?

(గోపీచందన మూర్ధ్వపుండ్రముగ సరింపవలెను.)

విభాక:— యదురాయా! మా మతమువారెవరియిన నచటయున్నవారో తేలిక తేలియదు. ఏ మహాను భావుఁడు తన్ను పరిభవమొనరింపవచ్చిన సన్యాసి భోజనంబునకై తన యింటియెదుటకన్న వేలవెట్టులో రాత్రి సూర్యుఁడు నయించులా గొనరించెనే యీ నింబార్తా పరనామం బునకు బ్రసిద్ధికెక్కి సూర్య సిద్ధాంతమును రచించిన భాస్కరాచార్యులుకారా మా మతస్థాప కులు. అయ్యా మామతమువారు రాధాకృష్ణులను జీవాత్మ పరమాత్ములుగ నెంచి జీవాత్ములు గాయకిగాను పరమాత్ములు నామకుఁడుగాను బూజింతురు. ఇట్టిభక్తియుతమైన యర్చనయే మోక్షసాధనమని మేము దలంతుము.

యదు:— ఇది భక్తిమతము. అయ్యా మా వెంటరండి.

కామేశ్వరపంతుల ప్రవేశము.

అయ్యా! కామేశ్వరపంతులు రండి. మీ మతమెద్ది? దానికర్తలెవరు? దానిసిద్ధాంతమేమి? వివరగారితి. తెలిపెదరా?

కామేశ:— అయ్యా! మాది శాక్తేయమతము. రుద్రుఁడు దీనికికర్త. సమస్తమునకు శక్తి యాదికార నిము. జీవాత్ములు శక్తిలేజములు. (క్షీ) భోగమానందము. అతి యానందమే పరమము.

శ్రీలకు విధిత్రాకారము ప్రాశించి భోగింపవలెను. పంచామృతం హారములను ఇక్కడ సాధిరి పవలెను. మధ్యము జ్ఞానరసము మాంసము మోక్షద్రవ్యము. ఇదియే మాత్రమే సిద్ధాంతము. యదు:— ఇది భోమభోగసిద్ధాంతము. ఇదిసింద్యము. పంతులుగానూ మీ యిష్టానుసారము మీరెచటైన నుండునగును. మా వెంట వచ్చినరండి.

శా||పం:— పెద్దలకుండి మేమునుసరించు మతమిది వదలుటకురాదు. మీవెంట నేనునువచ్చెద. [కెల్లి పోవుచు] ఈ మతము లోపలు రుద్రుని యనుసరించినను వెలివేసికొనుటకు సిగ్గుపడియెదరు. మూఁగులీజనులు.

ధీమంతప్రవేశము.

యదు:— రండి ధీమంతప్రభాత! మీరుచు మావెంటవచ్చెదరా? అయ్యో! మీ మతమెద్ది? మీ మత సిద్ధాంతమేమి?

ధీమంత:—అయ్యో! మాది బౌద్ధమతము. శుద్ధోదన మహారాజు పుత్రుడు బుద్ధుడు దీనిని స్థాపించెను. దీనిసిద్ధాంతమేమన న్వభావశక్తిలన జీవరాసులుదలించి లయమొందును. ప్రకృతియు శక్తి. పశ్చాత్తాపము భూతదయ పాపనశ సత్యము నీలి, యివికలిగినది యుత్తమకార్యము గలుగును దానిచే నిర్వాణము సిద్ధిండు. దృశ్యవ్రపంచము దురీక్షము. సర్వరము. పదార్థము లన్నియును దుఃఖస్వరూపములు. సమస్తమును నిర్భీములు కావున శూన్యస్వరూపము తత్వము. మేల కరీరము బాధకు మూలస్థామ బాధకుఁ గారణము రాదును. కామమణిచుటచే బాధతోలఁగును. జ్ఞానము తత్పాదకమై యుండును.

యదు:— ఇది యాత్మమయిన మతమగుచు గానిజైవమును నిరాకరించుట బాధ సమ్యగముగలేదు. ఈ మతావలంబనచే నర్హుని నన్యసత్యము గోరువారగుదురు. మతమునందు నీలి బాహ్య మయిన కృత్యము లేదు. ధీమంతప్రభాత! మీ రవిశ్వకముగ మా వెంటరెందు.

అరాధ్యమూర్తి ప్రవేశము.

[వారికి నమస్కరించి 'ః మాన్మందుడి ' యని పలికి] అరాధ్యమూర్తిలవారూ! కామ పెద్దలు. మావెంట రాదనివారు. వత్తుని వేడెద. స్వామి! తమమతము నేరేమి? తమ మతసిద్ధాంతమేమి? సిద్ధాంతకర్తలవరు.

అరాధ్య:—యదురాయా! మా మతము వీరశైవమతము. దీని శ్రీ సదాశివుడెద్దంపఁజేసెను. బస వేశ్వరులు లోకమునందు వ్యాపింపఁజేసిరి. సదాశివుడు పంచముఖులచే ఇగ్నేయస్త్రి యొనరించెను. ఆముఖము సద్యోకాత, బామదేవ, అగ్గోర శక్తిమరు, ఈశాన, యను వా మములచే బ్రెడ్డి కేక్కినది. ఈకానమూర్త్యుండును, మిగతవిసలుదిక్కులందు నుండును. సలాముఖముల వీరశైవ బ్రహ్మకైరియై వైశ్వనూరులు ఛట్టిరి. ఈకానముఖముండి గణాంగులు లింగాంగు లుద్భవించిరి. ఆ లింగాంగులు తమయిష్టలింగము తమపరులుగఁ దలంతురు. ఆ సదాశివుడే లింగమూర్తిగ నుండును గావున మేము దానిపెడలెగఁ నరననుంచికొని భజించుచుందుము. కల్యాణనగరమున బ్రాహ్మణవంశములో బసవేశ్వరులు పుట్టి పండితులై యిష్టలింగదీక్షపఱిచి వారికి నుపనయవాది కర్మలు సూడదని నిర్ణయించిరి. విజ్ఞులమహారాజు రాలమున నీ మతము వ్యాపించెను.

యదు:— కష్టములేక మోక్షము కరతలామలకముగనుండు మార్గంబిది. దైవసాన్నిధ్యమెల్లకాలము శరీరికిఁ గలిగియుండును. ములభముగ నలుగురు నాచరించుటకు సాధ్యముగ నుండఁబడినదియే మతము. ఎట్టివారును దీని నలంబింపనగును. దైవసాన్నిధ్యమెల్ల కాలము స్మరణలోనుండుటంబట్టి నీతిభాష్యమును పనులు జనులూసరింపకు ఆరాధ్యులవారూ; తాము మామెటనే యుండి యుత్పదపుడు మీ మతివిచార చర్చచేయుచుండునని సా ప్రాశ్న. [సోమయాజులనుం జూచి] సోమయాజులవారు ఈరాత్రి వర్తమానమునుసలిపి తేవటమువయ్యెనున నే వెన్నుదము. ఆచేశమంతయు సంచ లది పుణ్యక్షేత్రములఁజూచి మనహృదయ నవ్వుతమగు స్థళమునసలిపి యచట ముందుమాఁగఁబు వెదకిదము.

సోమ:— యదురాయా! నీ యిష్టానుసారము నలిపెదము.

యదు:— ఆటలయిన నీ దినమున నే యందలు ప్రయాణింపఁబడుదు. ఇప్పుడు పోయిరండు.
[నిష్క్రమము.]

తృ తీ య ర ం గ ము.

వసుచేత్తమా - యదురాయఁడు - కృష్ణరాయఁడు - సోమయాజి.

వసుజే:— [సోమయాజులఁజూచి] భరిణీసురోత్తమా! ఈ దేశవిచిత్రం బగణ్యంబుగ నున్నయది.

నీ. భూలలనామణి భూషణావళిబోలె
దక్షిణదేశంబుఁ దనరంగంటి
నాయకమణి భంగి నన్యకాతుల హెచ్చి
యున్నదీ దేశము నెన్నఁదరమె
ఎచ్చటఁ గాంచిన ముచ్చట గుల్కెడి
దేవాలయంబులు తేజరిల్లు
గగనమంబిత భూరినగ వాటికిలమించి
కంటికి విందుగగాన నయ్యె

నీ. ఇట్టిదేశంబు నేఁగనియెఱుంగ మున్ను
ఎట్టిమహనీయులీ భాగమెల్ల నేలి
యెన్నికకు నెక్కిరో దానినెఱుంగ మదిని
గోరినాడను తెల్పుండీ కోర్కెమీఱి.

భూనరోత్తమా! నమస్తుంగరంగత్తుంగ సంఘటితంబగు నమ్మదమునుండి వెలిదీసిన యిలనుబోలె ననుకరించిన దేశంబు జామదగ్గి నివాసస్థానమని పలికిరిగదా; ఆ దేశమేలిన మహానుభావులెవరు?

సోమ:— యాదవోత్తమా! ఆ దేశమును ప్రాంతభమున నేలినవారు కదంబులు. తద్వ్యాశవారిధి రాకానుభాకరుఁడు బ్రిలోచనకదంబుఁడు. కష్టాంతబర్హంతాదృతకరంబు. పార్వతీపరమేశ్వరులు కామదగ్గి చే నాన్నింపఁబడిన నూతన భూతలంబు కాదవచ్చినతఱి వారి విహారోత్సవ బరితపీర్థంబు కిత్సమీతగతకదంబ తరుమూలంబుఁజేర నం దామహానుభావుండుద్భవించెను. పిదప సూర్యభాముఁడై మ్రోగా తుభవ మొదలగు పశ్చిమముననుద్భవిత దేశంబెల్ల నేకచ్ఛ

ప్రాధవ్యము నేటి ప్రభావముగలదని, జూచుకొనవలసి యున్న భూమిలో ప్రముఖ
 ఒలిపించి వారికే నేరకాండవలసివచ్చి యున్నవశాత్తూ మేళ యుద్ధము లీనంతరితారాసర్వరి.
 విష్ణుల చాతుర్యరాజు లయోధ్యమండి దక్షిణ హిందూస్థానముచేరి. కృతవర్ణయను చారు
 క్షయము కరుణులనుజయించి తక్షశము తానేలెను. సూర్యవంశజులగు జేరులు కన్యాయన
 నగోగ్రులైశుభయాశ్రమమందు స్కాంధపురి ముఖ్యపట్టణముగ నొనరించుకొని మహారా
 క్రమవంతులగు నేరులు చాతుర్యలతో ఘోరయుద్ధము నెలఁపుచుండిరి. వీరిజేతము కొంగడి
 జేతంబు ప్రఖ్యాతిగలదను. వీరు జామ్ననీ కులజులని గంగవంశజులననుండు చేరుగాంచిరి.
 శాలివాహన కులోత్సన్నులయిన రాజులనేకులు గోదావరీతీరముననుండి కాంచీపురమువఱకు
 వ్యాపించి చల్లతల నోడించిరి. ఈ చల్లచతులములో ద్రిలోచన పల్లవ మహారాజుప్రసిద్ధి
 గలదని.

యదు:— బ్రాహ్మణోత్తమా! చాతుర్య లయోధ్యమండి వచ్చితిని వడించితిరే. వారకాంబునవచ్చిరి?
 పవేశమునవీరి?

సౌమ:— యదురాయా! చాతుర్యులు చంద్రవంశజులు. ఈ వంశపు వారయోధ్యలో నేటితోవచ్చిరి
 సంతతులవారే నానిం శతాబ్దమున నే కారణముననో సర్వదానందాటి కిల్లాదనగ
 రము వచ్చిచేరి. అచ్చట రాజ్యము స్థాపించి కుంతలకేళాధిపతుని పేరొంది. అక్కలం
 బున వారు కాలహారులను కరుణులను బంధువులను జయించిరి. చాతుర్య సంగతిని జేరిన
 క్రమముగాని చరిత్రంబులే విచిత్రంబు.

యదు:— విష్ణుల! చాతుర్యులు కాలహారులను జయించినది వనితెలిసే; కాలహారులెవరు?

సౌమ:— యదురాయా! కాలహారులు హైహయవంశజులని ప్రసిద్ధి. వారి వీరత్వశూన్యము లనదృ
 శంబులు. వారు యుద్ధమునకు దోపుతటి భార్యల మంగళసూత్రములు చేతగట్టుకొని వెళ్లు
 దురు. యుద్ధమునకుఁబోయిన యోధులగుండు జయముజింపవలెను. కానిచో బ్రాణము
 త్యజింపవలెను. ఇదియే వారిప్రతిజ్ఞ. విజ్ఞులని కాలమువఱకు వీరు జేను మహమ్మదయియిండిరి.
 వీరవ బసవేశ్వరుఁడీ రాజులను లింగాయతులుగ నొనరించెను. ఈ మతమిప్పుడు కర్ణాటక
 దేశమంతయు వ్యాపించినది.

యదు:— మహాత్మా! ప్రజాస్థుల చరిత్ర లెన్నివిన్నను వీరుల తనిది వీరకయన్నది. హాయిసాల
 బల్లభులిపుడు మేముండురాజ్యము నేలిరని మార్గమున మీరువచించితిరే? వారెవరు? ఏ
 జాతికి జేరినవారు? వారి రాజ్యంబెట్లు లాక్రమించిరి?

సౌమ:— యదురాయా! ఈ బల్లభులు యాదవవంశమునకు జేరిన చంద్రావ్యయ క్షత్రియులు.
 కృష్ణుండు:— బ్రాహ్మణోత్తమా! ఈ బల్లభులకు హాయిసాలాయను నామం బెట్టిలిగను?

సౌమ:— కృష్ణరాయా! అది యెరివిచిత్రంబైన కథగనున్నది. ఈ బల్లభవంశజులలో నొకరాజు
 నామధేయుండు సాల యుగముండెనట. అక్కలంబున శకాంశపురిజనులు వానరలి
 కోత్సవము జరుపఁ దత్సమీపముననున్న పర్వతవాసినియు కాలికను మాలింపఁబోయి
 యుండ నొక భీకర శార్దూలంబు వారిపైఁబడి హింసించెను. దానికేవలలి జనులు వానరలి
 కోత్సవంబు జరుపరైరి. వీరవ యిచ్చార్త సాలరాజుని దేవపూజ దానోపద్రవవిధానము
 తదర్పనాధీన మానకుండై యన్నతటి శార్దూలంబు ఘోరారావంబొనర్చును రాజుపైఁబడ
 నగోచరుడుగ సుదృఢయతి శిరోమణియొకండులేది “హాయిసాల” యని కర్ణాటక
 భాష సుప్రసిద్ధి యొకయాయుధము రాజుమంగిట వేసెనట. ఆ కృపాణముచే రాజు

వ్యాధుడును ఇంతెట. అక్కలముననుండి తద్వంశభిరులకు హాయిసాలా వారని నామము.

యదు:— సోమయాజులబాదు! చరిత్రలు వినఁ గుఱుకలంబుగలవారికి మీవచనకాలం బన్యతాల వాలమై గుఱమొనర్చును. ఈ హాయిసాలా బల్లభులిచ్చడున్న వారా?

సోమ:— యదురాయా! బలహీనులయి యచటనచటనున్న వారు. మా సమీపముననుండు 'నాదినారు' యను చేశందోక రిపుడేలుచున్న వారు ఏమియుండిన నేమిచయోజనము. రాజులు సర్వీయ్యలగు కాలము తటస్థించెను. ఈ హాయిసాల బల్లాల రాజవంశజులిచ్చడు కొన్నినంతకులంగ నేదోయొక కారణంబునఁ బిచ్చివారగుచున్న వారు.

యదు:— స్వామి! ఏమికారణము. నంతరివారందఱు పిచ్చివారగుటకు మహాత్కారణంబైదియో యొకటియుండవలెను.

సోమ:— యదురాయా! కులార్థనశావంబు దానికి మూలకారణంబని కొంతఱు పెద్దలుపండిరి.

యదు:— విప్రోత్తమా! ఏకులాంగన యెవరికీకారణంబున నట్టికాపంబిచ్చెను. ఈవార్త వివరముగ వినుగోరితి. తమకు నాకిదితెలిపి కృతార్థునిఁ జేయుచురితే జేడెద.

సోమ:— యదురాయా! పదుమూడవశతాబ్దమున వీరనరసింహరాయఁ డీరాజ్యంజేలుచుండెనట. అతఁడు వృద్ధదశలో వయోరూపసంపన్ను యగు జన్మోని జన్మోహినియను దానిని పెండ్లి యాడెనట. వీరనరసింహరాయని పెల్లెలు తనమగని జేందేవాణును కృత్రువులు సంహరించి చేశమాక్రమించినదిచూచి యందుండఁజాలక తనసుతులగు లక్షణ వీరులతో సోదరునియిల్లు చేరెనట. అంచా జన్మోహిని లక్షణ వీరులను మోహించి భాధించి వృక్షమనోరఘురాలయి వారిపై దురాకటంబు మోడి రహస్యంబుగఁ దనమగఁడయినదిచే వారినిఁ జంపించెనట. వారి తల్లి పుత్రశోకంబున చందురుడు. విమర్శచేయక వినయవివేకులగు గుఱులను నాచా చంపించినను కోపమునఁ దత్సంతతివా లెల్లపురుషుల్లు. పిచ్చివారైరచ్చెదరుగాతమని కాపంపిచ్చి కన్నీరుగార్చుచు బుత్రశోకంబున భూలి చాలించెనట. అక్కలంబుననుండి యీ హాయి సాలా బల్లలులు రాజ్యమునకువచ్చిన కొన్నివత్సరంబులలో నేదోయొక కారణంబునఁ బిచ్చివారగుదురు. ఇదియే వీరిచరిత్రంబు.

యదు:— (ఇండుక యిలోచనాభీన మానసుండై కృష్ణరాయనిఁజూచి) సోదరా! ఇదియంత దుఃఖకరమైనవార్త. అయ్యో! ఆ తల్లి యక్కలంబున నెంతయదలెనోకదా.

కృష్ణరా:—అన్నా! భూతాన్ని కిర్ణులలానుభవించెడిదవవునో సోదరా! ఈ వార్త వినివచ్చిపండి నా మానసంబు వ్యాకులాయితైమై యేమియుఁ దోచవకయున్నది. కారణంజేమో తెలియఁజాలను.

యదు:— అనునా! నాకు నట్లులేయున్నది. ఏమియుఁ దోచదు. అయినను మనమిచటనిలిచి యీ రాజ్యాధిపతులను చెలిసికొని కర్తవ్యంబు ముందు విచారింపకొందము. (సోమయాజులనుఁ జూచి) సోమయాజులబాదు! మనకు సంఖ్యాపందిన సయంబుయొనెను వెల్లదమా.

పసుడ:— బ్రాహ్మణోత్తమా! ఈ నృత్యంబు మనవసరికి యోగ్యమైయున్నది. జనభూమి పవిత్రవచ్చిన వారికి సర్వమేమి? జనస్థానమేమి? ఇవటనే కొన్నిదినంబులు నిలుతము.

సోమ:— ఎనుకాయా! మంచిది. అట్లుకొనరుము.

[నిష్క్రమము]

2

మౌనమే మా మాటలు

శ్లోకములు - పద్యములు

మా మాటలు - మా మాటలు మా మాటలు - వరదము.

మా మాటలు:-

సీ. "నెలరూపు తెరవాన గల జలాములం గాన
 పువ్వుల నెలరూపుల బడితి

కలుములనీ నెలం కనుగొనిన గాన
 నిలువటములు నాటం గలఁగఁ బడితి

నిద్దాచో రాదంపు పువ్వులు చచ్చి
 నీలగాఢం బువ్వులమునుగా బడితి

విప్లయ చెల్వొత్త గొప్పకొత్తను గాన
 నలుగురు నిలులను గప్పు బడితి

తే. గీ. ఉదయి, గానం చాయల నేలం గానం

మేలం గొనగలము గలవాడు గానం
 యలదు నిలువాని ములుదులు కలకఁ బడితి

గానం బడితి బాలము తాళం.

అ, కాగిలైవెటారి దిగిసంబులమిటాని యొక్కాని రాకన్నె సర్వకాచారినెలంబ
 వర్చిసరితఁ గనులారగంటివి ఆ యన్నమిన్నను గన్నులగిరిసరితఁబడి దానియన్నవ
 కానుకన్న నెన్ననై కన్నవన్నములం బడుచున్నాడను. ఆ వన్నెరాడివి గలయను మన్ననే
 బన్నినెత్తన్నమున్నదో లేదో యెఱుంగను. బేరా! ఆ చెలి చెలువలు; భారా; పిఱుందు
 వెన్నాడి యనియాడు పెంజవయందంబు. నైరా! గరగరికలాడు లేటగరుగేడు మం
 గుడిలసాదు. కాపురే! లేచలయాత్రమాపి మరుతూవుల మాపాడసోపు వాల్పాత్రు.
 అనరా! మిన్నత్రోడల యోగివత్తలంబి తెలువాడు చక్కెరలూడు వారె. రెగరా! అల
 దునిలానిమానుడుడిసాదుగేడు వలుకుతీరు. అదిరా; మంబాని యొత్తసాంపాడు

గోరుల తమకంటే నడలనడిగించు వడక. ఇట్టి యంత్రప్రభావము ననదిలుకాని కలయికలొక కలయిచి యీ నా మేమందోనేమి మండనేమి. అరుహా! అకన్నె కలువలతోని కొలమునః బాట్టినది. సనా! మిన్ను పున్నులగల్గియు బొడ్డకుగల మన్ననవేమియుబుట్టవోయిః బట్టిన మనువాకతోబుట్టిన కొలమువాడవది. మా యగువురి కలయిక యెటులుకదును? అచాన తండ్రి యీ మాటలన్న పున్నులయివడినా? చోనమి కైవోనునా? కైవోనచేసి యీచరి నా యుగండ్ల గైసెయ్యవలదు? ఈ నా పగలతెలుపరీతు తెలియక కెళ్ళవీర్చివాడై పున్నెన్నెయో ముంబులిచ్చు దున్నెచుండు. లోకమున వరి ముంబులునా! పునిసెయ్యచు. పట్టానానెన్ను. నిన్ను-మిమ్ము నా లెమలెమల తోయ్యవలచునది. అందుకును కాన్పిస్తే అరుంజి పాఠాచుగదని. (అనుటకు వడఃటిలపడి పోయి పరుంబును.)

(కాగిడలపరిచియులు - పరిమళము బ్రవేశించును.)

బాగా:- ఓరి! చరచా! చారనాయక చారయిండులేమి. ఇంకను నిదురలేదన్న. కానరాదు.

వరద:- స్వామీ! నాకు చిచ్చుమరహాయిగుండును. పున్న ముంబులునును తెలుకొడుచేయునట్టిది కదా?

బాగా:- పుమియిచ్చినను నుడువరహున్నది. ఇచ్చినను మాకు పాఠానిచ్చుచునది కీర్తితై.

వరద:- స్వామీ! అచయమే; మీ చేతమందు చేసిన ముంబులు. నా చేయివాడయినను పట్టానానె? ఈ రాకేలొకొక యింకను బ్రవించుకొనుచు?

బాగా:- ఓరి! నీ పాడుకూతలు మరల ప్రారంభించిరి. నా చేయు లెమలెమలను. నాచేసిన ముంబులు కెళ్ళుకొనుచురి యాయు పుంబు ముగియుచున్నయి.

వరద:- అచయమిమాకాని నీ నెమలె రీతి ముంబులును పట్టించి మిమ్ము విలుబులాగొనరించిరినో చాచివెల్లటని మీకు కంటిరి. మీ కెళ్ళుకొనునది సోకమునే యిచ్చుచున్నారని జనుల యాడి.

బాగా:- పుమిచేయవలను? పేరుమందు నావద్దలేదు. నాచంద్రి యీ యొకమాత్రము మాత్రము నాకు పడలి దీనిచే కైదుల యింటిరసము విలువుకుని విలికిపోయినాడు.

వరద:- స్వామీ! మనము కొన్నిమందులు చేయుచుము. గ్రంథములున్నవి కదా.

బాగా:- అథముకాని గ్రంథములెన్నియొన్ననేమి బ్రయోజనము?

వరద:- అటులయినచో మీ కెవరియినను వచ్చివేలకు గ్రంథములు చూచెదరే అచయం?

బాగా:- చారి! క్రాంతి గలిగించు. నాపేలకులము తెలిసికొనుట యసాధ్యము.

వరద:- మీరు ప్రతియొకని కేలుబట్టి యెదు పుమిచుము. నాచినికాని చరచుకొట్టెదరే? అది పట్టికేనా?

— కైదుల లక్షణము. అటుచేయకన్న కైదులదని జనులు నమ్ముదు.

మీ రిప్పుడవును చిత్రమాలము, దివనల్లి, గచ్చబత్తిల యని నేళ్ళి పేరులచెలిసెదరే? అచయం

వాగ్దా— అనియన్నియును చిన్ననాడు ముసలవ్వగారా పట్టపట్నం తెచ్చి కనామము చేయించునని
జూచి నేర్చివది.

వరద— మీ రవునవును కంభిభవము, భవాభవము, రవిక వనవనము, నువ్వభవము, జ్వరాం
తుకము, వాతవాహనీ, పూజలచోదముము ఏయిదిదేవత జలలతో ప్రవృత్తి ఘటకం
చున? ఆ మందులచేయరా యము?

వాగ్దా— ప్రవృత్తిచేయకు మాగ్గంబిది. అట్టిపేరు లుద్ధరించడంబినచో గొప్పతైద్యుడని యెవ
లందును.

వరద— ప్రవృత్తిచేయవారు మంబిగిగిసేమి బనులించును?

వాగ్దా— ఈకామనకకలు కలెనులే. మిచ్చుకొని యివటికొని. గోసాలు నిచ్చింది యెవరివద్ద
నియమంబిని యిచ్చుచేసి తెచ్చి కట్టుచే తేసిరిని తెచ్చుచో తైద్యునిగాట నమ్ముదురు.

వరద— స్వామీ! మీరేమయిన నత్తు నింపించుకొని ఇది చిచ్చిమోసము. రోగానుబుట్టె జనులు
వైద్యులకూ గమ్మదెరు. వారు మోసగించుచున్నారేమి నేమియు. ఇటులైన
వైద్యులు కొంచలుమందువారు. ఆయ్యా! ఇట్టివృత్తి నేసేల బాగానిది.

వాగ్దా— ఓహీ! దూఢా! నీవేమి తెలియ నూహించుకొని ప్రసంగించున జరిగెడి యనేకవృత్తు లిట్టి
విరుదీ ఇదివలననల బ్రాపంచక మెటుచును?

వరద— స్వామీ! మీకు. ఈ మోసములు చుకుంటుంటున్న నేర్పించినా? మీరి బారివారిబుద్ధి
చుత్తురి కొలది రాదా?

వాగ్దా— జనులవచ్చునకు వైద్యులందరినీగల గాంయియు నవలెను. లేదా! వైద్యులందరినీ
యొ విద్యునేర్చి జనులకు నర్పించి నేర్పించవలెను.

వరద— నిజమిదీ, మీ మాటలు నిజము.

వాగ్దా— అరిగయేకాదు. అనేకుల రోగక ఫలములు. నువ్వారానొనరించి యెవరియి. శిష్యులగు
నొనరించిన వారితే తామీయింజుచునవలెను. ఆ శిష్యులు రోగులయిరికిరియి
చచ్చుచు నే వైద్యులని. వచ్చినకు తుడుకం. వాకాడుబరాచావృత్తిచేచి చుట్టించులెనని
దొంగచుండవలెను. అవునుగదా నువవు నొచ్చువాడనును. ఈ వైద్యుల విద్య నేనామొ
విద్యుండుడనిపించికొనుట యసాధ్యము.

అది (చూడవాయుడు లేచినట్టును)

ఓరీ, వరదా! నువరాకాగారు విద్యలేచినట్టున్నది. పోరకయిండుము.

(చూడవాయుడుచువచ్చి)

చూరవా— నందమంబి! వెళ్ళగానూ విచ్చరానియంతఃకుఁ గంటిరవృత్తయక నువలేచియుంబిని,
ఇప్పుడిందుకూ బువవచ్చెను. అంతలో నే కొట్టిగట్టు పెరువాయును.

వాగ్దా— బొకగానూ! అదియేమియో నేర్పించుచుండుట నీటిలో కాచుతురిని ముగ్ధనగుచున్న

యది. దినదినంబు మీ బలంబు నన్నగిల్లుచున్నయది. మీమోము వెల్లబాటుచున్నయది.
మీ కారిత తగ్గుచున్నయది.

వరద:— (గురువులంజూచి) ఇటీవల మీరు వాసంతిశోభనమునకుఁ బోయినతటి నేనుయిన గారి
పోకెయిందునా?

వాగా:— అటులుండినచో భూతనాడి యాడుచుండవలెనే? అట్టిది కానరాదు.

వరద:— కొన్ని దొంగఘాతములున్నవి. వానిని నాడిపై నఁ దెలిసికొనుట యసాధ్యంబని చరక
శాస్త్రంబునుండి నిన్ను చదివఁచెప్పితే? ఇదియొ సట్టిదియందునా?

వాగా:— ఇంకను గొన్ని దినంబులు శక్త-గఁ బరిక్షించువలెను.

మారనా:—అయ్యా! ఈ వడుగాడిన నుడిసిక్కునంబుండునని నేనెన్నిని. ఆనాఁడాగుబ్బరాచారి
ఘాతరలో పడినారు మప్పిని ముద్దుకన్నను నేఁగని దానికలయికై కన్నమన్ను గునుచు
చున్నాఁడను. ఆచాన కలయికనాకు మంచిమందగునని తోఁచెను.

వరద:— (స్వగ) ఇట్టిదై దృఢావని చేయఁదగినదియ.

వాగా:— మారనాయకా! వారు డుర్రియులు. మీరు శూద్రులు. శైవాహిక సంబంధము మీఁటు
గూడును?

మార:— వెట్టగారు! ఆదొర యొప్పుఁడని నే నెఱుంగుదును. ఆచాన కలియికలేక నేఁ బ్రదుకను.
దీనినిఁ గుదురించునది మీపని మీబలిమికది మించినదికాదు.

వాగా:— మారనాయకా! నాచేసిది సాధ్యంబగునని యెంతటి సాహసంబైననుఁ జేసెద. కర్తవ్యం
లెద్ది? తెలుపుము.

మారనా:— వెట్టగారు! మీరు చిన్నతనంబునుండి యన్నివిధాల నేర్చినవెద్దలు మీరు హదినారు మీది
మప్పినివద్దకుంబోయి మీవిధైమావలెను.

వాగా:— దొరగారూ! నేనేమిచేయవలెను. పోయెదను, వారిని దిక్కించెదను. ముందు చేయఁ
దగినదియేమి?

మారనా:—అయ్యా! ఈ వడుగు మీవాఁడేగదా; ఇచ్చటినుద్దలు వెలివేయఁడుగదా?

వాగా:— వాడునామిగ్రుని కొమారుఁడు. ఓటునోటి వాడుకాదు.

వరద:— దొరగారూ! నాకేచెవినుండి యీ చెవికి నొకతూటున్నది. చెవులనుండి కడుపులో రెండు
తూటులు దిగినవి. కాని చెవులనుండి నోటికిఁ దూటులులేవు.

మారనా:—అయ్యా! వెట్టగారూ; మీరారాజును గాంచినపుడు మీరెన్నికగన్న వెట్టలని యతఁడె
ఱుంగునుగాన దనకేమయిన మందునడుగును. మీరతనికి వెట్టిపట్టునట్టి మందివ్వవలెను.

వాగా:— (తిచ్చవడి యించుక యాలోచించి) అయ్యా! యీపని నేనెటులానతింతును. పాతక
హేతుకమైన కార్యంబొనర్చ నెటుల మనమొప్పును?

మారనా:—వెట్టగారూ! ఇది కుతకపుఁ తెడుగగునెటుల? లొలిమినుకలనెల్లగఱచి పెత్తిరంగు బందియ

మూలదార్శి కోలను బోకాద్దు మంతరములునేర్చి వెలలేని పున్నెములెన్నియో నంతరించు
మీరుగొలకలుగునే? పెరిచుఁబూని పెండ్లిలిఁగావించిన పున్నెమువచ్చును. ఎన్నిబొంతులైనను
బొంకి యెన్నిమంతులైన నొసర్చి యొకపెండ్లిని నేయవలెనని పెద్దలపలుకరా? పొత్త
ములుచెలువవా? ఇట్టిమేలు మీరు నాకొనరింపరా? మఱుకునా? వివర మీదును
నాబలె రాజులై సుగంఘగ మననగునుగదా.

వరద:- (గురువులనుఁజూచి) తాతా! మీరేల సందియింపెదరు? మనరాజుగారు కోసినది సులభ
మైనది. పిచ్చికుదుర్పుట కష్టమగునుకాని పిచ్చిబట్టించుట యేమికష్టము? వీరిఁ బచ్చ
విల్చి పిచ్చిబట్టినది. దానిని కుదుర్పుట కష్టము. శైవ్యులగు మనమెలులైనను గుదుర్చు
వలెను. తప్పిడిది. వాదినారుచేతపు రాజునకుఁ బిచ్చియై తినచో నీరు తగుబోగము తామే
కుడిర్చికొనెదరు.

వాగా:- మారనామకా! నీ రోగము కుదుర్పుటకై నేనీవని చేయవలసివచ్చినది. చేసెదను. నను
నీతెలు మన్నింతువా? నీ యిష్టము.

మారనా:- పుడమివేలుపుమిన్నా! సందియముచలదు. ఈ చింతలుననే వేయవలెనట వంపెద. ఇప్పుడే
పయనముగండు. పని చేఁగూడినపదప పదిపల్లెలిచ్చెద. నిక్కవంబిది.

వాగా:- మంచిదండీ! పోయివచ్చెదము.

మారనా:- చందము పోయిరండీ.

(వాగాడంబర వరదాచార్యుల విష్క)మము.)

ఈ పుడమివేల్పు తడయక యీ పుడమివేల్పుని వడంగుఁ జేసినపదప రాకన్నయను నాగిచ్చి
పెండ్లిసేయుండని యడిగించెద. అటునేయలేని కడుబీతుఁగడిపి యడలించెద. అప్పుడు
నొడంబడలేని వారివేలనెల్ల నాగికొని నేనీలికయై యీ సెలఁతుకను నా యాబుగఁ జేసి
కొనియొడ. అప్పుడుగదా నా సుగము మిన్నందును. ఆ మెలఁత తాదాకావిమోచిచది లేనియ
లామెతగనేఁ గ్రోలకున్న నా మవ్వంపు కష్టనం బడవించాదిన పెన్నెలంబలె రిక్తయగును
రదా? చిలుకపలుకులఁ బలుకుమార్పు నా కలికి, కలికిపలుకులు నీసులు తనివొంద విందుగ
నే నెన్నఁడు విందునోగదా? ఆకొమ్మ ననునెదగుమ్మకయున్నఁ గమ్మవింటివంటల పూవమ్ములు
జిమ్మి ననుఁ గలఁవఁదా? కమ్మని తెమ్మకమ్మర నన్నఁగ్రమ్మకొని సొమ్మనిలఁజేయదా? ఆ
మెక్కితుమ్మెదదిమ్మ (దిమ్మకుడు తమ్ముకమ్మని యలఁకుడు నా తదిమ్మనినదా?

గం. చెలిఁగనఁగవ్వవిల్లు విరిచిల్కులముల్కులునాపెగాటమై,
కులుకుమిటారియుబ్బు చనుగుబ్బలనాయెద మోపిమోవిలి
పులచెవిఁజూపిమంపెనఁగు బూవిలునాలముఁజేయకున్న నె
చ్చెలుపునజాలిమానిదుదిసేకము గూలఁగఁద్రోయఁజాలెదఁ.

ఏమిసేయుదు కొంతతఱి సంతసముమాని వంతలయందుఁబడెద. అంతలో నాపుడమివేలుపు

రాజుని చక్కలెట్టును విడవ నానని చక్కనగును పోయినవ్వరించెడ

అనుబంధము 18.

(నమ్మగినుము.)

ద్వితీయపాఠము.

చాదురాజు - కామాంబిక - జగదంబ - వాగాడంబరాచార్యులు.

వరదాచార్యులు.

కామాంబిక:— (నిలుచులేక యూగులా చు నెనిగి కేలు చేయుచున్న చాదురాజునుజూచి)

నాథా! పెన్నుదిగి గుచ్చుచున్నది. ఏమి యీ విచిత్రము (అనుచు: బిరువుతైలబిరుంగి దెట్టిసరసగుచ్చుచు) నాథా! నైపుణ్యముగని కొనిరాను నే:కునిగించినాను. అతడిచుటెచ్చుచు వ్యావర్తకముగా నిష్కరాని విడచక్కగవచ్చెవా? దొంగనైన సాక్షికము గూడదని యెన్నిమా రులు చే నొత్తి తెలిపినను నాచుటని సాక్షిని మిట్ట. దొంగమునిచ్చుదును లేనపుడును మందులు ప్రచ్చు కొను సిద్ధివాదుకలరా? ఇదియే! ఈ గుచ్చునిచ్చుచు మానినవాడునగరా? నీ ముద్దుపెద్ద జగదంబ నిలుచులగురింపవచ్చినది స్వప్నశ్రుతున మాటకాదును.

జగదంబ:— నాయనా! ఏమి ఇటునైనెచ్చు? నినుకానినవాడు విచ్చివాడని జగదా! ఇంకా? నాకులెట్టిచేసిననని మొన్నటినియును నాదిలిచే? విచ్చివాడని ఇంట్లముటుచునును? నాయనా; నీ:టు చేయుచున్న ననుభావము

చాదురాజు:—శ్రుత్తము:— పరులెచ్చెనక విలచుమిలిలక
గుణిచ్చెన్నవే తగదు భీతిక
మరునింబోలుచు మహిమ భాసిక
బరగు సుందరుక బడలితెచ్చెనక..

[అనుచు దిగ్గనలేది కలుగిపటగుం బాంఘించును. కామాంబిక వట్టి మాచ్చుంకదెట్టి]

కామాంబిక:—నాథా! నీ చేతగతించి జగదంబ లెగడంకవగుచు మొగమునన్నతేసినిగి యున్నది. దానిని తలెంచునైనను నీవుంకయందరాచా?

జగద:— నాయనా! బలహీనుడవై యారీతిగఁగిలుల నైదివనో నపాయంబగును. నైత్యంబలిక యందిమలిద్రుతుత గలిగినది. ఇంకపాలు వుచ్చుకొనియెదవా?

వాగాడంబర వరదాచార్యుల ప్రవేశము.

కామాం:—అయ్యో అచార్యులవాదా: మిలేమందిద్వితీక: వుచ్చుకొని నప్పటినుండి నిలిచినచోట నిజవక, యాదిన మాటలాడికి, నిద్రాణ:యిలు మాని, కప్పిగంతులు చేయుచు గేకలి నుచు; శ్రమపడుచున్నవారు. చూడుడి.

జాగా:— (కరటమునుండి యుకమాత్రమదీసి) అమ్మా: దీనినిసేవనిండు. (అనుచుమాత్ర నిచ్చును.)

కామా:—(అంకిదొని) నాథా! ఈ మందుపుచ్చికొనవచో రోగము గుణమగునని వైద్యులుచెప్పుచు న్నవారు. తీసికొమ్ము. (రాజునోరు తెఱవకయుండును.)

జగదంబ:— నాయనా: ఇటులేసేసేదవు? మందులేక రోగము గుణమగునా? నాయనా: నీనిదితీసు కొందువా లేదా? (అనుచు మాత్రను తల్లినుండి పుచ్చికొని రాజునోటిలో పెండును.)

(రాజు నమలుచులేచి జాగాకంఠమును వరమని చక్కగ మర్చించి పఱుగిడి గ్రామమువదలి పోవును.)

జగదంబ:—నాయనా! నాయనా! పోవలదు పోవలదు.

కామా:— నాథా! ప్రాణనాథా! పోవలదు పోవలదు.

(అనుచు పట్టబోవుదురు.)

పరడ:— రాతా! ఇన్నియవస్థల వైద్యముచేసి కన్నవారిని గవ్వపట్టుచు రోగములు హెచ్చింపఁ జేయుచు లేనిరోగములు తెప్పించుచు చూట్టపోసికొనుటకంటెను చివఁమెత్తువృత్తి మంచిది కదా.

జాగా:— కవ్వములేదవృత్తి యేదియులేదు. కులాగతవృత్తి వదలుట మాన్యతరాదు. ఎవ్వచో మనము గ్రామమిపుడే వదలి రోగగల్గులేరి మా దొరగాతికివార్తార్గజరిపి ముఖముగ నుంచుము. ఇచట పనమిండునంట యుగ్గముగాదు. ఈ స్త్రీలువచ్చి యేమిచుందిచ్చెనో యీ పాపి బ్రాహ్మణుండని నిర్దాక్షిణ్యముగ నెదుటనే చిట్టుచురు. ఇట్టి సంకటములు నే వెలార్లు చూచినాడను. మనము పోవుచుము.

(నిష్క్రమింతురు.)

తృ తీ య ర ం గ ము.

కామరంజిత - జగదంబ - ఓబళమ్మ.

జగదంబ:— అ ను బ ం ధ ము 19.

తండ్రీ! కుమునెల్లఁగాదని నీచే యవనిఁజొచ్చిరిని. అయ్యో! పట్టవచ్చికవారి నెల్లఁగొట్టి నిట్ట తనంబుఁజూసి కాటడవిఁజేరితివే? నాయనా! ఆ కాననమున నీ కన్నవత్త్రంబులిచ్చి కాపాడువారెవరు? నీదిటు లున్నారండడకై కాననంబుఁ జేరితివని కానివారు వినవచో రాజ్యంఁ జేమగునోకదా? మూషికంబునకు మార్జాలము పొందినరీతి ద్వేషులు పరజేశంబులుసాధింపఁ గాచియుండురుకదా? ఇక మాగలియేమి? మాకుదిక్కెవరు?

నీ. కంటకకలితమై కఱకగుకానలం

జేరితే నాయనా సేమమనుచు

మరుఁజోలువరుని నీకరసీతెచ్చెదనంచు

. నచియించువా లేదువనుధ తండ్రీ

వడ్డకు రావట్టు ముద్దులకూతురా

యనిచీరువారు నాయన్న యెవడు?

అడనైనతటి నీకు నన్నవత్తములిచ్చి

కాపాడువారలు గలరె జనక

గీ రాజనుభములఁ బెంపొంది లేజరిల్లు

రాజువీవెటు లటవినిఁ దేజువక్కి

బ్రదుకుదువు తండ్రి మేమెటు బ్రదుకఁగలము

చెట్టుగుట్టలపాలయి చెడితె జనకా.

నాయనా! నీవు లేవు మా బ్రదుకు వెతలబ్రదుకుఁగదా; తండ్రి తండ్రి! ఎందున్నావు. చచ్చి పోయిన వినంబులాయినే. నీవా తేలికపన్నది. ఒకగడియ నాచుడివనకున్న నైతఁడని నది యాచుడున్న నీ మాటలు పొడిమాటలేనా? తండ్రి! ఆనాఁడు నీకు వెన్నాడి బలిమారి కమంతి పడినను మారుమాటాడక వణుగిడితివేల? అంతటిమఁగు నేనేమొనర్చితి.

ఉ. ఓజనకా! యటన్న విసవో కనవో చనవోవ్వసీసుతా

భూజనులెల్లనాడరెట్లు బూతులతోతలఁగొట్టి పట్టిగా

రాజయి సర్వమున్విడి శరణ్య మరణ్యవరేణ్య మంచుఁబో

రాజులినే యశంబు? రిపురాజులు మత్తిలి విత్త మిత్తురే?

నాయనా! నా వ్యసనమపారమాయెను. ఏమిసేయుదు?

కాదు:— తల్లి! జగదంతా! మనప్రకారకర్మ ఏటులుండ నెకరేషిగేయదురు? వెతలఁగుడుకు

షిరిని మనుమని ధాత నానొసట వ్రాసినవారెకు మారువ్రాత వ్రాయ మనవకమా?

చం. వెతలకుఁ బుట్టిలిల్లు గనవే మనవే ఘనవే యంచునీ

క్షీతి విధి యీగతిఁ బ్రదుకఁజేసెనె వ్రాసెనె బాసెనే దయఁ

యితమని యట్టులుండ నగునే తగునే యి గఁ నేను ధారుణి

గతిఁ గనఁ జ్రావుమా కరుణఁగావును దైవమ యోయుమాపటి.

తల్లి! జగదంతా! నకల సర్వభవిచారవిహారులు పరుచేదీప్యమాన సద్విజ్ఞానంధ స్వరూప శరీరులు నకలమరవినుతాచితకర్తృస్తారులు క్షణజనఃకర్మజ్ఞసంహారులు త్రిలోకసంహారులు భక్తలోకోపకారులు దురితవ్రాత సంస్కరణశీరులు నిర్మనత్వ సహకాత్తులు నగు మనబసవేశ్వరులుతప్ప నిట్టిసమయమైన మహాశ్రాది పరిశ్రేష్ట శీరుఁడు ధారుణి మఱియెవరువరేదు. కావున వారిపై భారమంతము.

(ఓజనక ముద్రపేకము.)

అమ్మా! ఓజనకేవీ! ఎప్పుడువచ్చితి? మా క్షాతటి దురవస్థ చాటివైను. వింటివే? మొన్న నామితోత్సవంబున నెంతనంతసంబున నుంటిమి? ఇప్పుడెంతవంతుల వందరురున్నామా.

వచ్చినప్పుడు, పాపములకు తావులేదన్నదేమిటన్న నా ప్రశ్నకును, 'కెక్కడ
మంచిచేసు, దానినేవనలే నా నాకువకుం చిచ్చియిస్తే యింటికివంట ప్రేమలు పట్ట
సోమని గొంచరించుచున్నవాడు. మాదుభయమరీమిచ్చినాది.

మ. సతతానందసుఖైకభానులుగదా సర్వసహృదీతులీ
గతిహూతాటవిఁ జీతి ముక్తులగుచుఁ గాయంబుఁ గాజింపఁగా
హితహానే! మనహానే! యేమిగతియో యింతి యర్థ్యులు నా
పతిసేవోమతినిది; తోచదగటా భావ.బునం దేమియుఁ.

తల్లి! ఏమియ్యడో! పదు. ఏమిసేయడము.

పరిశ్రమ్యుః--అహమ్మ! అహవారము మనమేమిగ్నేయంగలము. మున్ను మీకెన్ని చెప్పినోములు నోచితిరో బానిసలు శ్రమ మీరు గుడుచుచున్నవారు. వెతవడనేడి నీమగఁ దెప్పిదిసలు లలు లుండును. పుట్టిపిచ్చివలె మందుపిచ్చి యొక్కకాంక్షలు నిలుచునా? నిలువదు. మీరిటు కలఁ జలచే జెంపమును మలఁచుట కష్టముకాదు. అహమ్మ! అహనిచాల బగంబు మోమెంతవాడి నది. ఏమమ్మ! పెద్దదానయి పిల్లకు బుట్టులనెట్టి యూహించివక నాదంకట మెచ్చుగనీ వేద్యుచున్నావే? ఆ ముద్దియి వెళవదా; చాలు - చాలు. వెతమానుడు. నాయన్న మారనాయకుడు రాగాకారితముడినను బుట్టిరెండిన బేగులని నీలుచునలకుఁ బండి పంపి - అరెన్నెల్ల మీరు వెళవకుడు. వెళ్లుచున్నవక యతఁడెంతయు (అనఁగలను అమ్మ)

సం. ఇదేమిట మూడినప్పుడొక యంచుక తాలిసి మూసే క్లెప్త?
 పుడమిని పెట్టివారికిని బుట్టవె చెట్టులో కానెకప్పడికే
 విడజనునే కంబడలంగల్లిన నెవ్వగ యన్నయన్న నీ
 వడలకుమమ్మ నెమ్మింగని యాటల బాటల ప్రోద్దులచ్చుదూ.

అగడంచా! ఇట్టివలనంతల నీ చెలవంబు చెఱువనేల? మదిని కులమూలకృతేల వేదు.
 లెమ్ము. సుగమ్మలకు నెలవైన మేనును వగల సెగల మిగుల బాగలింపనగునా? మవ్వంపు
 ఇవ్వనమీరి? మవ్వంకలంపనగునా? ఓగరమ్మయని బాగరమ్మయన బాగరితనమ్మ నీగుడుపు
 గాని నేని నీగుడుచా?

మ. తగునమ్మా చేలువమ్ము జవ్వనము రిత్తక బుచ్చగాఁ జేయమే
 లగునా నీకిది ముద్దగుమ్మ హరుసం బారంగఁ బాయమ్మునీ
 విగఁగోల్వోవక యుండవచ్చు నెలఁతొ యాయల్వడికి నిల్పుచుకొ
 జుగురుందోలులలోన మిన్న వయి వాసి న్యన్నె యొక గాంచుమా.

ఇకచంపూ: ఇతలగుండినచో మేలగునా వలదు. ఎలనాగా. యెలిమి నుండుము: (కా
మాచికనుంకాచి) అమ్మ. కామాంబికా: పాయంపుమెలరినెలపు చాయనటుల చే
యనననా: నీకుగండు పిచ్చివాడాయెను. నీకుమగనంబులేదు, ఎలను వదలిపూరినంతయు

శ్మశ్రిత ప్రయోజనములు ఏమిట? ఎందుకంటే? భీరములే వినుపగువన? కానికనుకుని చివరకదా నీకునుగములే గూడును. అటుకాచేసి కానిదారు కావకమెక్కి యీవుడమి నానికొని నిన్ను కన్నపన్నా గలమునిది నన్నులంలేయరా? పరిపలంపలే?

కామా:—ఓబాంబా: నీవలికివదలియు సత్యము. అభీరవాళనుగలదు. కావుననే సైనికచింతిల్లుచు న్నాను. మగడున్న తుండాయినే యనుచింత మొకదిక్కు చాచెంచు చున్నయది. అమి గలదైన నింటనుండక ఘోరా అమిములేది యేమిట? యనుచింతలేనిది? దిక్కుపెట్టించు చున్నయది. వయసుకుదిక వయసు దొంగడే నుచుంటే మఱియొక దిక్కు మలమలచున్న యది. ఇటునాచునగులు మిక్కిలుల బడి మాచుచున్నయది. ఏమిసేయును.

ఓబాంబా:—ఏమిచిచ్చివాడవమ్మా. ఏక దిక్కు. నీమగ: నెవరేమిసేయరు. చాచిమకుడి యుడిపోవ దు. ఎలమినుచును. పరియో: ఇప్పుడు మీకున్న యిక్కట్లలం బట్టివనిమిలిచిని చెలు కాదు లావరకా యీటలువదెలిమికి తెలిసమవు. అట్టివీక్షముని పునరినవాడు గాయ న్ను మాననాచుదు. వానిశీచాన నిద్రిపెండ్లిలేని గొల్లలకున నేడమిగు.

కామాంబిక:—

మ. అవునమ్మా యిటుమాటలాడ: చగున! యన్యాయ మిట్లుండును!
భువిన్నెండ్లైనను త్సేతిముల్ సుతలకు బోయక వరు వేసినరే?
అవనీతుందిదిగాదె? కష్టముల వైవాళిసరకు జిక్కిలే
కులముక లేవయుచున్నమూలం జనునే గోత్రాభిమానం బెటకు.

ఓబాంబా: ఇట్టిమాటలా నీవండగినవి. భూపాలురకు బాహుబన్లు తమసుతల టోయలిచ్చి పెండ్లిలేని వారుగలరా! గ్రహచారము చాలకయిక్కట్లలం బెక్కినమాత్రాన నులాభిమానంబు పరిత్యజించి కులము కానివానికి గూతురు గిత్తురా? అయ్యో: నావలిమలి యుగుండై యుండినచో నీట్టిపలుకులు వలుక నోరాదు చుండెనా?

ఓబాంబా:—కామాంబిక: ముందుచెనుక తెలియక మాటలాడకు. విద్వంశగౌతములుగలిగి కలిమిబలికి లే గ్రాలి మేమియందంబున మించినవకకాదు మగువకు మగడగును కానికొలమొకటి కలిగి నమవు మనువగునా? నాయన్న మారనాచుకుడు చెలుపుచెలువారిడి యందగదు. మేలుగొనములు గలవాడు. నేల నేలువాడు. టోయకొలమని తలపకు మేటనవిని వాల్చి కొలము నీవెఱుగవా?

ఉ. గొల్లగఱుట్టు వెన్నునకుం గొండలపాటును లేకయివ్వరే?
పిల్లల రావవారు మును? పేరునుబెంపును వారు వీడిరే?
పెల్లుగనీలువుక గలిగి పిల్లలు లెల్లులుగాం బెలంగరే?
కల్లలవంగడంబు పెరగించిరే? కష్టమునుజ్జగించిరే?

చీకడు. నాయన్నను నీయల్లునిగ మన్నింతువని రాచమన్నటి లోలమఱా నీ సంతకాదు
మన్నన గాంతు. ఈసేలయెల్ల మనపాలగు.

కామాంబిక:—

ఆ ను బంధము 20.

శా. పోపోవే జగజంత యట్టివచనంబుల్ పొందుగానుండునే
పాపంబెన్నక శీలముగొలమునుగ బాటింప కీరీతిగా
భూపాలాస్వయజాత నిమ్మనుచు నింపొండో భలాపల్కితే
ఫ. పో పాతేకి జాతికొద్ది గుణముల్ చే కూటుగా ధాత్రిలోక.

పాపాత్మురాల: దుఃఖోపశమనంబునకుఁ బరివర్చిదుఃఖంబు నీవచనంబులచే మార్చింపఁజే
సిరిది. నీవుమాకు హితకత్త్రువు. తారతమ్యంబులు తెలియక మాటలాడుదువు. ఇంక నీదిచట
నుండకజనదు. తెదలిపొమ్ము.

కీబలాం:—ఏమీ! కామాంబికా; నేవెవలిపోవలెనా? నేమీకు తెడుగుపించుచుదాననా; మందిరి
నిక్కవము. నీకుఁజెలిపెదవినుము నాయన్నమరనాయకుఁడు నీహుతువుడై చాలిఁ జూచి
నాడు. నీవయి యొడంబడిపెండిలిఁ బెంచిపో నీవుడను నుండుననియును గాదేని
యీ సేలనెల్లఁదాఁగొని బలిమిని నీ చెలువనాలుగఁ గొందునని పలుకుచుని ననుఁ బంపెను
మున్నే యట్టి చెడ్డ పలుకుఁ బలుకుటతగదని నెప్పుడగనేఁ జెలిపితి. ఇందున నాదోష
మిందునైనలేదు. నేఁదోయి నీవాడినపలుకులు. నాయన్నకుఁజెలిపెద. నేఁదోయివచ్చెద.

[అనుచు బోవుచుండును]

ఆ ను బంధము 21.

[అనుచు బోవుచుండును.]

ంబ:—(లేచి.)

ఆ ను బంధము 22.

కీబలాం:—నాశర్లీవచనంబులకుఁ గిరియవలదు. ఆయను పూర్వకాలపు చాంధసరాలు
యొక్కాయకత్తానంబు లేదు. దేశకాలంబు లరయునంతటి శక్తిచాలదు. అట్టిదానిమా
టలు దిట్టచునినమ్మి మారాశ్చ్యంబునకే చెట్టలు లేకు. నే నొకటినికుఁ జెలిపెద. ఇంక
నొకసేల నాతండ్రిరాకకై వేచియుండెదము. అగడువునకు రాదేని నీ యిట్టునుసారంబుగ
వర్తించెద. ఈమాట నీకునవ్వలెముగదా.

కీబలాం:—సరి సరి. నిక్క మాడిలిది. ఇదికనా తెలివిగల తెజవప్రోడతనము. ఇగదంబా; నేఁదోయి
వచ్చెది. గడువుగడవనీయకు. నీయందలి తమిచే నాయన్న యన్నము నీకు నీదుర వదలి
నగల దొగలు చున్నవాఁడు. నాకుఁబ్రోచెనది. పోయివచ్చెద.

(నిష్క్రమింపడును.)

జగదంబ:—

అ ను బంధము వీరి.

ఈ రత్న (తల్లికేరి) మనకెంతటిమరసన నంభంబెను. ఎంతటి దుఃఖసాగరంబున మనము మునిగితిమి. అయ్యో! చిన్న నాటసుండి యొన్నరానిమమితచే ననుఁ దెంచిననాయకుండు తండ్రి కిట్టికష్టము తటస్థించినందునఁ దా మనకీయవస్థ ప్రాప్తియై. తండ్రి. రూపగుణలరీతి వయో విద్యలనన వద్యుఁడైన వరునిఁ దెచ్చినకుఁ దెండ్లిచేసెదనని నన్నెల్లకాలంబు బుజ్జగించుచుంటి వికదా; అయ్యో! నీవరికినందుకీ కుమారు - దుర్గుణ - కుచ్ఛకుల - దుశ్శీల - మూఢుఁడగు మారనాయకుఁడేవా? నే నెన్నఁచుచిన సుఖములకల్ల నీడు మారకుఁడుగాదా; కాకా; నీవనవరతము ననుఁ జేరఁదీసి గారించి ముద్దుకూతురా; ఈ రాజ్యము నీది. ఈ భాగ్యమునీది. వృద్ధవశమన్నమము చేరితిఁ గాచాడెదవోయని కాలివలుకులు పలుకుచుంటియదా? నీవిప్రుడరణ్యంబున నెంతగానీ పడి తల్లివీరెదవో. ఎంతరపించెదవో వీమి నేయుదు?

కామాంబి:— విద్రా. ఎన్నికష్టములు మూడినకుఁజుచుంటిని. భూతమాతంబున వచ్చిన యెల్ల కాలంబు రోతవలుకులు నాచెవులకు ములుకులై మాననము గలందు మార్గములై ప్రాణము దొలఁచుదాదములై నాటెను. వీమిసేయువడు. అనాథల మైనమాకెవరు దిక్కు. రిప్రకవ సింహంబుగనున్న వీతండ్రి యున్నతఁడై భూరారణ్యములు చేరెనవికదా; యానీచుండు నిన్నుఁగోరెను. అయ్యో. మానము ప్రాణముగఁగాపాడఁదగిన క్షత్రియ కన్యను దోయవానిచేత నిద నెవరోచుదు.

జగదంబ:—తల్లీ! ఓబఱాంబకునేఁ దలసినది నాటివ్వుకుండి వెదలెనుగాని మాననమునుండి వచ్చిన మాటగాదు. నెలదినములలో నాతండ్రి దొరకఁదాయెనేని ప్రాణములు వదలుదునుగాని యాకుచ్ఛమానవునిఁ దెండ్లియాడి కులముచెడునువా? కులమునకుఁ గళంకముఁ దెచ్చివా? దైవానుగ్రహంబున నాతండ్రి సురక్షితముగఁ బరిఁజేరినచో మారనాయకుని యుతువురఁ జేర్చి యత్నింపకుండువా? వీరక్షత్రియకన్యజేఁగానా?

కామాంబి:—(జగదంబకు కన్నీరుఁ గార్చుచుఁ గొంగించుకొని) అమ్మా; విద్రా నీ లెంపుటాటలు విన నోపకు ముంచేమిసేయును నాకుఁ దోచదు. ఆ పరమాత్ముని పై భారముంచితిని.

సీ. ధరణిలోఁ దరుణులై లోనరుటకంబెను
పచ్చిమేసెడు పసులు మేలు
క్షత్రియనారులైక్షమను బుట్టుటకంటె
సదవులనుండు మృగాళి మేలు
కులగోత్రములవన్నెగల పుట్టువునకంటె
కామినిమున్నీరు గనుటమేలు
అన్నియుఁ గలిగియు నలివ లనాథులై
యుంటకంటెను కాటిమంటమేలు

గీ. దూపడహావధధనమును నెప్పుమీట
మానధనమును రక్షింపఁబూనుగాట
జగతినుండుట కంటెను చావుమేలు
తోపజేమియుఁ గూతురా దొసఁగులొసఁగ

(అనుచుఁ గన్నీరుగార్చుచుండును.)

జగదంబు:—అమ్మ; ఏవ్వను. దుఃఖంఁడనఁ బ్రయోజనము లేదు.

కా॥ రల్లీ! యేడ్వగు మిట్టిచేటతఱిఁ గాదా ధైర్యమున్వట్టి మా
యుల్లుంబుల వ్యసనాస్త్రిఁ ద్రోయకను సా మోసాయముఁ జేసి యా
చెల్లాటంబుల బోయనుఁ జెఱవగాఁ జెల్లుకొగదా కానిచో
బల్లాలావ్యయవంశ మిద్ధరణి శోభాబాచి దే మాయదే.

మఃకా: దుఃఖంబు కునకు సంధించిన వివత్తుచున్నదు. కావున నీవెవ టివలె యూ
లుట కలిగియుండుము. నీ కిప్రదు పరివియోగం బొగటియగును. నెలదింబుల
వలకు నీనుకఁడొగంబు నైతముకలుగును చింగిల్లకు. ఇట్టిసమయంబున స్త్రీశనమానం
బు రక్షించుకొని సాహసంబుకాపి కార్యంబు సాధింపజేసి దీనమైమానము గొల్పొయి
ధంగపడును. నేనునీవరసలేనని యెవరినిఁ జెలియఁజేయకు.

కామా:—కూఁతురా: జగదంబా: నీవెవటికి చెల్లను యెత్నించితివి?

జగదంబు:— అ ను బ ం ధ ము 24.

రల్లీ. నన్నే ప్రశ్నయచుగతు. నెలదినములలోనే వచ్చిచేశెక. పిదపనస్వయం: జరిపెద. నా
తండ్రివార్తను జెప్పెద.

కామా:—అమ్మ; జగదంబా: నినుమానినే నిలువఁజాల.

అ ను బ ం ధ ము 25.

ఉ. కోసలుకొండలుకొ గునుమకోమల దేహపు నీవు మెట్టగా
నానట శీతవాతములనంగము దాళునఁజేఁ తలంపవే
చానలుకానలకొ దిరుగఁజాలిరె యెందును? బోలదచ్చు నీ
యాననమేను గానకేలు లమ్మ మనకొ గలదానఁ గొమ్మకో.

(అనుచుఁగఁగఁచుకొని కన్నీరు గార్చును)

జగదంబు:—రల్లీ! ఈవ్యసనము మానుము. నావనికి నంతరాదుమ్ముగ నీవుబడికి నివారింపితివేని మనసు
న్నిటఁ జెడుదుము. అమరాశ్వుడును మారసాయకుఁడు నాతండ్రినిఁ బట్టించిచంప యెత్నిం
చును. నానహంబు పెద్దింది నాతండ్రిని కీడించెద. రాత్రిముకాపాడెద.

కామా:— (ఇండుకయాలోచన నభినయించి) రల్లీ. నీవుద్దిష్టాలోచనపరులాలపు. కామదనీయాద్వి
మంబునకు ధంగంబులుకను జెవమానిను కీడించఁగాన.

తు రీ య ర ం గ ము:-

జగదీశ్వర - యదురాయ - శృష్ట.

ਅਨੰਤਰ:-

ఉ. కానక రావడేల జనకా మనకా ఘనకాననములకా

హూనితమానె యాయడవి మానుమ పూనుమ యానుమాహితం

బొనుదులివి; నేటియవ నాడక చూడక నీడకానకే

తానముచే నావాగద? తాపమే కోపమే యేపమేలాహో.

తండ్రి ఘోరార్థస్థుల మూర్ఖత్వములు తెలిగిపోగి వేసరిలి. ఏ పేరును జీరి చీర బడలిలి.

జనశా: నీకన్న కూతురు నీమనసుపైత నీమద్యుర్త నీశారామలెనయి నీసారామిలియిత

† నన్నకమ్మంబులు కలిసి కావనంబున గుడుచుమచే నొకతూటయైన నొకమాట యాడియుంటు

ఒక లింగంబాదా? తండ్రి పేరేణిన క్రోహమేమి? పేలంకాదిద దూళితా? మాయునని నన్నా

దరించు కున్న నీవు నేడే యిన్ని యిమమల బడలికను మాటలాడవు? అయ్యో. తండ్రీ;

నా బలంబు నేటికిఁ దగ్గఱు. మురిం దుగిడఁ చాల.

స. కడుదస్సికానలో నడుగిడు బాలను

గడపాపిట్టై తట్ యడరెనింగ్

సప్తయోగవతిః దత్తే నుదులాడ నోరెంచె

యెడరులా బలమయ్యె నొడలుపడఁటె

పడగాలి బలమయ్యె నుడిగెను బలమై

బడిమిదేవము పోయేనుడవనేమి?

పిడయనిఁ గనుకాంక్ష యడియాసయఁద్యను

పుడమియాసలు నాకుపెడలెనకట

గీ. కడుభయంబయ్యె నియ్యెడనడవి నెల్ల

తడవుకాంచితి దొరకఁ జేయడవిఁబడెనా?

చెడుగుఁ బోయని చేతిలోఁబడెనొ మున్నె

యిదుమలంబడి నాతండ్రియుడిగెనేమొ

అయ్యో: నాయుధ్యమం బంధయుద్ధాదిదల హోమకుర్చొగ్గును. నాశేయఁబూనిన సాహస

మునకు నమీచిన హర్గమ్ము దొరకదాయె. ఏమిసేయును. ఇంచుకవిశ్రమించి. ముందు

యూగం బాలోచించెద. ఏమీ: ఏవరోపప్పుచుండు, చప్పుడగుచున్నది. ఎవరుండును.

(చాతుర్మాస శ్రావణ విధానం)

కృష్ణ:— అన్నా: యదుకాయ: విడిచివారమైతిమి. అదవిశేరితిమి. అదుదుకుమేకము మానేబ్బ, దదాయె. బడలిక బలమాయె. మనమింక మనకుంపిరింబునకు నెడలుదము.

యదు:— కృష్ణ: ఏమిమాటలివి. క్షత్రియశూరుడు పట్టినపనిఁ దుదముట్టింపక మాననా? నీవుబడలి యుండినచో నీవిరటనే యుండుము. నేనామేకంబునఁ జరిమి లోఁగొని వచ్చెద. నిజము.

కం. పట్టినపని యుడివోవఁగ
నెట్టుట యెటుధర్మమగును నెఱశూరునకు
పట్టినపని బడలికచే
నెట్టఁగనగునాటు మనము నెలతలమెఘవికా.

అట్టినగుటాపది నేనెన్నదును జేయును. ఆమెకంబు దూరమగును. కావునదాని వెన్నం పేక. మనక్షత్రియ ధర్మంబనునరించెద.

కృష్ణ:— అన్నా! అటులైనచేనును వచ్చెక. వెన్నుదురు)

జగదీ:— వీరిరువురవదుండును? రాజగోమర చిహ్నలగునకుచున్నయది. వీరిరువురన్నదమ్ములది వారిమాటలచేఁ దేటబడెను. అన్నయదురాయఁ దనియును దమ్ముడు కృష్ణఁదనియును వా రిసంభాషణము తెలియఁబఱచెను. యదురాయఁడా విజయునింబలి కడు చాటువవంతుడు గవఱుడెను. ఇదలిసతమ్ముని పలుకలకు నతఁడేమని బదులిడెను?

“ పట్టిన పనిబడలికచే ”

నెట్టఁగనగునాటు మనమునెలతలమె ఘవికా.

ఇటులాడెడుగదా: ఆచుహాను భావుఁడెంత పట్టుగలదిట్టయో? అట్టివానిచే పట్టనియాదులుట్టు వుట్రదుకేల? నెలతలుతూనినపట్టుదల, నెట్టువారనియును? శూరలునారులు కారవి యాడెను గదా: ఆనుండరాకాదుని నాకుసోకాయనిగఁజేసి కొందునని నేఁబట్టుదలబానిలి. దీనిదగ ప్పింపనెనరితరముగాదు. ఎటులయినను వానినామిత్రునిగఁజేకొని నాతండ్రియుదంతంబు నరయవలెను. అధీపరునిఁ జూచినప్పుడే నాబడలిక పటాపంచలైపోయెను. అదిగోదూర మ్ముగన వారిరువురు మొకమును దరముచున్నవారు. వీరవసేదారిఁ బోవుదురో చూచెద. నాపాలిచైవము నాకు సాక్షాత్కరించిసట్టు మనముపొంగెడు.

(యదురాయ కృష్ణుల వ్రనేకము.)

యదు:— తమ్ముడా: బ్రతుకు నీవిండుంగనిలిది. బడలికతీర్చికొనుము. పట్టుదలగఁ బట్టినపనిఁ బూనిసే యునత్రుడు దేవత్రామకు సోదుట త్రువుధర్మంబుగాదు.

కృష్ణ:— అన్నా. నిజమాడిలిది. నీవునిండుక చిత్రమింపకొనుము.

[జగదీశ్వర రాయదు వచ్చును.]

యదు:— అయ్యా. నీవెదవు? ముఖభావంబు జూడ రావకొనుదుని నీవివగపడు చువాడవ. శూరయడవి శేరివీలె?

చారము తరివెడలఁ జదివెనట. కానియట్లాని బోయిత సోయకు. నే నిచ్చార్తన
కొనల్లి కేయనదికే నా తండ్రిని వెతుకవచ్చితిని. నా దుఃఖసహచారంబిట్టిది: ఏమి
సేయుదు.

యదు:— (దీక్షాలోచన నభినయించి తక్కువించి) కృష్ణా; ఈ రాజకొమారుని దుఃఖవార్త వింటిమి
కదా; ఆ పిచ్చివానిగరి యెవరియి యుండును?

కృష్ణా:— అహా! ఆ ద్రోహ మరహాయకుఁ డాతరుణి! రాజును బట్టించియుండునని నాకుఁ
కోఁతదు.

యదు:— తక్కువ! నాకు నదియే బోధనది. ఆ పిచ్చిరాజు దోహదయుండునా?

జగదీశ్వర:— ప్రాణసఖా! ఇప్పటికి నైదుదింబులక్రిందిట నీ ప్రాంత్యమున నొక పిచ్చివాడు నంచరించు
తుండెననియును వాని వెంబడించి యిరువురు పఱిగిడుతుండిరనియు నివటి పగులకాపురు
కాడిరి. కావున నేనీ ప్రాంత్యమునఁ దిరుగుచున్నవాఁడను.

యదు:— ప్రాణమిత్రమా! వెన్నంటినవారు పిచ్చివానిబట్టి యుండును. వానిని మరనాయకునిపురికిఁ
మిరిరిగొని పోయియుండును. నీవు వెజువకు. మా గంటమ్ము. మా కడికిలబోయి భుజించి
యా శ్రూరుని బాధలకుండి నీ తండ్రిని కడిపించుచున్నయింక తేనెదను. నేనాబలము
లేకన్నకు తంత్రబలము పోవునా?

చ. వెజువచమయ్య మావెళ్ళు వీసరపోవునె? ధగ్గుబుద్ధి నే
మఱియొనర్చు కార్యములు మంచిఫలమ్మల నిచ్చుఁగావునన్
దొఱుగక నీకు సాయపడి దుఃఖనివారకతంత్ర మూని యా
మొఱకుని మోసగిలెను మిఁక మోదమునందును ప్రాణమిత్రమా.

ప్రాణసఖా! నీదింక దుఃఖంఁడు. నుమా శ్రూరుని మోసగించి చంపవలెను. నీ తండ్రిని
కడివలెను. ఆ పనికి నీ దినమున నే దీక్షవహించవలెను. నునము పోవుదను రమ్మ.

జగదీశ్వర:— ప్రాణమిత్రమా! నేను చిన్న కన్నపమ్ము చేసికొఁదాడు. నే రాచకుంఠమునఁ బుట్టినకు లింగ
పరిచయతత్త్వంఁడును. కావున పన్నానాశించివయంబులు నేను మఱుగుగఁ జేసికొనుట కధిక
కున్నది. కానికీ మీదు సమ్మతించుదుకదా.

యదు:— ప్రాణమిత్రమా! నీ యిష్టానుసారము నడుపుము.

జగదీశ్వర:—

చ. ధన్యుడనైతిఁ బ్రాణసఖ తండ్రివిచారము దప్పలేదు నా
తన్మయివార.మెద్దినిజ మాడితి. నీముఖదర్శన-బున్
మహాన్యతఁ గంటింక యనుమానము గూనితి రాజవంశజన్
గన్యము-బోయెనుండి యెటుగాచెదో. యన్వయ మెట్లు ప్రోచెదో.

యదు:— సామంతుడున్నది. తన్మయివారమ్మ.

నిచ్చిబుద్ధి.

పంచమరంగము.

అద్వైతబ్రహ్మశాస్త్రి . విరందవాది . అద్వైతగణకంఠీరవులు కామేశ్వరులు
యదురాయుడు - కృష్ణుడు - జగదీశ్వరులు పిచ్చిచామరాజు - గోరగల్లుభటులు

గజకంఠ:—శాస్త్రి. అద్వైతమత సిద్ధాంతమునుబట్టి యేల కంతము తెంచుకొనియెదవు? నీమతముకను
తమా: జీవేశ్వర పరమేశ్వరు లొకటయిన మనమందఁగము దైవముగనుదుముగదా: అటులయిన
సృష్టివిలయ శక్తిశక్తియు మాయందావహిల్లుముగదా: అటులగునా? ఉత్పాదకతత్వము మ
నకుఁ దటస్థించునుగదా: అటుతలఁచనగునా. ఇదిమూర్ఖవాదము. వదలుము.

బ్రహ్మ—ఓహీ! నోరున్నదని నిశ్చిన్చి-మూటలూడెదవు. ఓటికిందకు వాగుపాచ్చినట్లు జ్ఞానహీనుడ
వు నీవటచిన నే వెఱుకునా? తాలివిచ్చుకు గిరిగింతలా? ఓహీమూర్ఖా! కుండలో వాయువాకాశం
ములుండునా యుండవా? బాహ్యకాశ వాయువులు ఘటములోనుండ వానినివీవు భిన్నమని
మోచామున దలంతువా? తలఁచవా? వాయువులు శక్తిబలంబున వెఱుకేయినను ననితలంకు
నేమో? కాదు. అందుం దాకాశము వెఱుకెఱుప సాధ్యమగునా? భాండమును ఖండంబుజే
సిన నందుండా కాశమేమగును. బాహ్యకాశచిత్తంబున వియ్యమగునుగదా: అటులనే
శరీరమునందు వ్యాపించినదీవాత్మ శరీరము నశించినచోడనే పరమాత్మలోఁ గలయును.

గజకంఠ:— అటులయిన సమస్తశరీరస్థజీవాత్మలు పరబ్రహ్మము చేరనుగదా? కర్మాచరణమేల?

బ్రహ్మ:—అలయశుద్ధికిఁ జరియవశ్యము. నివాసస్థానము శుద్ధిగనున్న నివాసితేతమునకే కళంకముం
డదు. నివాసికి శుచిత్వముగలిగి పరబ్రహ్మము నందైక్యమగు నంతటిశక్తి పెచ్చునా?

గజకంఠ:—శాస్త్రి! ఇదియిన్నియు యుక్తివాదములు. నిజములుకావు.

బ్రహ్మ:—మూర్ఖా! నీకుఁ దెలియకున్న ఓదయమ బద్ధమగునా? ఎలయటచెదవు?

గజకంఠ:— ఏమీ: అజుచెదవా? అటులె నిన్నఁ గంచెన. ఓహీ! మూర్ఖా: తల్లినినెఱుంగని మతమునీ దొక
మతమా? అద్వైతమునట ఆమాటకర్థము చెడుకావు ఒకపేయనికాదా? అటులయిననేన
డఁగఁ బోవఁద్రక్షణము బడులిడుదవు? నీతల్లియు నీభార్యయు నొకపేనా? వెఱుకేదా?
వెళ్ళేటంటివేని నీమతముచెడును. ఒకపేరూపని యంటివేని నీవు తల్లిమగఁడయ్యెదవు. దీని
కేమి సమాధానము!

బ్రహ్మ:—ఓహీ! చాదాల! నీవునిడుడవు: కావుననే నీచవాదమాడుచున్నావు. నేనట్టివత్సలు చేయరా
దని వదలితి. వలయునేని నేనొకవత్సముడఁగెను. సమాధానము ఎలుకము. నీతల్లిమగ
దొకఁడా? బయలురా? ఒకడంటివేని నీమతముచెడును. ఎలుపురంటివేని నీతల్లిచావైతత్వము
జను భ్రంశమగును. దీనికేమి బదులిడుదువు?

గజకంఠ:—దానికిబదులిదియే “ యని (తన్ను బోవును:)”

(విరందవాది యద్భుతపడి విడిచిండును.)

విరంద:— అయ్యో! మీరుధయ లక్ష్మిభారమారేక కట్టదముకట్టను యిన్నించుచున్నారా? ప్రారంభ

మునఁ బరమాత్మ నీవార్యమును తత్వములే మిగ్గు. వానిస్థావరములైన వాదము మిగ్గు
వాదము. కావున నట్టివాదము నింద్యము.

కామె:— ఏమయ్యా! విరంధవాదీ. అటుపలుకకు. రూపమునందనిపరబ్రహ్మముండదు. రూపమున్న
పరబ్రహ్మముండదా? మేము పూరించుకొని రూపముగల పరబ్రహ్మకాదా? లేదని యెటు
కూసిరిని? పంప (మ ' కారములు సాధించుకొని నీవార్యముగవచ్చును. అదిసేకఁ బ్రత్యేక
ప్రమాణంబగు.

విరంధ:— ప్రత్యేక ప్రమాణమయ్యెనేని నేవొని సాధించెద. ఎద్దియు నవ్యుత్పాదదను నట్లునల నాకు
లేదు. అయ్యా! మీపంప (మ ' కారసాధనచే నాకుఁ బిచ్చిపట్టు నేమొందు భయమయ్యెడి.

విద్వాం:— (గంతులుపైదురు వారిఁజేరి)

వృత్తము:—పట్టణాబూని కే నన్నిట
గుట్టల దిప్పెన మిచ్చిట
కొట్టెన దిట్టెన బిచ్చుట
చెట్టెన తెట్టల గూర్చెన.

(అనుచు నందఱియై బడఁబోవును) దిక్కుకొకరు నలుగురుడ భటులు వెనుకనుండి
పచ్చి పిచ్చివానిబట్టి కట్టుదురు.

వృత్తము:—ముట్టిలిరే నన్నిట
గట్టిలిరే రెట్టెను
నెట్టకుడీ కొట్టకుడీ
పట్టెన మీపాదముల.

(అనుచుఁబాదములపై బడఁ బోవు నందఱుభటులిచ్చిగాని పోవుదురు.)

విరంధ:— (ఒకభంజించి) ఓరీ! భటాగ్రేనగా! ఈ పిచ్చివాఁడెవఁడు. నిన్ని మారే పట్టినిని

భటు:— అయ్యా! ఇతఁడు కోరేగల్లు పాలేగారు నిధువు. పిచ్చిపట్టి కొన్ని దినములుగఁ బ్రాలువలలి
యడవులఁ దిరుగుచుఁ జేరికఁ జిక్కుకయ్యుండెను. ఈదినమిచ్చు దొంగిలు. వెళ్లుదము.

(అనుచు భటులు పిచ్చివానిఁగూడి వెళ్లిపోదురు.)

విరంధ:— చూచినా! కామేశ్వరపంతులు. ఈ పిచ్చివాఁడు మీ నుతమువాడే మని తఁచెద.

కామె:— ఏమివిరంధవాదీ! అటువలెకదా! జ్ఞానమున్నదా లేదా? హృదయో మాటల ము.
ఒకమంత్రముతో నిన్ను దగ్ధముచేయఁగలను. ఏమని తెలిసికొంటి. మాకుతమువా రె
కాలము బ్రహ్మసందేహముండి నుభమునందురు. ప్రాపంచిక కష్టమెద్దియు వారికిఁ గాన
రాదు. దోషము తెలియదు. తాముందుడే భూలోకైకంఠముని యెన్నుచుందురు.

విరంధ:— నైవము లేదనువారముమేము. నీలేననువాడమీరు. క్షిరిలో నీలివానలతోమైత్రి
పొముతోఁ జెలిమికాదా. అదునా రుండినయింటిలో మిమునన్ని విడవరాదని పెద్దలు
చలుకరా?

కామి:— ఓరీ! చాంతాల! ఏ బద్దలుచేస్తే. వారిని బద్దలుచేస్తే. నా యెదుట నిలిచిపోవచ్చు.
ఆ తప్పు...కూత కూసిండులని నీరల బద్దలు బద్దలుచేస్తే. ఎవరక్షువడెదరో చూడ.

(అనుకు నిరంధవానిని దన్నుచోవును.)

(యదురాయడు, కృష్ణుడు, జగదీశ్వరరాయడు, ప్రవేశింతురు.)

యదు:— ఏమి కామేశ్వరమంతుల! ఇటు గడ్డలము చేయుచున్నావు? ఊరకకూర్చుండుము.

(కామేశ్వరమంతులు నిరంధవాని కూర్చుండుదు.)

అశ్విత్స:—యదురాయ! క్రొత్తవాడితండెడఁడు? ఇరదిపేయి?

యదు:— అయ్యో! ఇతఁడు వానపర్వమునకును పాలనకొమాటును. తనపాలనకొద్దికై చిచ్చి
యొత్తి యుర్రుములు లెరుగుచుండ నరనిని పెదకపచ్చినవాడు. ఇరదిపేయి జగదీశ్వ
రాయడు.

కామి:— పురుషులందఱు జగదీశ్వరులు. స్త్రీలందఱు జగదంబలు. ఇదియ మా మరసిద్ధాంతము.

అశ్విత్స:—ఓరీ, జగదీశ్వర జగదంబలకు భేదమేమి? భేదములేదుకదా? ఉభయులకా పేను. ఇది
నమ్మిడి. నందియములేదు.

(జగదీశ్వరు టిచ్చుచుడి.)

జగదీశ్వ:—(స్వగ) ఏమీ! ఈ విప్రకక వానార్త యులు తెలిసియుండును? నేనెంతో రహస్యముని
చాచిరినే! ఏమి నేయుదు?

యదు:— ప్రాణునిరకూ! ఏమి యాలోచన చేయుచున్నావు?

జగదీశ్వ:—ప్రాణునెఱా! ఏమియుంఁగాదు. స్త్రీ పురుషులకడియని యీ విప్రోత్తముఁచాడెను. ప్రపం
చమున నట్టిదికలవాఁడని యచ్చుకువందిరి.

యదు:— ఏరు తమతమ మతొన్నత్యము లపుడవును తెలిపేయుచుండుదు. క్రొత్తవారు వచ్చివత్తు
తకుపొందిత్యము మఱి హెచ్చుగ బెటఁబెట్టికొనఁ జారును. అమాట లిక్కడలే! కర్తవ్యం
చాలోచింతును.

నిరంధ:— యదురాయ! ఆలోచించునంతటి పయేమి కలసింఁదనది?

యదు:— నిరంధవాదీ! ఆ రాజు పిచ్చివాఁడై యుర్రులులు లెరుగ వారంధింపవాఁడని వాని
హితశక్రుడైన కోరగల్లు పాలేగారు, మారవాయకుఁడుని యిదేనయముని యా
రాజుకూతుడు జగదంబను పెండ్లిమాడఁగొనఁటలు. ఒకంబుడలేదు రాజ్యమువహించి బల
వంకమ్మున నా మెలఁతను బె డ్లియఁదెవనని భీతిఁ గలిసిందివాడు.

నిరంధ:— వానిని ఏరేమి బదులిడిరి?

యదు:— ఒకనెల గల వుత్తె ఆ నెలలో రాజు దొంగిలేని వివాహమున కొదంబుడుమని కలిసి
గల. వానియై యీ ఘనుఁడు చింతించుచున్నవాడు. గడవుకాల మింతటిగా నుండును.

మగ్గుతే.

కామి:— ఈ సంధాన మెవరెవరితో జరిగిందో ఈ జగదీశ్వరరాయని కోరికల్లుతో నెవరైనా వాదన వారున్నారా?

జగదీశ్వర:—అయ్యో! ఆ రోయపాళేగారు ఇల్లె లోబకొంట వాపాలనకల్లితో సంధానము జరిపిన చట. నన్నుజూచిన వారా గ్రామమున నెవరునులేరు.

కామి:— అటులైనా జక్కగనున్నది. రెండంగడియలకు మున్నొక పిచ్చివానిని గోరికల్లుగట్టు లిచ్చటించి పట్టికొని వాయువేగ మనోవేగములతోయిరి. ఆ పిచ్చివాని ముఖముపై రాజవర్మస్పందెను.

యదు:— ఏమీ! ఏమీ! కోరికల్లు ధములు పట్టుకొనిపోయిరా?

జగదీశ్వర:—ప్రాణమిత్రమా! ఆ పిచ్చివాడు నా రంధ్రియములకు నందియింబులేను. చైవమా, ఏమి నేయిదు? తండ్రి! ఆ క్రూరులు నిన్నే మిసేయుదురోగదా; నిన్నెంత దండింతురోగదా; నిన్ను ప్రాణంబున నుంతురో వధింతురో?

అ ను బంధము 27.

యదు:— మిత్రమా! దుఃఖించిన బ్రహ్మజనములేదు. ఆ మూలనాయకనకు రాజకూతురు నిత్ర మనియును రోదదనములలో వివాహము చేసుకున్న విదవ దినముల. లేవనియును వివా హము విశేష దాంబికముగాక యిందండననియును రాజధాన్య సమాచారముల బంపిన దని ప్రాశ్నములువారికిఁ దెలిసి వాని హానినాకు గ్రామము చేర్చినలేను. వీరవ రాజా నెచ్చట నుండఁగోయని తెలిసి యెరుగిన బంధముక్తుఁడేయ యిచ్చింపవలెను.

కామి:— ఇదిగోదాముక్తి, ఇదిగోదావత్తి.

వీరంద:— యదురాక్షసివ్రజ్ఞ శైవరా! (యదురాక్షసిఁజూచి) అయ్యో నేను విరందవానిని యీ రోయపాళేగారుమీరేర నను న్నను నోరేత్తును. కార్యము గట్టెక్కింతును.

కామి:— యదురాక్షా! నా నైపుణ్యమిందుక గదెట్లుము. మీకార్యముచేసెన. నా కార్యమును జక్కఁబెట్టికొయెద. నా శక్తివధాన ముత్తఁగదా మీరలుగుదురు?

యదు:— అయ్యో! మీరును విరందవానిగారును మామెలవచ్చి కార్యనిర్వాహకృతులనకు సాక్షాత్తు పడును. అలస్యంబునకుఁ గాలంబులేను. మాన్యునఁ గార్యనిర్వాహక లానరింతము లేంకు.

(వీరందవాది, కామేశ్వరపంతులు, యదురాయ, కృష్ణ, జగదీశ్వరులు, వెల్లుమరు.)

(అన్యైతరలక్ష్యం అన్యైతర గజకంఠీరవులు లేరు.)

అగ్నివహ్ని:—అయ్యో! రెండు. ఈనడు సంధ్యావందనమ్మొనకుఁ రోవుదము. ఇంక మీరో నేను మరే వాదముజరుపను. వాగ్వాదముపోయి జాటవందెముక్తిందఁగితును.

జగదీశ్వర:— నేనును నితోనిక వాదముబెట్టుకోను. రోవుదమురమ్మ.

(నిష్క్రమము.)

మై నూ రు రా జ్య ము

సురీయాంకము - ప్రథమకాండము.

విరంధవాది - కామేశ్వరపంతులు - మారనాయకుడు.

మారనా:— [ముతులములాది] సామీ! నిన్నరాత్రి సత్రి కొలువు చక్కగ జరిగినదియో? ముగం
ముగ నిదురపట్టినా; దోమల కలతలేమకా?

కామే:— దొంగారు! తమ పోష్యార్థములలో శరీరపాళి గొలుత యెట్టిదయియున్నదో మం
దునా? తమచెల్లెలు నా కన్నీయ నమచ్చెను. ఏకొదనయిమలేదు. మనవారుకూడఁ దన
దేహదలలో దమకన్నీ నన్నానమలు కలిగినిని సంతసించినారు.

విరంధ:— దొరగారూ! నిజము. మేము పగినచోట సకలసన్నానములు జరుగుచున్నది. అందఱము సంత
సింపతిమి. పూర్వకాలమువారు ఒడ్డిలేక మతిములని యెప్పటిది యొకమతమువారింట
దణియొకమతమువారు భుజితరావని కర్తయించినారు. కామేశ్వరపంతులవారి మఱియు
నే మెచ్చినిని పచ్చగసుండుచోట మేయఁదురు. రుచ్చమయిఁజలము వ్రాల్చుదురు. ఇంకైన
చోట నిద్రింతురు. ముఖపులువారు. అయ్యో మారనాయకుగారూ! మేముదప్ప మూడు
దినములామెను. కామాంక రాణిగారు మనకై కాటయింపురు. మనమీదినముననే
కల్గవలెను. ఆంధ్రమునకఁ గాలములేదు.

మారనా:—అలసతయేల? నేఁడేవయనమగుచును. [కామేశ్వరపంతులంలాది] సామీగారూ! వయన
మునక మేలు లగనమునేడఁట. కెండిలివయనముకావున మంగలదినమునఁ బోతెకగదా?

కామే:— మారనాయకా! నేడు శుక్రవారము. నాకుఁ బూజదినము. ఎల్లి శనివారము ప్రయాణ
మగుటకురాదు. కావున నేను భానువారముదియముననే వెడలివచ్చెడి. పెట్టికొడుకవు
నీవుకావున నీదినముననే కల్గుము. మనవిరంధవాదియును జగదీశ్వరుఁడను యదురాయఁ
డును నీవంటవత్తురు. మారనాయకా! ఈ పెండిలి యందుగ విరిత్రమైనది గనుక నీవును
విశేషజనులను వెంటనడిగి పోవలదు. రాచనగరులోనే నీకుఁ దేది చేయించినాడు
అచటనే బసచేయము. జగదీశ్వర యదురాయలు నీకు మిత్రులుగనుండుట.

మారనా:—మంగలుగారి! కామెలు రాననియింతురో యూరీనినఁదెద. ఆ యందగకై పొందుదొరైనఁ
కాలు. ఆ పత్నీలాది నా కలలోవచ్చుచున్నది.

చం. వెంటదులమిన్న నెన్నగవునెన్నల మేనానఁ గ్రమ్మి యెన్నదా
యలకులనిల్లునోయను మావడికిఁగటి. తొల్లు నల్లము. తి

కులం బదునాకు నాకలికూడికం గల్గఁగఁ జేసితిదు మీ

వలుకు కుమారుపల్కుదునె? పాపముమీయది నిక్కవలయుగా.

సామిగారా! మీయానలి! వలుకులంపని. నేం తెలుసుకొన్నాను. (కామేశ్వరవంశులవారిం
బారి) వంశులవారు! మీరు పలికినచొప్పున నిచటనే యీ రామదీనములుండి నేవలు
గలిపి యచటికివారగును. తమకువలయు దినుసులన్నియు నమ్మ మిమునఁజేయుదుండు
లారు నా చెల్లెలికఁ జెప్పిపోయెద.

కామేశ్వర:— మారనాయకా! నీకేశ్రమయువలను. నీ చెల్లెలికి తెవధత్తి చక్కఁగఁ గురింపది. అప్పుడే
నాచే నుపదేశమందినది. పూజాద్రవ్యములు నే నమగకమున్నే యమర్చి సిద్ధపడియు
న్నది. అమె లోకొపకార ప్రాణిగనున్నది. వరులెట్టి శ్రమపడినను వానినికాది. యోర్పు
నదికాదు.

విరండ:— దొరగారూ! మనవంతులకుం దమయింట నెద్దియుఁ గొలతఁబడదు. వారిమంత్రప్రభావ

మట్టిది. వారినిజూచిన ముత్రములోనే భనులు వారు పెద్దలని పూరింతురు.

మారనా:— విజము. నామను నాకొలఁచిననుంటకు మనయున్నది. తెలిసాదు. పెండ్లికిఁ బోవలెను.

విరండ:— దొరగారూ! అటులంటి మీరీ దినముననే పయముగుట నిశముగదా; నే నిదికిఁ బెట్టి
మనవారి కివృత్తాంతము చెలుపుదునా?

మారనా:— నందియమేమీ! తెలుపుదు.

కామేశ్వర:— విరండవాదీ! నేనును మీలనకువచ్చి మాటలాడి మరలెద.

విరండ:— మందిరి పోవుదము.

(నిష్క్రమింతును.)

మారనా:— నా లోనినోమువంట యిట్లుదగదా నాకుఁ జేమామెను.

ఈ. అన్నులమిన్న మేనితెలుకా బెరుకా కులు కొర నెన్నఁగా

హొన్నుహొందఁగఁ దెంత, తిరముననికాటు మెటుగఁ దెంత, మా

కన్నెనుగూడుచుక మరుసుగంబులఁ గొంచుచు గారించుచుక

మన్ననలందుచుక మనుచు మానుగనేలెద రెండునేలలుక.

అప్పుడుకదా నానుగము మిన్నంచును. నాకుఁగల కొలఁదొనంబులొలగు. రావపట్టికిఁ
చెడ్డియూడెను. నీ దెంతటి వీరమ్ముగల ఉట్టయోయని నన్నెల్లవారు కొనియాడెదనుగదా;
అ కన్నెలాడి నన్నువలచినది. కానిచో యీ జగజంతరిల్లి యుద్ధించెదనా? ఈ వంతుల
వరులైతము నాకు సాయముజేసినారు. నేను నేం కొందఱివిమాత్రము కిరిదిగొనిపోయెద.
అ కిరిదిగొనిన నేను మరలపచ్చునంతవరకు గదిలోగాఁది యెవరికి వానియనికఁ చెలియ
నటులఁ బెంపకుని నా చెల్లెలికఁ చెలిపెద. అదివిన్నాడికాపున నిన్నియుం జక్కఁచెట్టును

(నిష్క్రమింతును.)

ద్వితీయ రంగము.

విరండవాది. కామేశ్వరవంతులు - యదునాయుడు - కృష్ణుడు - జగదీశ్వరుడు.

విరండ:— (యదునాయునిబారి) యదునాయూ! అ మారనాయకుఁడేదీనముననే వారనారు

గ్రామమునకు వెళ్లుచున్నవాడు. వానివెంట నైవాణుగురు భటులుటాత్రిము వత్తుట. మిగిలిన
వానివెంటనే వెళ్లవలెననిగా?

యదు:— వెళ్లవలెను. వెళ్లక తీరదు. ఆ విద్విరాళిచ్చటనుండునది తెలియవచ్చును. ఈ పట్టణ నివా
సుల నెవరిని విచారించినను వానియొనికి తెలియదనుచున్నవాడు. కారాగృహమున వాడు
కానరాదు. మనమీ మారనాయకునివెంట వెళ్లితిమేని యీ రాజేడుగునో? చునభూనినపని
చూస్తామనాడు.

జగదీశ్వర:—ప్రాణమిత్రమా! నాతండ్రి యెందును గానరాదు.

సీ. భూమిపై వున్నదేది దారి గానరాదు.

కానరానిని నిన్ను గానరానిది
గుహలను నేడూటి యహరహములు వీరి

నినుగానరానిది జనక మందు
గరువుగట్టులనెక్కి కలుకునట్టులుద్రోసి.
కన్యనైతి వలద్రీ నయమిది నచట
నగరులనగముల నడియాచి నలగితి

గానిని నైందును గానరానిది

సీ. ఏమిదోచదు జనక నీవెందులని

ప్రూరుడి బోయ నిను: బట్టి కుతుకనెట్టి
యునులు వెన నాన్పెనో గాని యుంటివేని
నగపడవె నీవు నాయనా యవనిలోన.

ప్రాణసఖా! నాకేమియుఁబోయదు. నా తండ్రి కానరాదు. మనము తలచినది నీ ప్రూరు
నిఁ బరిమార్చితిమిదో నాతండ్రివచ్చునా: నా తల్లిదుఃఖము మానునా: నా చెల్లెలి మానసం
బునకుఁ జల్లఁదనంబుగలుగునా?

యదు:— మిత్రమా; నీటులడలఁనగునే; పూనినకార్యంబు పడనగునే.

చం. అడలఁ బ్రయోజనంబగునె? యాకట! యాకటికణ్ణగటారికి
మెడనిడఁదేసి బాహుజులమేటికొలంబును: గాంచి పిమ్మట
బుడమి సమస్తమునా బుడకి భూవిభువార్త తెలుంగఁబోలజే?
బడుచుల బోల నానె నగుబాటగు గాదె జగానసెవ్వగ.

ప్రాణసఖా! నీ తండ్రి కైవగకు సమయంబిడువాడు. ఈ కారాశకుని బరిమార్చి యాత్రియ
తరుణిమానంబును గాని రాజ్యంబీహతకుండి రక్షించిన విదవ మిగతకార్యంబు జగ్గ
లెట్టునగును. కాచేని బాహుజులసలంబునకుఁ గల్గంకంబు కలుగు. ఇదినిజము.

శామ:— అయ్యో; జగదీశ్వరా! నీకల యారీఎఱురిలింపెదవు. నీతండ్రి ప్రాణింబున నున్నవాడ నుటకు పండియమ్మలేదు. నాకూటనమ్ముము. నాకత్తిప్రభావము నీ వెఱుగవు. రెండ వదియొకదూకొంది యుండవచ్చును. మారకాయపని యాపురినుండి వెడలింది నీ పురిఁజేర్చి మీ పన్నునొయ్యెత్తుగడ ఫలింపజేయుడి. నావద్దఁగృష్ణరాఘం డోకఁడంద నందు. క్రుచ్చిక్రుచ్చినన్నెద్దియు నధగకుడు. సాహసేకా శ్రుతియులసాక్షుని తలఁపకుఁడు. కత్తి కలవాగందలు సాహసులే; మిరామాళనాయకుని విలిచికిని యీ దినముననే వెట్టుడు. జగదీశ్వరా! నీకలందినకార్యములెల్ల ఫలింపనచో నీ చెల్లిని మాయచురాయన కిచ్చి పెండ్లిచేయవలెను సుమా. అప్పుడు ముఱవెదవేమో.

యదు:— పంతులవాదూ! ఫలకుపేక్షించి కార్యమచేయుచున్న తలంచితిరా? వివాహమునది పధూవరల మాననమునఁ బట్టుమోహనిలేకఫలంబునాదా? తన సోదరి చిత్తవృత్తికి నతఁడు పూటకాపా? ఆ నుంకరి మాననమెటులుండునో?

జగదీ:— యదురాయా! ప్రాణమిత్రమా; వియి. అటు పరిశేదపు. నీ సాంఘికకార్యకారంబు భయభయం నగవకు మముదోలువాడు మంచి మోహింతురే నవయోపనవయోముదితలు ముదితలు మోహింపరా; నిన్నుఁజూచినకంట నన్యులఁజూడఁ గలనైనఁ దలంతురా? ఇప్పుడేల యీ మాటలు. ఈకామేశ్వరపంతులవారి ముకు లలిచిచిత్రంబులుగ నున్నవి. వారిపైఠాఠముం చి నేఁ బురిఁజేరెద. అయ్యో! నేనెటుపురిఁజేరుదు?

నీ. నాతల్లినిముగని సీతండ్రియెదియని
యడిగిననేనేమి యాడనేర్తు
గహనంబులోనేను గననైతిజనకుని
యని జననికి నెటు వినుపనేర్తు
అదరంబునఁజేరు సోదరికేరితి
మాటటఁగలిగించి యుండనేర్తు
ప్రమఁతుంచిగారవించిన తండ్రిఁగానక
మందిరమెటుచేరిమనఁగనేర్తు

గీ. పంతులాడెన మాటలమంతనమ్ము
నెఱుంగఁజాలను నెటులఱుగనేర్తు
సందియము గూతె మిత్రమా డెందమునకు
ప్రాణమున నున్న వాడె భూపాలుడవని?

యదురా:— మిత్రమా! నీవుదేరితి వ్యసనాయత్తచిత్తుడనైతివేని కార్యంబెల్ల చెడును. ఇట్టిపితాప ముండు మనముతలందిన సాహసమెటుచేయుదువు?

శామ:— జగదీశ్వరా! నామాటలు వచ్చిరీవు వెడలుము. కార్యంబు ఫలింపజేయువని నాయది. పయనమ్ము గమ్ము. లెమ్ము. (కృష్ణునిఁజూచి) కృష్ణరాయా! నాదొకవిన్నపమున్నది చేసెదనంటివేని తెలిపెడి.

కృష్ణరా.—పంతులగారూ! కార్యముగట్టెక్కించ నెంతటిసరినైన వసేయుదును. సరిజేమియింపడు. ఈ రుమి తెలుపుదు.

కామే.—పిమ్మియిక్కాదు. ఈమారనాయకుడిపురి వదిలి యింతుక మానము జేరినతోడన నీవునేవలె నేవంబుచార్చి పాలేగాదు ఏదిలో నా సేవానుసేవకుడై నాదుహితుం బొగడుచు నాచిన్న ప్రభావంబెల్లరకుం ఇరియఁజేయుదు నన్నుబైవంబువీరిం బాచుచు గానియుండవలెను. రెండువీరినంబులిటు చేసినఁజాలును. కార్యము చక్కఁబెట్టికొనియెద. ఏవచ్చి! వచ్చునపు డింతుక నల్లమందు తెచ్చికొని నీవధమంగనుచిక్కొందుమఱు.

కృష్ణరా.—పంతులగారూ! తమయిచ్చానుసారించినట్లేద.

విరంధ.— ఈ పంతులవారి మార్గము లగిదిచిత్రములం. మనము ప్రయాణమునకు నిర్ణయించునదము.

పంతు.— యదురాయా! నేడోయివచ్చెద. మోపురిగతే సకలకార్యములు చక్కఁపెట్టుడి.

యదు.— నుంచిది.

(విష్ణుగ్రంథము)

శృ తి య స క స ము.

కామేశ్వరవంతులు - పునఁజొంబ - కట్టిగ.

ఆ సు బం ద ము 28.

కామే.— (స్వగతము) కానిమ్ము. ఆ శక్తైశ్వరుడు వెడలిపోయెను. తలచినంతవఱి నా మిత్రు లొనరింతురు. ఇక నేం బూనినవని సాధించవలెను. ఆ కిరాతకుని చెల్లెల్లెల్లకాలంబు మారుని భల్లంబులఁ దల్లడిల్లుచు నహోరాత్రంబులు పురుషతల్లెటలఁ చెచ్చికొని కామసుఖము నొల్లలాడుచుండును. పిన్న రాతిరి యన్నయన్నపుడే క్రొన్ననదిలకొని శేఖరి మిన్నకవచ్చి క్రన్ననఁగూడెను. స్వేచ్ఛగనుండునపుడు నన్నువీడునా? కంఠునికొంతాలపాలయి యేకాంతముననున్న నానంగతిగోరి యిచ్చడే యా యిందివచ్చును. ఆప్రదింతేద్యుం జూపవలెను.

సీ. వెలయుప్పలాదులు కలుములుగలవానిఁ

గలయలగెడి రీతివెలదిలాగె

బాజారిమదవతు లాజారులనుజూచి

గోజాడుబలెనది చూడునన్ను

తిండిచేగండలు మెండయి యిటుగో

చందునిరతికేళిఁ దదిలియుండు

జవ్వని నిదురకు నెవ్వనినైనను

మవ్వముగాఁ గోరిమమతఁగూడు

తే. గీ. కొమ్మవిట పాళికినిబట్టు కొమ్మభరి

యింతి జారులకును జేతిబంతిగదర

కలికి కాముకజనులకుఁ గలిమియగుర
తీనిఁజేబట్టి పనులు సాధింపదగుర.

దుర్మార్గవృత్తినైత మీకలికాలంబున జనులకుఁ గార్యసాధకోపాయంబుగఁ బరిణమించును.
నిన్నరాతిరి యా నాని ననుజేరి మారుకేళినిసోలినపుడు రాజవృత్తాంతం బదిగిరినిగదా?
ఉన్నతాండని తెలిపెనుగాని యెచటనుండునది తెలుపదాయెను. ఈనా దాచేషియను క్రీడ
లోఁగూడక శక్తిపూజ సేపంపిడి శరీరము మఱచుటాగున మత్తెక్కించి మదపరీనామంబు
పార్థకంబుఁజేసి మదినుండు లహస్యంబు జెల్పింపెద. చూపెద సాసాహసంబు.

(అనుచు నానమూనుచు చింతనభిసయించుచు మఱఁగునఁ గూర్చుండును)

ఓబళంబు ప్రవేశము.

ఓబళంబు:—

అ ను బ ం ధ ము విరి.

ఆ పలపులకుఁబు పంతులు నాయన్నయన్నవాఁడని వెఱచి తానై నాపైఁబడక క్రేగంటి
చూపు చూపులచే నాకుదికుదురును తెదర్పి చిటునవ్వను బనుమముచే నన్నుఁ దనదానిగఁ
జేసికొనెను. రాతిరి సేనై దానిపడకఁజేరి వీకటిరప్పుపనికి వేదినతటి వెఱచెను. వెఱవ
వలదని మైచఱచినతటి నాకునుగంబులు గొల్లగ నందించెను. ఆపలకానిని నే వదలఁ
జాలను. నాయన్నవీరు వానికి వికకం కొన్ని దినంబులుండదు. మనమూర దానిం చిటుకచూ
మాడోడు చలువంపుల బనికి ద్రేచేది చక్కెరలూరు తెమ్మొవిపానకమ్మగ్రోలి సంతనము
సంజర.

ఏ. వచ్చవులుంగురొతు, ననుఁబాయక, యెల్లెడఁబంద మందునకొ
నిచ్చలుచేరి కూళయయి నెయ్యమువీడుచు వాడితూ పులక
గ్రుచ్చుచునుండ నేనెటుల గుట్టున నుండుదు? కోడెకాండ్రనుకొ
మచ్చికమీరఁగూడి మదిమంటల నార్పక మించి సొక్కకక.

ఆ యందగాడు పడుగట. ఆటలేడట. ద్వారకనుండువాడట. క్రొత్తగ నిచటికివచ్చి
త్రుక్కురుచుండునట. నత్రినిఁ గొలుచువాడట. బాపనవాడయిన నన్నివంగడముల
వారితో నోగిరముఁచుకొనునట. ఇట్టివాఁడు నాకు మగఁడయిన నానుగంబునకు మేర
యందడుకదా. నా మగడగుటకు నొడంబడిజేసి నాపానమైన దానినిగిత్తును. సేదందు
లకు వేడెడ.

(అనుచుఁబోయి చింతనభిసయించుచు గూర్చున్న పంతులనుఁజూచి యచ్చెరువందు నర
నఁజేరి)

తమిది. వలపంకం గుండుచు నున్నవాఁడు. పల్కురించెవ. నా పలపులసామీ! నీవేల
మోమువంచికొని యిటుకూర్చుంటివి? నిన్నెవరేమిది? మానమూనిలివేల? ఈ వీటికి నేనిపు
డేరికసానినై యుండ నన్నెలుసామీకి నీకు వేకొంటయ్య నేలగలుగును? నామేను నీయది.
నానిరి నీయది. నాపానము నీయది. నమ్మమా. నీవు నన్నెల్లతటి నేలేదనని ప్రలినయెనునని

నయో నిన్ను నీ నేలనేలు సామినిజేసెద. నిక్కువమిది. నా దేవమంతయు నినుఁబోద నది. నను సెరసఁదీసి కాఁగిటఁబ్రది నీ కెమ్మోది చక్కఁదపానకఁబుఁగోలనిది ముద్దుల లాలియే గారఁజ్రము. (అనుచుఁ జైబరఁబోవును.)

కామే:— ఓబళా! నన్నంటకు. ఈ మానసము వ్యసనాయత్తమైనది. సంతోషానుభవమునకు నను యుంబుగాదు.

ఓబళా:—హంతకాఁడా! సంతసముతటి వంతయేల?

చంతు:— ఓబళా! అబలకు నీకు నా కార్యముఁ చెలిపిన నేమిప్రయోజనము? నా కార్యము నీ శక్తి మించినది?

ఓబళా:— నెఱబాదా! చేతకానివారీచెలులనియించకు. అంతటి యెల్లిదంబుగ ననుఁజూచకు. వీరమున నేనేరికి వెనుకఁబ్రొక్కను. నీయదిచెలువును. వీరచ నా బలియఁజూపి నినుమెప్పించెద.

చంతు:— మోహనాంగీ! అసాధ్యమైనకార్యము నీచెటు లొనరింతువు? శ్రద్ధలువలి యేల లేల వయ్యెదవు?

ఓబళా:—చగకాఁడా! ఈ నెరవాది పలుకులేల? చట్టివగ్గలు చుండుదాననుగాను. ఇంక నీ యుల మలుచాలు. నామన మరయఁగోరితివికాఁబోలు.

చంతు:—ఓబళా! నీవు నాకుఁజేయు పరిచర్యచే నే ముదమందినాను. రాత్రింబవళ్లు నన్ను నీ వాదించునంత మఱియెవఁగొపరించిరి? నీవై నాకుఁగల మోహశిరేశంబు తెలుపఁకర్కఁచి? నీ నీటు నీ కలుకు నీ యంచము నీ మాటలనేర్పు నీ నెరజాఁగితనము నీ శయ్యాచారుర్యము మఱియేరికైనఁగలదా? నీయట్టి వలపులచెలవను వదిలఁగలనా? నాకుఁగలిగిన చింత నీ విషయమునఁగాదు. నా విషయముననే.

ఓబళా:— చెలికాఁడా! నందియమేల? వైశంబే దానిఁబెలవరాదా?

చంతు:—మోహనాంగీ! నే శక్తిపూజను చేయువాఁడను. తీవు దుగ్ధాద్యమి. నైక శుక్రవారము. నాకది పెద్దదినము. అదియునుఁగాక ద్వాదశవర్షదీక్ష తీవటితో సమాప్తమగును. ఆ పూజ కసెద్ది గొఱతెకలిగినను నాకు నశుభంబగును.

ఓబళా:—అందగాదా; పనికిరాని పనికిఁగాను పనటఁబండుటరగునా? ఈ వీడు నీయదికాదా? నిదిలేదా? సంభారములలేదా?

చంతు:—మోహఁపురాణి; ధనకనక ధాన్యాది వస్తువులకుఁ గొఱతయనినేఁ బరికిరినా?

ఓబళా:— చెలికాఁడా! మఱియేది నీకుఁగావలయును.

చంతు:—(అలఁచించి) మోహనాంగీ! నే నేమనితెలుపుదును? నాచేయుశక్తి తీవునదితేయి నరబలియివ్వవలెను. అదియెటుసాధ్యమగు?

ఓబళా:— వలపులసామీ; అదియెంతటివని మనయింటఁబలుపుకు గొలుపుననున్నవాడకదా? వాడు దురించునపు డొకనినిఁ బట్టిబలియివ్వనగును.

చంతు:—కులుకుమీటారీ; నీ పలుకు నావైనచిశయమోహరసంబు జలకును. అయిననీచేమి చేయు దువు. నీకు సాధ్యమైనకార్యములన్నియు నీదీయనికై నీవొనరించనమకట్టిరిని. సాధ్యముకావని నీ మొలచేయఁగలకై

ఓబళ:—మనమిలుకాఁడా; మనసిబలికదా నీవు కోరితివి? దుఠియేమి? కొలువు గొలుచుమానసి వని
రాఁడా?

చంకులు:—మలపులయొక్కారీ; అట్టివరుఁడు వనికెరాదు. సార్వభౌమలక్షణములు గలవరుఁడు రెన్న
మును బలియిచ్చినచో శక్తిసాక్షాత్కరించి కోరినవరంబులాసఁగును. అదికదావారింత.

ఓబళ:—[మక్కుటై శ్రీలిడియాలించి] పవ్వరిలుకాఁడా; మనయింటిలోకివచ్చిరాజున్నాడు.
వాని నాయన్న యెవరికిఁజెలియనటుల యింటిలో పలిపేలమాళ్గఁగోఁగట్టివేసి పెట్టియున్న
వాడు. తామవచ్చినపిదప వారిని ఇంపదలఁచినాడు. అపిచ్చిరాజువనినద్యువా?

చంకులు:—ప్రేమనీ; ఆరాజు పుట్టు పిచ్చియా? పెట్టుపిచ్చియా?

ఓబళ:—చెలుమిలుకాఁడా; పెట్టుపిచ్చి నాయన్నవాగాడంబరాదాద్యుడను పెట్టుని ప్రేరేపించుచి
పీచి పిచ్చిచట్టింది వాడదపులు దిటుగునపుడు వానికెన్నటి చెఱబట్టినాడు.

చంకులు:—మనోహరిణీ. ప్రాణవెయ్యా. నీయుపకారంబునే నెఱుఁతును. నీ పలికినరాజునాపని?
వచ్చును. తేవురాలి నీవధ్యంగనస్నానము చేసికొని నాభార్యగఁ బ్రక్కనఁ గూర్చుండి
శక్తిని బూజింపవలెను. మనకాశక్తికోరినవరంబు లొనఁగును. అర్థరాలి సమయంబు
న కొకఁగఁడెద్దలబండి సిద్ధముగనుండున్ను. ఆరాజుకుశ్శానమునకుఁ దీసికొనిపోవలయును.
నేనచ్చటండి మరలివచ్చిమంగళస్నానంబునేయఁగఁటను నీహితగతిలోదాదిగని యెరికి
గానిరాకయుండుము. ఎవరు వీలిచినను మాటరాడవచ్చును. “శక్తి! నన్ను నీలోనుంచి
కొని రక్షింపును” నిధ్యానించుచుండుము. పిదపఁగలుగునుఖంబు నీవు గంచువు.

ఓబళ:—వగలుగుఁడా! నీతగులమువాను బలమాదును. నిన్నఁజూడకనిలువఁజాలను. తేవురదా
యా పూజ నేఁడెల్లనెడతెగక శురుగుఁబులు నోలరాదువచ్చు రమ్మ రక్షవేల?

అ ను బ ం థ ము 30.

చంకులు:—వడఁరీ! నా సేవకుడు రాకతదసినాడు. ఎల? రమ్మని తెలిపియుంటిని. ఇప్పటికాలపు
సేవకులకు సమయము కార్యము కానరాదు.

ఓబళ:—చెలుములతేదా. నేఁ బోయిపిలిచివత్తువా?

చంకులు:—వారీ! ఏకేల యాశ్రమ. వలదు. రమ్మ సరసఁ గూర్చుండుము.

(ఓబళాంబు కూర్చుండును.)

క్రిష్టిగాడు ప్రవేశించును.

చంకులు:—ఓరీ! క్రిష్టిగా! నేనెప్పుడు రమ్మని యాసరిచ్చియుంటిని. యెత్తుమవచ్చితివి?

క్రిష్టిగాడు:—మహాప్రభూ; నేనపుడేవచ్చితిని. ఈనగరులో నొకయువతి నాహుగ్గులున కర్జమున
నన్నే మోపుకొలదగి నన్నే మో చేయ యత్నించెను. తనగదిలోనికిరమ్మనెను. నేను తమపెరు
చెప్పిరిఁ గడపివచ్చితిని?

చంకులు:—ఓబళా! ఇదియేమి? తురుషుఁడారి స్త్రీ యారీరియడ్లగింపవచ్చునా? అదియెవరో
చానిగఁగఁపెట్టి బుద్ధిగాదనిదండింపుము.

ఓబళ:—చెలికాఁడా. చెలువునఁజూచిన చెలికించుకమదిసనదు కలుగును. అదియేమిరమ్మ? ఈ బంటు
రూపరికావున యాచెలికోరియుండును. ఏఁడెంతటికటడికటికయో చానిగిరివచ్చిన
వాఁడు.

చతురులు:—నాటి. ఈ బంటులుంటాము. వాళ్లంటుందంటనము వానికేనంటరాదు. (కీటిగానింటాది)

కీటిగా! నీవీయింటి క్షతముగనుండుము పొమ్ము.

[కీటిగాడు వెళ్లును.]

మోహనాగి. మనపడకటింటి? లోపువమున్ను.

ఓబర:—దుందిది.

(విప్రుడుము.)

తు రీ య ర ం గ ము.

కామేశ్వరపంతులు - కీటిగాడు - పిల్లలంట - చామరాజు.

కామ:—కృష్ణరాయా! మనకార్యము సఫలంబగును. అనిచ్చివానిని నిపుడేతచ్చెడు నల్లదుండు తెచ్చుని చెప్పియుంటినే తెచ్చితివే?

కీటిగాడు:—చతురులు. ఇదిగో తెచ్చివాను. పుచ్చుకోనుము. [అనుచునల్లదుందిచ్చును]

చతురులు:—[దానినిబుచ్చింది] అట్టా. ఎంత పెద్దగుఱిగ తెచ్చివావు. దుందిదాయెను. మోక్షప్రవృత్తు నుఘటించి జ్ఞానరసము పొవీయుముగఁగొని యాశీర్వాదము నేనించినో భాగ్యతానందము గలుగును. దురదృష్టవంతులగు మూడుదినములైనను నిట్టియానందము నెఱుఁబును.

కీటిగాడు:—చతురులు. దీవువలికినకడుపుతొక్క? వానికెవ్వరి కేనిమిత్తుమిచ్చగోరితి?

చతురులు:—కృష్ణరాయా! వినిగోరితేనె దిదిపెదవదుము;

శా. మోక్షప్రవృత్తు మూంసమాను గద సమ్మోదించు సిద్ధించు, నా
పేక్షతోడెల్ల భుజించువారికెప్పుడుకా; వీయ్యావృత్తు, సేవ్యులై,
యీక్షతోడోజను, జ్ఞానదాయకరసంబేషేమమృదులపఁ
యత్కుద్రంబగుముక్తినిచ్చునహి శేనందిచ్చి సేవింపింకొ.

ఈప్రవృత్తినాయనంబకతే నేనామత్తకానిని కుర్చిలం చేయుదును. వికరం వారానానిన నొకసూత్రమైనగదిగోద్రోసి విచ్చివాని నోరు కట్టి చట్టికొనిండుతును, బుడిపైచేరికొని వైశంధే మనము వాదనాదు గ్రామము చేరవలెను. ప్రయాణమునకు నిర్భయమైయుండుము.

కీటిగాడు:—చతురులా; గదిలోబడినయారేడియయదలారు నలుదిగ మనపని చెద నుగదా?

చతురులు:—కృష్ణరాయా! ఆ యింటిమత్తెక్కి మైచుటచివడియులిడును. అలవడు. చిరనేర కొంత కాలముపైసస్మృతిచెచ్చినను శబ్దముచేయనటుల నే లోధించినాను. నేపకులు నైతమిదల రుండిజరుగు చుండినను చొది మూసమూనియుండునటుల యాపలి చేయించినాను. కావున మనపని గురికముగజరుగును.

కీటిగాడు:—చతురులా! నీప్రశ్నయనవృత్తము నీ యిష్టమనారంబుననే నుండెద. త్వరలోరమ్ము.

(చతురులెల్లెవత్రెక్కిన ఓలకొంబును చెచ్చి యొకగదిలోక్రొసి చిలుకుచేసి చురలలోనిది లోయినోరువచ్చియనవీనిని పెదకట్టగట్టబడినపిచ్చిరాజును చెచ్చి తానును కీటిగాడును కలిపింపుదురు.)

[విప్రుడుము.]

మై నూ రు రా జ్ఞ ము

నాచమగంగము - ప్రశమగంగము,

యదురాదు - కామేశ్వరపంతులు.

యదు:— (కామేశ్వర పంతులబారి) పంతులవారు: మీరు వచ్చినప్పటినుండియేకాంతయైన విముఠాది కొంతసంభాషించ వలెననిది త మీగుఱుత్తుచుండినను సందర్భము కుదురకయ్యుండెను. ఇదవకమున నట్టిసదుడు విప్లవతటస్థించెను. అప్పిచ్చిరామరాజును మీరెటుల ద్విలిరి?

కామ:— యదురాదు! అవివరములనుగోల? కాశ్యమైనదియొకటి. నాకుతము నీతిబాహ్యమైనదని యానాడు నుడివినికరా? అట్టినీతిలేకుల మెంతటివని చేయునుచూడుము. మారనాయ జని సోదరిని యాచరించి మాకుకేళిని లాలించికురులు కొలిపినానేవల? నిలిపిన్నరావేశతం ద్రైకొనవచ్చినవేళఁ గాది దానిని నిర్లక్ష్యముగఁబారి శక్తిపూజామిషంబున రాజబలి నపేక్షించి పిచ్చిరాజును బలియిడ సొప్పించి, యామత్తకాళినిచే రాజాంధుస్థంబుఁడెరిసి దానిని కుత్తుఁ గొనఁజేసి గడిలోఁద్రోసి పిచ్చిరాజుతో నీపురిఁజేరి యా రాజుకు విధినపిచ్చిమందును పెలి గక్కించి కుత్తుచించి రక్షించుచున్నాడను. ఇకఁ జెందుదినములలో నారాజు మునుపటివలె నాలోగ్యముగనుండును.

యదు:— అయ్యో! నీ చుహుచకారంబు నే నెంతని కొనియాడుదు. ఈ కలికాలంబునఁ గార్యసాధకమతంబు నీయవియునుటకు నందియంబు లేదు. నాయుదంతంబంతయు జగదీశ్వరరాక్షసిఁడెరియనా?

కామ:— అన్నియుఁడెరియును. ఈ దివంబునవచ్చి తండ్రితోమాటలాడెను. ఏమేమో రహస్యములు నైత మాడుచుండెను.

యదు:— పంతులూ! ఆ మారనాయకుఁడు వివాహమునకుఁ ద్వరపడుచున్నవాఁడు. వారిఁ దుదిముట్టింపవలెకెద్ది? వారిబెంటవచ్చిన భటవంచకము తప్పక వానివంచి నిలిచియుండుడు.

కామ:— యదురాదు! నేనిపుడు వారిబసనుండియే వచ్చితిని. వారిఁ దప్పఁద్రాపినాను: కుత్తైకఁడదినారు. కుటికొంచము కుద్యమిచ్చి యిచ్చటికిఁ బిలిపికొని వచ్చుచున్నాను. ఇచ్చటనే జానివని ముగించి భటులకుఁ బంచత్వము గలిగింకము.

యదు:— అయ్యో! ఏమికారణంబు చెప్పి నీ పతని సచటికిఁ పిలిపికొనవచ్చెదవు?

కామ:— నేటిరాత్రి వివాహము. నాయకసాని యాటపాటలు జరుగును రమ్యుని పిలిపికొనవచ్చెద.

యదు:— అయ్యో! నాతర్థకసానియెవడు కావలెను?

పర్వతులు:-మనవారిలో నాట్యము అభినయము చక్కగా వచ్చినవారు శ్రీ పంచులబ్ధి యాద
వలెను. కాని కష్టనాట్యమునైతము వచ్చియుండవలెను. నాకువచ్చును. సేనావిభాగ
నతో మరియొకరిపనిగలదు. మనకృష్ణరాజులవారి భరణిశాస్త్రము వచ్చునుగదా;
బాటిసని కేయలాలరా?

యదు:- చురులూ! ఆరీది నే నైటులయిన నేర్పాటుచేసెన. నీవు మూడుగడియలలో వానిదిటకు
చోకితెచ్చు.

చురులు:-అనుచిది. నేలలోయివచ్చెను.

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయ రంఘము.

మారనాయకుడు - యదురాయడు - కామేశ్వరపంతులు - విఠలవాది
బోగమనంబ్బాసాని.

సుబ్బాసాని యాడుచుండును.

మారనా:- (మత్తెక్కి) ఏ, సానీ! మంచిపదైదు నావైతెప్పి కేరులునిచ్చుదు చూతము.

సుబ్బా:- (నవ్వుచు నలుదిక్కులఁజూచి) మంచిదిసానీ. అటులనేచేసెన.

తీ. నాయమే మారనాయక యనంగళరాహతి నెచ్చి పానములో
బాయగ? తాల్గివీడగ నపాయము చేకుటచే? యెటుంగవే?
కాయజుఁ డీయిలొ యువనికాయముకాయముఁగూలఁజేల్చువా
లాయముగాను, బాకులఁజలంబున నివ్విధిఃబట్టిచూడుమా.

(అనుచు నభినయించుచు కాకునుదీసి మారనాయకునిబాదడును. మారనాయకుడు హా! హా!
యని లేవబోవ)

కామేశ్వ:- (బానిసఁ బిగఁబట్టి) మారనాయకుగాను. భయపడకుడి. లేవకుడి. మామఁదీసిరిఁ దన
కటాకులఁ గ్రచ్చునది యభినయించెను. ప్రత్యక్షభవనముమిది.

సుబ్బా:- " కాకులఁ చలంబున నివ్విధిఁబట్టి చూడుమా " (అనుచు మారలఁ బొడుచును. మార
నాయకుడు క్రిందఁబడి ప్రాణములు వదులును.)

కామేశ్వ:- సుబ్బాసానీ! నీ యటపాటలచాలును. నవ్వులాటలచే నెతనిప్రాణములు దీసితివి. ఇంక
నీయిల్లుచేరుము; యదురాయా ఈ శవమును రహస్యముగా నెచటనరుసన నుద్రోయిం
పుదు. నేనున్న విఠలవాదిన్ని పోయి భటుపంచమును దుదినుట్టించుము.

విఠల:- అటులేయక తీరదు. చేయవలెను.

యదు:- (బగదీశ్వరుఁడై) ప్రాణమిత్రమా! నీభటులను విరిపింది యీ క్రూరుని కళేబర మెచ్చు

ఘనయినద్రోయింపుము. పిదప నీ నేనను గూర్చుము. అకస్మికముగ మనమెల్లరముబోయి కోరగల్లు సాధించి యా దోయనేనను జక్కాడవలెను. ఇచ్చటివార్త వారికిఁజెలిసేసేని బాగు యుద్ధమునకు సిగ్గుపడియెడరు.

జగదీశ్వర:- త్యాదయమితమా! నీమాట జవదాటకు. నాకుఁబడివాల్సేదెనిసి నేననుగూర్చకొనవచ్చెడ.

(సమ్మతింతురు.)

శృంగేరు కంఠము.

ఈ వ్యాస పుత్రము.

యదృశ్యము - జగదంబ.

అనుబంధము 31.

యదు:- (స్వగతము) ఏమీ! కోరగల్లు పాశ్వరమును సాధించి వచ్చిరతఱినుండి నా ప్రాణమిత్రము నా కంటఁబడకయొనన్ నాఁడు. అనాదా యరణ్యమున నన్ను దర్శించినప్పటినుండి యొక గడియయైన నా నియోగము నెహించనివానింబలెనుండిన మిత్రుఁడేకారణంబునలేక యచ్చ శృంగేడయ్యెను. పితృవెడలేనను దొరకఁడు. ఎవరినిచారించినను పాదపాదుఁగాదుము. రాజా నకు జగదంబయను హురున్నదిగాని జగదీశ్వరరాయఁడను కొడుకలేడని యేకవాక్యతగఁ బలుకుచున్నవాడు. అట్టిపేరువాఁడు తమపురియందేలేదని తెలుపుచున్నవాడు. ఈ చిత్రమే మయియుండును? రాచనగరులో నెవరు లేనపు ఁకయువతి నా కంటియెదుటవడెను. ఆ యువతి యెవరుండును?

నీ, వెలిదమ్మియలరుల చెలువంపుగలుముల

వెలిదమ్ము కనుగనఁ గలదివెలఁది

పరిపక్వబింబ ప్రవాళపల్లవకాంతి

గేరువాలెఱ తీరునాఱియార

ముంగురులయ్యారె రంగారుభృంగము

లంగేరుశృంగార లలితకాంతి

సాంపులనింపు ప్రాయంపుఁ బ్రాభవమెల్ల

గుబ్బలనుబ్బులఁ గూర్చునెలఁత

అ. వే. సోముగోముదమ్ము మోముముచ్చటగల

మమ్ముమిన్నఁ గమ్ములారఁగన్న

కన్నెకాడెవండు క్రొన్ననవిలుకాని

యంపగమికివైచి యవనినిలుచు.

దీనికి వగలమకుఁ జగదీశ్వరు సోదరియుండునా? ఆ పరిపూర్ణ శ్రాద్ధికుచంద్రవదన

చంద్రికామహానామ వాచితకతగూర్చెను. ఆ నవనల్లవపళ్లరకచ్చదన లలితావర్ణ
రసంబునారనువతనుకాచంబునజేర్చినాకతనుచాచంబునగలిగెనెను. ఆ వృద్ధుడు
కను కుచవకోరణోచన కటాక్షపీఠములమృలితృళదనియత్తుద్రచాణజాలమృయి, సా
భ్యావ ముంబు భేషిభి, కలంబెను. ఆ వృథునిదంబునంబునంబునంబునంబున, గజరాజ
రాజ మిరాళగమనంబు నానంబునెను పద్మమును బెకలింపిగ్రుంచెను. ఆ చెలువనియోగంబు
నాకనలసంయోగంబై నిలిచినచోట నిలువనీక బాధించెను. ఆ కాళ దాళంబాళ యీ
చలువలనెలవులు గోరివచ్చిరి. వచ్చిననేమి? ఆ పచ్చిచిలుకాని ముచ్చిచ్చులబెచ్చు చనుము
పొచ్చి యిచ్చుపెచ్చటను చిచ్చునంతొచ్చినట్లయినది.

అ సు బంధ ము పిరి.

అయ్యో! ఆ నవలామిన్నహాన్ను భగీమేను ఆ పూటొన్నమిన్ననకుకను ఆయాము పీనుగు
గున్న లిన్ననగునడలు ఆ వన్నెగతై చెన్నుచెలువారుతోడలు ఆకన్నె బెనకుమిన్ను తెలి
గన్నులు ఇదియిదియననేల. ఆ పర్యేందుముఖ సర్వాంగముల మిక్కుటవల దలంపులు
నాచిత్రమెల్లభ్యాంబి యెద్దిజూచిన నమ్ముద్దియూహంబుని భ్రాంఠికలుగుచున్నది. అందటి
లోనుండి యీరిరి, యా, కలికికై కళవళవడినచో వారందము సమయారి కలకలమని నవ్వు
డరు. ఆరాళ్లవై విరాళంపు దుర్దశయెట్టిదనునది వారికేమి తెలియును? నేనిటునిలువ
జాలను. ఈ యారిముయూరి యిందున్నయలరుల తలిమంబున నామేనునైచివలెనె. నాపారి
దైవము నన్నుందిన సుంపునమ్ము కాదేని చుంపునమ్ము.

(అనుచు నీరమునకు బరుండియెలమను.)

(జగదంబ ప్రవేశము.)

జగదంబ:—

అ సు బంధ ము పిరి.

హా హా! నే నెంత కృతఘ్నురాలను. ఈ గడియలో జేసినమేలా గడియతో నే మఱుచి
రిని. అయ్యో! ఆ సుందరాంగుడు నేగనబడమి నన్నెంతనిందించుకొగదా!

సీ. కన్ననాయన్ననుగానక కానలో

తాతెన్దనుజూచి యూటడించె

జనకునివార్తలు వినిచినమాత్రాన

ఘనసాహసముజూపి మనిచెనతని

బలవంతముననన్ను భార్యగాంగోరిన

కులహీనుబోయను గూర్చెనదని

రాజ్యాభివృద్ధియు కాపింపమనరించె

కులముద్ధరించెను సులలితముగ

తే. గీ. కంజనయనాచకోర రాకానుధాంపం

దంగశృంగార నిరసితానంగుడకట

నేను జేసిన మోసంబు నిజము చెలియ

కేమిదలఁచెనో నేయుడు నేమియచట

(ఆలోచన నభిసంబంధించి) నేనామనవి సరసమఁబని యకరాధిని నేనని యున్నచారనిన్న
బించినచో నన్నతఁడు మన్నించును నిజము. అయిన పేటలు లక్షమని యా ప్రథమశిఖా
మణివద్దకుఁబోదును. పోలినిబో ఆ ఘనఁడగున్న చులకనఁబాచి నిరాకరించినచో నే నేమి
నేయుడు?

చ. పనితలజన్మమీయిలను వ్యర్థము వ్యర్థము నిక్కువంబుగా
మనమునఁగోరినట్టి ఘనమౌన్యనిఁగాంచుట తప్పవానిలో
దనియఁగమాటలాడుటది తప్పమనంబుగలంచు మోహముగ
వినుచుటతప్ప: పండితులవిద్యలృ చానలయందుఁజెల్లుఁబో.

ఈ రీతి మానదుర్యారంభులోనై నా మానసావతరణ నెన్నిదిసంబు రెడఁబాసియుండుదును.
ఎన్నిదిసంబు లటులుండనగును? కెంతరాత్రులు కటికఁబాగరంజుండునుగదా? లక్షచే నిటుల
నేయుండినచో దీనిఁబరిమిచి యెపుడుగలుగవలెనో? కలుగకున్న నాదునోభిష్టం దెపుడు
తీరవలెనో? ఆ సారసాంబక సమానమూర్తిదేనరి తనయిష్టానుసారంబు పోయినచో నేఁ
బ్రదుకఁగలవా? పొనినేఁ బరిణయంబగుటకు నా తలిదండ్రులనుజూపిందివారు. ఆ నుండ
రుండంబులొక్కొక్కనో కొనఁబో? తెలియరాదు. విమిచేయుదు? ఆ యంతరాదీవన
మందున్నచాడని నా చెలిపలికెనుగదా; ఇచట నగవదడు. ఎందుఁజెనెనో; ఆ నుండరాం
ననిపొందు నే నెపుడుగందునో? ఈ వనమెల్ల నంచరించిమాచెద. (ఆనడు వనసంచారము
చేయుచుండును.)

కం. వనమెల్లనంచరించెద

వనరుహాసాయక సమానవరునివలఁచెద

పనితలమిన్న నునయ్యెద

వనబాతునికృపనుగాంచి వసుధమనియెద.

యడు:— ఏమి! యంతకష్టపడినను గంటికిబదురరాదు.

అ ను బంధము 34.

ఆ దిండిరమందహాస వానరసంజేరి పలుకరించినటులుగుచున్నది. లేచిచూచిన నగవదడు.
ఇంచెంచినదాగియుండునా? ఈ చిలుకలచలుకులుబిది నాకాభ్రాంతి కలిగియుండునా?
కాదు. కాదు. చలుకరించెద.

చ. కలికొదాగితేల యలుకా? యలుకా? పలుకాకనొచ్చిరికా
దరిదులవిట్టుకాణి యలదక్కిరిఁ బిక్కిరిఁ స్రుక్కిరిఁగటా
మలకలఁబెట్టినకు ఫలమా? ఫలమా? బలమాజెబాళితే
వలచితినిన్నురావె మగువా; విగువా తగువాఁడనకునే.

ఓ కలాపిగోపకుంఠలా! ఈ కలాపమేల! ఈ చిలుకలముఠకు పలుకులు నే నెవఁకా; నీ నంబుమాచామోద దేహకురితులగు పరిభవించేని పిపాసుకాద్యము. ఓ రామామహీ! ఈ కోకిలకు వనాశ్రలాపాలాపంబులు నిలిపి నీ నామంబు సార్థకంబొవద్యము. ఓ దేవు పాప దురదృష్ట కుఱుకర నికర జ్యోతిర్దయతా; ఈ ద్విశేషారామల దుందుడు నే సహించఁజాలను. నీ ఘటదివ్యుదాభదేవితాది హానిని తెలుపుము. ఓ అహికాచోమా వర; ఈ కులయానిలము నిలయానలమై సమహృదిండుదున్నయది. నీ పుటుగాదు సుగాదు దూపంబుకాచి యీ చలువగారి వాపై మలయనటులచేయుము. మనుతా! యీ చిగువల. దగవాడనునేనుగాను. నీ కాదానిమొగంబు నే నెవలారఁజూచెను.

[జగదంబు మఱుగునుండి వెలివడును.]

యదు:—**శ్రీ.** కాటుదొటంగులకాంతిని నిరసించు

కాంతయ్యలై పీపుఁడెఁగఁ వెపుమ

జగదం:— రాసురవాదినాట రాజ్యమేలేదు పొమ్మ

రాజకన్యను నేను రమణ విసుమ

యదు:— జవ్వనియివ్వని: బువ్వలఁ బాడఁగ

రమ్యములైయుండు రమణిరనుమ

జగదం:— రాసుమూర కయిటరాడెల్లు వరపువ్వు

సురయవచ్చితిం బెక్కినఁజూగ వలయు

యదు:— **శ్రీ.** శ్రీ, తరుణిన్నొకటదుగఁగఁడలపుగలదు

జగ:— పురుషవర యొంటిగానుంట పూజ్యమగునె?

యదు:— మానినీమణినీకనుమానమేల?

జగ:— అదుగుమా వేగనదియే మొయవనిపాలా?

యదు:— ఓలవరి దళకపోలా? కొన్ని దినంబులకు మున్ను కావసంబున నొకత్రుడు. రత్నమును గాంచిరిని. అరచు హానినాడు కాస్త్రపుకాదా పాలన కొడుకుఁడని కలిగెను. తనతండ్రి కింకరినయున్నాదా వధువయము బెరిపి తనతల్లిలగు జగదంబయను చెలువకు గంఘం బొపుటలపీనతను గుఱించి దుఃఖించెను. వేసకని మాఱిందిరి సాహసమునరింది రాజును చెచ్చి యాత్రాదుండగు మారనాయాకుని జంపిరి. కిదరవాకుఁ బ్రాణమైయుండిన మిత్రు డగవడదు. జగదీశ్వరుడను నామంబున నటించుచుండెను. అతఁడెల్లకాలంబుతన పోదనీ సౌందర్యాలోయంబు నాటఁచెటవుచుండెను. తరుణి: యాతాకథనుడెయింబ యొందును. ఓ జగదీశ్వరకవలత నేత్రా: హామిత్రుని హారఁచెరివినన్ను నెఁకోవవారిని: చెల్పుదు.

జగదం:— రాజమారా; ఏమిచేతప్రమాటయితి? ఇట్టిచిత్రములు పలుకుచున్నట్లు నిలువజూచెదనా? ముందీవేర్పరిచేనే? నాతల్లిదండ్రులు జగదీశ్వరుడను పాలక పుత్రుడైవచ్చుదునట.

యదు:— ఓ అకర్ణాంధికాలలోననా; ఈకన్నులనేజూచినదెల్ల మిశ్యయగునా; నేనా పురుషుడనని తో నెంభాషించినది మిశ్యయగునా? అతనికై నే నిన్ని కార్యములొనరించినది మిశ్యయ గునా? నేను కీవునిచటయుండట మిశ్యయగునా? ఆ మింటవెలయు జగచ్చుకీపుంట మిశ్యయగునా?

అ ను బంధము 35.

జగదం:— పురుషార్థరతా; నిజము. ఇన్నిగురునలు సౌమ్యముగనుండునపుడన్నియు మిశ్యయగునా? కావు; ఆపురుషుని ముఖసౌందర్యంబెట్టిదైనది గుర్తింపంగలవా? ఆ చెలువుని పలుకుటది నీకు లక్ష్యములోనున్నదియ?

యదు:— ఓ తత్తకాంచన సమదీప: నాకవియెల్లకాలమును గంటగట్టిన రీతిగనున్నది. దానికిందు కైననందియింబులేదు.

జగదం:— పురుషుడన్నమా; అటులైన నాదిక్కులించుకమాడుము. నీమిత్రుడు ననుబోలుచుండెనా? అతనిపలుకుల నరణినాపలుకుల నరికిగనుండెనా?

యదు:— (ఎగాదిగ జగదంబనుజూచి యచ్చెరువంది యనుమానించి ముందరివిచ్చి) (నెల్ల) ఉండు నా? ఏమో? ముఖసౌందర్యము శరీరకాంతి పలుకుబడి యంతయు జగదీశ్వరునిబోలినది. అతని నడకయిదికాదు. అతనివస్త్రములుకావు. ఏమిసేయుదు? నీజేయనినచో నటుకా చే ని యానగరాట్టయోధరి నన్నుజూచి నవ్వును. ఏమిసే యజ్ఞోచదు.

జగదా:— మోహనాంగా; ఏమీ; దీర్ఘాలోచనా భీనుడవై యేమోపలుకుచున్నావు. ఏమియిది.

యదు:— ఓ పరమాణవిభవమధ్యా! నీవేజగదీశ్వరుని రూపంబుచ్చి పురుషవేదంబుననాకగవదితి పనిచే నందియించెద.

అ ను బంధము 36

జగదం:— క్రొన్ననలుకాదా; నందేహమేల. నిజము. నేనేయూరూపంబున నిన్ని కార్యంబులొనర్చి నీ యుపకృతులన్నివిధంబులనంది నిన్నీరీతిగాటియల నుండు మోసగల్గెను. నన్నెటు ముప్పించెదజో నీ భారము.

యదు:— రాజరీరాజమరాళయావా; నేనిప్రభుగదా ధన్యుడైతిని. ఓచంబరీకచితురా? నీసాహసంబు నకు మెచ్చితి. నన్నంతటి నె.తోవజలధిఁ జేర్చినందులకు నీకు నా కౌగిలితన్న మఱివివ్వఁ గలను? [అనుచు నాలింగనముచేసి కొనబోవును.]

జగదం:— (మారంబునకుఁబోయి) ప్రాణేశ్వరా: నేనురాజకన్యనుగానా? నాచునమారనిన్ను నేను మోహించి పరింది. నాప్రాణంబెల్ల నీయందుంచిన దానకై నను బరిణయమునకునున్న నిన్ను నేనంటనగునా? పలదు. దూరమునుండి మాటలాడుము.

యదు:— (స్వగ) చక్కగలుగిచెప్పెను. కామమంటి చిరకముగలుగునా? (అవకాశ) తిరిగివచ్చి.
నీమానమచ్చాడెంత నేమెచ్చిని. పరిణయమునకు నీవరివచ్చు నేమందుకోకా? వారొడంబ
దలేని నాగరియేమి?

జోదం:— ప్రాణవాహా: వారరివచ్చుట నెప్పురినెందినాను. మనవివాహమునకు నంతరంగము దెచ్చి
యనులేదు. నీవచ్చువాడి నైతములగును.

యదు:— రమణీలరామా! నీవగ్రహణముచే మనవివాహవాద్యమునందు ఫలంబొకటియేగాక రా. ప్త
భిక్షు సామ్రాజ్యమునందు చలంబు నైతిమగంటి నీ యా భవితో నా కలెఱుమున
యెచ్చి?

అ. న. బ. ౦. ౪. ము. ౪౭.

జగదం:— మోహనాంగా! నీ నిటవచ్చి చూచుకొంటావని మనవియునకుఁబోవలెను. నీవునా
తండ్రి నింహాననందెక్కి కోరిగల్గునుండి మనము బట్టిరెచ్చిన వైద్యునివిషయము విచారణ
యన యుద్ధించిన వాడు నీవునచటికిరమ్ము.

యదు:— మోహనాంగ! అటాననందెచ. పోయిరమ్ము. నేను నా కిదికిఁబోయితి.

(గొప్ప మెరుగు.)

య. నీ. య. ౦. ౪. ము.

చామరాజు - యదురాయడు - కృష్ణరాయలు - విర్రుండవాడి - కామేశ్వరపంతులు
వాగొడంబరాచార్యులు - వరదుడు - టిగులొంబ జనులు - కొల్వొలు - భటులు
న్యాయవాదులు - బ్రాహ్మణులు - రాక్షసర్షి.

చామరాజు:—సభానదులారా! రాజమంత్రిలారా! రాజకుమారులారా! ఈ మహామహంబు (యదురాయ
నింబాపి) నిష్కారణ ప్రేమాతిశేకంబున నేం బునర్జన్మలీ భావదేగంటిని. అనవద్య
వైద్యశ్రేష్ఠుడుతానని కోరిగల్గునుండి వాగొడంబరా చార్యులనువాడువచ్చి వైద్యుగ జర
చేసంభవించు దుర్బలంబు పోతేయు రాజమాత్రులు తనవద్దనున్నవని పలికెను. వృద్ధులయి
బుద్ధిచెసినవారు యావనవృద్ధిగోరుట మానవసామాన్య భృష్యులందున నేను నట్టిమందు
నేలిన నమ్మించిరి. లెండుమాత్రులు గవించిరి. వీడవ నేనేమైతిని నాకుఁబెరియదు. ఈ
కాశ్ఠేయశిఖామణి (కామేశ్వరపంతులంబాపి) నాకెద్దియోమందిచ్చి లోమందు గ్రక్కిరి
చెనట. పిదప నాకు పౌర్వరికవచ్చెను. నా యున్నదవధిలో నా ముద్దుకూతురు జగ
దంబ వడినయిదుములు నుడువననికాదు. ఇటీవల విచారించడములో నూర నాయకుడను
క్రూరుని ప్రేరేపణచే వాగొడంబరాచార్యులు నాకుఁ దిచ్చివట్టు దండిచ్చివట్టు వికడమ
య్యెడు. ఆ కిరాతకుని యీ మహాశ్మిడే భరారంబునుండి బాపెను. కిరాతకునకుఁ గిరా
తక భగ్నంబున్యాయంబు బ్రాహ్మణుడై నిత్యకర్మసహజమందై సర్వవ్రతసంకులంబు
నుడంబని భిక్షుమండు కటికమైనమ్మి ప్రాణంబునగిందిర (నానీ) మోగింబుగల్గించు

నానావిధ భార్యలను పండిత బాంధవత్ర ప్రోహయని మనమూహించవలెనో మీరెఱుంగుచి.
 ఆ ప్రోహితైక్యవతుడు వానిశిష్యునకును భవభాగవిషయమున వచ్చిన విచారము వారి
 మోసము కలితయుటకు నాదికారణమై కలిగిమించెను. దుర్వృత్తి రొట్టెదినములు
 చాగును విచారము వారిశిష్యుని మనకాదు బట్టితెచ్చిగాదు. సభాసమలయెదుట విచారణ
 జరిగి ప్రోహితానంద జేసి పండితులు రాజధర్మము కావున నట్టివిచారణ జరుగుట
 విధాయకము. అయిననీవిచారణ ప్రారంభమునకు నే నొకటి తెలువంగోరెద.
 ఈవిషయ విచారణమున నన్ని నేను. ప్రత్యర్థి వాగాచరితరాచార్యులు. సభా
 సములు మీలోఁగొందఱు సాక్షులు వత్తురు. నేనన్నిగాను న్యాయాధిపతిగానుముట
 ధృష్టవిద్యుంధు. కావుననే నొకటికలందిరివి. నాకుఁబ్రసంగములైన రేసందున
 వాత్సల్యనోక రాజపుత్రునకెచ్చి వివాహంబొనర్చి తానుతన నారాజ్యము భారాదత్తముగ
 విచ్చియెత్తి రక్షణలో నేనుండయ్యిందిరి. విన్నటివిషయమున నేయాయుచూచియును సమ్మతి
 బహుని. ఇతరు పట్టవదాభిషిక్తునిగ నొనర్పఁదలంపితికావున సభాసదుల సమ్మతికేడితి.

విధాన:— (అచటతర) సమ్మతి. వమ్మతి. జనసమ్మతి. తోడనమ్మతి, వైవమ్మతి.

వాడు:— సంతోషము. [అనుచుదిగివచ్చి యదుకాయని సింహాసనమెక్కించును. కుంగళవాద్యములు
 జరుగుచుండును.]

యడు:— సభాసదులారా; వైవత్తారా; ఇంతటిసంతోషనకుయందునే నెన్నుచునుగాంచి యెఱుంగను.
 ఈ రాజాధిరాజు ఈవయూగులచే నుత్కృతి, మునివంతకాలము నేనుజవఁగలనా? జనన
 దేశము వర్తమాననకలంబుగ్రమ్మరి, కన్నకన్యములకోర్చి తీర్థయాత్రలుజరుపవచ్చిన
 నన్నింతకు మున్నీది రాజ్యాలిచ్చి తనముద్దులకన్య విచ్చివివాహంబొనర్చినకుకట్టిన యారాజు
 వరుని పేరికీరీతింబున నుజవఁగలనా? నాకన్నకలొకైన నాదయూతుడనియెఱింది
 యెత్తి యనుగ్రహించున పర్వప్రయత్నములు లేనన. నేకాచ్యుతలు నతడు ధర్మవదుల
 రక్షించెను. తుతతైకీయము మాని నర్వకులంబుల గాపాడెద. తీర్థదేవాలయముల
 నుద్ధరించెద. మానవధర్మమార్గంబెల్ల విషయముల ననుసరించెద. వీడల రక్షించెద. సాధుల
 కేవాధరాసలుల గాపాడెద. ఇట్టియన్ని సమాకాలము నన్నైదఁబాయకండునని వైవము
 ను ప్రార్థించెద.

[కుంగళవాద్యంబున.]

యడు:— సభాసదులారా; తనముతలపెట్టిన విషయము వివర్ణింప మీదుపక్షపాతంబునకే మార్గము
 నియ్యక నాకుఁబోద్యమవుననజేడెద. ప్రత్యర్థి నిచ్చటికి విరికింతము.

[కొక్కలుపోయి వాగాచరితరాచార్యులను బట్టికొనివచ్చుచుండు.]

వాడు:— అయ్యో! కొక్కలు. మనవివాదము నీ బలము నామైతావకు. నెమ్మదిగఁ గొనిపోయ్యు.

యడు:— కొక్కలు; నెమ్మదిగఁ గొనిపోయ్యు. [వాగాచరిత్రులతోఁగి] అయ్యో! మనవివాద మీద
 కావుననే దక్షిణయొక నిలువపు కలి తనయో నూనూముచి.

బాగా:— అలా; మీదకదా కరుణా నిమిత్తము. కాదుమాద్రాధికారమునకు పట్టివాడు కదా యెప్పుడు
ఇట్టివాడు రాజ్యమేలుచుండిన జనులెవ్వరు కలెడిరొన. నిర్దిష్టమయ్యెనుగా.

యదు:— అయ్యో! విరాటరాజునాయకుని చేరలేదే నీచామరాజుగారికి నున్నాడంటే నీలిగిండు వాడేమో
విచ్చి తన్నులంబునవారినిం జంపవలెన్నింటిలోని యన్నివారన నీచామరాజుగారు పాడింది.
అపోషకర్తలు మీరనునా: రాదా? -

బాగా:— స్వామీ: అంతటిపాపమా; అంతటిపోవమా; శతవృద్ధునే నేను. పిల్లనివాడను. అటువలెని
చిన బ్రదుకలయింటికినందే నుంటుంటున్నావా? పెద్దవాడను.

యదు:— అయ్యో! దోషస్థాపనకు సాక్షులున్నారట. వారినిన్నయి శాస్త్రవిధానాన్ని పుష్టియ
నగ్గివ్రత్యులు న్యాయవాదుల నుండిపోవవలెను.

కామీ:— (తం) స్వామీ: నేనులకాగారివలెను న్యాయవాదిగ చండకానిము పొందినాడను.

యదు:— అయ్యో: మీరవలె న్యాయవాదులెవర?

బాగా:— స్వామీ: నేనెచ్చటనుండి న్యాయవాదినింబెత్తునో? ధనమివ్వలేకపోయి న్యాయవాదివచ్చునా?
ధనమెచ్చటనుండి బెత్తును? నేనొకప్పుడు ధనమిచ్చియుండలేని న్యాయవాది మరొకడు
తోపై ధనకులన చామరాజుగారి పక్షమవలెనించినచో వాగలియేదా? గొట్టెనుకొని
గడువలసివచ్చి నట్లుగానే అంతటవాద్య ధనములేలే? ఏమి నేనుండచ?

యదు:— (రికతంబాదింజూచి) విరేచవాణీ! మీరేకదినములు న్యాయవాదిగ నుండి యాజీలేజిన
బాడవు. ఈపేదను బానెట్లై పాడింబడునవదా!

విరేచ:— (చిత్తము దుర్యోధను అటువలెననించెను.

యదు:— అటులయిన విరేచుడం బ్రారంభించెను. అట్లే యెవ్వరొక్కాడును, అట్లే యెవ్వరొక్కాడను
చెప్పించు, యెవ్వరినొప్పులు, నీపథాంగావృత్తులై యుండెను. కాకినేత్రు వాకాగా.
కావుననే వారికింబడుతాముండదు. (వారినింబలుచును)

(వాడునింబడనము ప్రక్కనలోయి చూస్తుండను.)

[కామేశ్వర చతురంజూచి] అయ్యో! విరాటాక్షినిం బిలువడు.

కామీ:— (చామరాజుగారు:) అథలుమిరుగావున విమ్ముమొదట విచారించవలెను.

చామ:— (తేలింబలుచును. కార్యవర్గివహణము చేయుచును)

యదు:— రాజుగారు: తామగూర్పుచి తమపదయులు జెలుబవచ్చును.

విరేచ:— అండుకునాయాజీవణ. అగ్నినిలిపాంగుల విచ్చునెడి.

యదు:— ఆయాజీవణ నేనొప్పును. స్వయంపాటుగంటింకి.

విరేచ:— చిత్తము.

కామీ:— చామరాజుగారు! మీకిహాదంబరా చాట్యలను బెల్లెయనా?

విరేచ:— నానింబ. ఈలేనిపోని ఇక్కలలోనియోజనంబేదా? “ రాజునుంబలుచును. మండిచ్చినాను. ”

అన్ని ప్రశ్నల్ని యెప్పుడున్నావాడు. ఒక్కవలెమయంబున న నేకప్రశ్నలకిగి కానితే, తను లేయనేల?

యదు:— నిజము. కామేశ్వరవంతులవాడూ. ఆ ప్రశ్నలతోఁ బ్రయోజనమేమి? నాచాంచము నకుగలదు.

కామే:— ఆ యంశము లతేదొప్పినది యిత్రమగదా తెలిసెను.

(సామకాజాంజాది) అయ్యా! వారిచ్చిననుండు మీరువుచ్చికొంటిరా?

చామ:— భయ్యకొంటిని.

కామే:— ఎన్ని పూటలు.

చామ:— రెండుపూటలు. ప్రాతఃకాలము. సాయంకాలము.

కామే:— అది కనియమా! మాత్రలా!

చామ:— గర్భగెల.

కామే:— వచ్చియో? ఏడిసినదా?

చామ:— అంతవచ్చిదికావు. అంతయెండినదికావు.

కామే:— వానిరుది యెటులుండెను.

చామ:— కలుపుగాను ఒకమంగారులుండెను.

కామే:— వానిని నేదించినవిదవ మీకెటులుండెను!

చామ:— నాలుక యెంతసాగెను. తలతిరిగెను. చెవులుమూసికొనిపోయెను. కన్నుకాట్టబాటెను.

హెచ్చోక రుప్పసాగెను. బుద్ధి నిలువడంబువెను.

కామే:— ప్రశ్నల్నివెంట మఱేరయ్యవచ్చియేడిరిదా?

చామ:— అతనిశిష్యులతోకలను వచ్చియండెను. అతనిమిత్రుని సహాయుడెను.

(కామేశ్వరరావు గూర్చుండును.)

కామే:— [లేచి నలుదిక్కులజూచి మిగనలుడున్వ] స్వామీ! వీరిచ్చిననుండు పేరడిగిరా?

చామ:— లేదు.

కామే:— వీరిచ్చిననుండు వీరియెదుటనే భయ్యకొంటిరా?

చామ:— లేదు.

కామే:— మరల భయ్య కొనినదివస్తునను అంతవనుండు దినమునను మిఠేయాహారము భయ్యకొంటిరా?

కామే:— (లేచి) స్వామీ! ఇట్టిప్రశ్నలుడంగరాదు. ఇదులిడ సాధ్యంబుగాని ప్రశ్నయి. ఈవిధంబ వాదిగాన నిన్నుచేమి భుజించిలో వాడుచెప్పగలరా?

కామే:— అట్లన్న ముఖ్యము. అడగఁదగినది. అడిగెదను. ప్రశ్నల్ని నెట్లోడియనుటకు నదిసాధనగలదని యను. ఈప్రశ్న యాపిషయంబున కాత్రుపిధికి విరుద్ధంబుగాదు. ఇట్టిప్రశ్నలనేక న్యాయము నాదునుడుగురు. వారివెనకు నాడిరించలేదు.

యదుః— అపహరిణీనః ప్రశ్నయన్, అపహరిణీ.

ఉత్తరం:— విమలవర్ణి: శ్రీరాధానుభువన మేళయోహారము బుద్ధిసౌఖ్యని

ప్రశ్న:— నాకు ఇప్పటిలా లేదు.

జితేంద్ర:— ఈ జ్యోతిషా రాసి వస్తులందు మీరు క్షుణ్ణించియున్నారా?

అ.మొ:— ఉండైనను ముక్కవగు.

వి. శాస్త్రి:— నాన కేంద్ర జల వినియోగ మేర్పరచుదు ఎతగా ఉంచబడిన నా?

చావు:— చేయుచున్నది.

వివరము:- స్వాభావికమున మీది నిర్మలము.

చామ. - - - నికము.

உதாரணம்:— மிகவும் நன்றாகப் படித்திருக்கிறாயா?

కామము:— (లేదు) ఈ ప్రశ్నకు సమాధానము?

கருத்து:— மதச்சார்பற்ற. சமத்துவம்.

చిత్రము:— నిజము.

ఉత్తరము:— మొదటి ౧౫౦ వలెనున్న పదములు.

తాము:— ఏ దృశ్యమున కి వచ్చును.

3. మే: - చివరికి సాక్షి ముగియింది.

పదార్థము:— ఇది ముగియబడినది.

అయిది:— బంధనాదీ. అమగవలసిన విషయము ను తీసుకొని నున్నది యే?

పరిశీలన:— స్వామి: చిగ్నః.

యమ:— అలగ్నోమేర. అమగిమమ.

పరమేశ్వర చామరం గానా! పరిమళపుష్పసాగరము త్రవ్వబడి చెప్పిన వ్యక్తముగ నిరూపితా?

చామ:— గమనించి నాను.

తలంప:— వారు "శయ్య" కూర్చున్న పరిచయిదా!

శామ:— లేదు.

విధింపు:— 'దేవధానైవనవేశ'..శయ్య' పూజించి ముత్యం కారియింపబడి

అ.మ. తెలియదు.

పితంబు:—ప్రత్యేక యిద్దిననులను మావద్దయివున్నదియ?

రామ:— లేదు.

ఒరంచ:- ప్రశస్తితోగోమీయ బాపించియుతనినిచెప్పించా? లేదా?

ఇందు:— తన్న తమ.

శ్రీమద్భక్త—తన్నులేదా? ప్రమాణముపైతన్నవారు, భావముపలుకుకొని.

ప్రశ్న:— ఇది, నేడు, నేడు.

[పశుపదాది కృత్యములు.]

యదు:— (కాశీశ్వర వంశులకూచి) ఏనుడో! మీరెందన ఘోషిం బలుపుతి.

కామ:— (పరమనిభేరం పలుకును.)

(పరిమంతు వచ్చుచు.)

కాశ్య:— (పరమనిభేరము చేయుచును.) స్థితంబ్రీ పేరమి?

పరద:— మరచియ్యి.

కాశ్య:— నీవయినెంత

పర:— విప్రయోగము.

కాశ్య:— నీవెంతమెట్టి

పర:— నిజమయినదము చానెదదము?

కామ:— నీవుప్రశ్నార్థి వద్దలేవ్వుడనుగ నుంటివియో?

పరిద:— కాశ్య! వ్రతంచమునకు శిష్యుడని తెలియఁజాగు నుంటిని నిజము.

కామ:— నిజముగనీవు శిష్యుడవుగాదా!

పరద:— శిష్యుడనునా? అతనివద్ద శిష్యుడనై నేర్చికొనఁ దలచివచ్చి యుమున్నది?

కామ:— యెద్దిము.

పరద:— అతనికంటె చాచ్చుగనాకు వచ్చును.

కామ:— అతనివద్దనుచునపుడు నీవేదలమువాఁడని వలకుచుంటివి.

పరద:— నీవుప్రాప్తయింపఁదని యతఁడుచెప్పి చుండెను. కొండఱిలోతన కొమఱైకుమారుడని చెప్పెను. కొండఱిలోతన కొమారుడని చెప్పెను. కొండఱిలోతన మేనల్లుడని చెప్పెను. కొండఱిలో తన మిత్రునికామారుడని చెప్పెను.

కామ:— ఈకాలక్షేప ప్రశ్నోత్తర ములనుండి ప్రయోజనంబేమి?

కామ:— ప్రశ్నార్థి చెల్ల నదవడిక శీలవాఁడనియును మోసగాఁడనియు నిర్ధరించుటకు ముఖ్యమైన ప్రశ్నయి.

కామ:— ప్రశ్నార్థివదవడిక యందుముఖ్యార్థముకాదు. ముఖ్యార్థ సంబంధార్థమున్నగాదు ఇట్టి సాత్వము పుచ్చుకొఁ గూడదని కాశ్యునిధియున్నది.

కామ:— (పరమనిభేరం) నీవు ప్రశ్నార్థి శిష్యుడవై “ అర్హికి ” కుందిచ్చితివా?

పరద:— ఇచ్చినాము.

కామ:— కుందిచ్చుటకుఁ బ్రేరేపించి ప్రశ్నార్థి నిచ్చుటకెఁ దలచినవారవడు.

పరద:— మోసనామోసము.

కామే:— ఏమి కలంము.

కరచ:— ఆ మాతనాయకుడి రాజాగారి కొమార్తెను చాచితిరి? తనమునందాచి మోసించి సాధించి నీరిరి ప్రేరేపించెను.

కామే:— అందులకగాను ప్రత్యక్షి ఘోషించినావా?

కరచ:— నాలుగువల వ్రాసినదిగాదు.

కరచ:— (ప్రత్యక్షింబాచి పెట్టె) ఏమయ్యె! నీవు నీవయిన చరిత్రలేని నాలుగువల వరనా లిచ్చెదను. నాకు ఘనవిద్యుదలవలకుమా?

ప్రత్యక్షి (పెట్టె) నన్నీ బోధనలన్నిటకంటే నీవే నచ్చెదను.

కామే:— (చరచునంబాచి) మీకోటంబిచ్చిరి? వివరముగఁ చెల్లెదము.

కరచ:— అనుభూతిగఁ చెల్లెద: సోపానపట్టెను.

యదు:— ఎంతకాలం నైనఁ బట్టెదము. బరిగినట్లు విన్నెంచి నిజముచలువము.

కరచ:— అయ్యో! అట్లులేకఁ బరిశ్రమ, మారనాయకునకు మాటుయిచ్చి ప్రత్యక్షి తనయట్లుచేసినది చిలిచి యుచుచేయవలెనని యాలోచించెను. అలోచన కడక, మూలంబిచ్చిన తాటాకులగ్రంథములై చదివించెను. ఆ గ్రంథములు సంస్కృతముననుండుటచే ప్రత్యక్షి తొంద్ర నర్థము కాలెను. ఏ గ్రంథము వెతకినను, ఓన్నాదనకార:కొమ్మరములు బొరికెనుగాని, ఓన్నా బోధనావధులు బొరికకలెట్లు. ఇదవ బైచ్చరహస్యమును తాత్పర్యముగఁబొరికెను. అందు నర్థవస్తువులనుగైది యొకపట్టిక తెలుగున ప్రత్యక్షి పెట్టెచే వ్రాయఁబడినది బొరికెను. ప్రత్యక్షి నాతో నాపట్టికఁ చదివించి, ఆ పైలోలోచిత వర్ణముని, చతురస్ర గుంఠమునుగో యా వస్తువులై తానొక కాయునిముపైన వ్రాసికొనెను. విచిత్ర నా కాయుదము నాచేరిగిది యందు వ్రాయఁబడిన వర్ణపులను చెప్పించుటని నాకానరిచ్చెను. నేను ముంగల రంగునఁగో చెప్పించిరి. కానట్లై భూమినిసంఘలు మర్చించి గుళిగలుచేసెను. ఆ గుళిగలలో రెండు రాజాగారిరిచ్చెను. మిగతవి ప్రత్యక్షి నారిపద్ధ నున్నవి. అందున నేండు కావద్దనున్నవి. అవి యివేను. (అని రెండుగుళిగలిచ్చెను.)

కరచ:— గుళిగలు సావధ్యముగాదు. చేష్టకారణమున సాక్షి కానిగఁ గల్పించియుండును.

కామే:— గుళిగలు ముఖ్యమైనసాక్ష్యము. ప్రత్యక్షి కుందిరంబు కోధించి యతని బైచ్చరకాయుని లే బడినది. అందుఁ గొన్నిగుళిగలున్నవి. కానితోనిది పోల్చనగును.

కరచ:— ఇది స్పష్టసాక్ష్యము. ప్రత్యక్షి తనకుందిరంబు వదలినదివద్ద గల్పించిన సాక్ష్యమిది.

యదు:— (వరదునింబాచి) ప్రత్యక్షి వ్రాసిన వస్తువులపట్టిక నీవద్ద నున్నదియో?

కరచ:— ఉన్నది (అనుచుఁ గాయవపెట్టెను.)

యదు:— ఓహి! చదువుము.

కామే:— స్వామీ! నే నీవంగఁదగిన విషయము లనేకములున్నవి. వ్రాస్తులు నాలోగనగునఁ-బ్రాతః కించినచో నేఁ చేయఁచగనగలము?

యను... అనుభవజ్ఞులైన వ్యయవాదులు మిలైయును ముఖ్యంకమును నెవరి శుద్ధుదానివీటు
భుక్తువాదు. కావుననే నేం ప్రతినిధి.

కామ... దీక్షము.

యను... దీక్షి! ఆ కాయవదులలోని వస్తువులపేర్లు చదువును.

చరమ... చదివినను... ఆచరియముదము, అహింసము, అలసందులు, అనువగంజలు, ఆచరినన, ఆరి
కలు, తెల్లదూమిల్లై కామలు, విరుగునపాలు, కామసోగవత్తులు, గంబాయి, గోరువిట్టుడు,
చాచివత్రి, తగవనము, తక్కిలిచేయ, రదిచెలు, తెంపాచుపాలు, నల్లగుడ్డులము, నేరిగీర
కాయ, నేవీశము, పొళ్ళకాయ, పొగాకు, ముచ్చుకాయ, కురిగినపెరుగు, బూరుగనీరు,
ముంతమామిడి, ముక్కరకాచ, రాగిరలుము, పడుముద్దగుమాలము, పిపాకు వల్లముదాది.

యను... విక్కరికొంటి మటించుకటి ర్హము. మంచిది. [విరందవాదిబాది] దీక్షి! ఆ కాయ
చదువెవ్వ.

చరమ... [అందించును.]

యను... [విరందవాదిబాది] విరందవాదిగానూ! చూడవీరాయివదు. ప్రత్యక్షి తనమువరముని
రెలువ్వనో యొప్పవో విచారించుని.

విరంద... [కాయవదుంది] ప్రత్యక్షిని మారముగం గోసిపోయి, చూడవయ్యాయి యీ కాయవదు,
అక్షరములు నీవిగానుండిననో నీవికావని వలయుము. క్లిరవజుచునని వారిచినను.

కామ... [లేచి] విరందవాది ప్రత్యక్షిచేమో రోగించుచున్నవాడు. న్యాయవిరుద్ధము.

విరంద... న్యాయకాన్త్రము నాకుం చక్కగం చెలియను. నీతో నే నెవ్వరిననది యెమియాలేదు.
ప్రత్యక్షిలో నే నేమయిన మాటబాడనగును.

యభు... విరందవాదిగానూ! అక్షరాలు మీకొప్పువరం! యొప్పరా! తెలుపును.

విరంద... [ప్రత్యక్షినిబాది] ఏమంటి! కావనివలుకునా?

ప్రత్యక్షి... కావనివలికిన నా యక్షరములు చెప్పిపోతురు. ఏమంటి! అప్రసరిచెప్పిన బోదమేమి? ఓర్
చేర చదువురియని కాన్త్రము వ్రాయుటకు గుర్తువ్రాసి యుంచిననన్న రప్పేమి?

విరంద... [నరి] ప్రభువులుగానూ! ఈ యక్షరములు ప్రత్యక్షిని.

యభు... [కాయవదుంది] విరందవాదిగానూ! ఈ సాక్షిని మీరేమయిన నడుగుదురా?

విరంద... [అడిగదను] [సాక్షినిబాది] ఓరీ! నీ చివనమేటు.

చరమ... చేకూర్చుచే.

విరంద... ఈ నంగలి ప్రత్యక్షి చేయుచినట్లు చేసిబట్టి చెప్పెదవు?

చరమ... నా చేతులు నొప్పిపట్టి చెప్పెదను. నేనును మంగలరంగడు నాచస్తువులు నూరిచక్షిమ.

విరంద... ఈ నంగలి నీ చెవికై నం చెలిపిరివా?

చరమ... మారనాయకుని చెల్లు ఓబలిందపు మటెటికి చెలువలేదు.

కామ... [లేచి మేకాట్టి] ఓమీ! అడివారిని, అప్పు, యనుటకరాదా; వికవచనములో విని
చుట మరొకకాదు.

కరడు:--- అయ్యో! ఏమో విలువలేదు. తాము పోవాలి.

కామ:--- నీ ప్రభువ్రతనంది. కలకత్తాకు వెళ్ళిపోయి.

యదు:--- పంతులవారు! శిష్యునించి ముట్టరాదును. ఇది యాజ్ఞాపము.

కరడు:--- [సాక్షినిచూచి] ఏమిటేల చెరిగింది?

కామ:--- ప్రభువులవాడ! ఆస్థానమున నాన్న వానిని శిక్షననందున నీవును నామమకాము.

కరడు:--- అది! కావేరు లేదు. ఇటువంటిది! అని యుడిచెను. దాని! నీ నున్నవారి తెలివైన.

కరడు:--- అదియేమిది. నీ చేతులవాడనది తావనేల?

కామ:--- ప్రభువువాడ! ఈ ప్రశ్నలనుండి యవకానము?

కరడు:--- ఈ సాక్షిని ఆ పోలీసు సంబంధమున్నది చూడవలెను.

కామ:--- ఇదియే ప్రశ్నమంటారు. చెప్పండి.

యదు:--- [సాక్షినిచూచి] ఏమిటాదికి సంబంధముందినది?

కరడు:--- నన్ను నలుదిక్కులు చూచును.

యదు:--- ఏమి! నిరముచెప్పము.

కరడు:--- ఉండిపోయి! ఉండిపోయి.

కరడు:--- నది. నది. చాలా గారిచేరికి ముగ్ధులవ్వినది.

కర:--- ప్రశ్న.

కరడు:--- ఏమిటాది చూడవచ్చుకొనరా?

కర:--- లేదు.

కరడు:--- చాలా గారు. మీలోవాడించి కొట్టితాతా.

కర:--- వారును కొట్టినవారు చిచ్చిమండి అందినను.

కరడు:--- ఏమిటాది ప్రశ్నలని దేవుడున్నది యాలేదా?

కర:--- మారనాయకుడిచ్చి నడవవచ్చుగా. ఎవరయి నడవవచ్చునైనను.

కరడు:--- (తాని న్నెరుగించి యాయత్తరం విచ్చివాడు. దేవుడున్నదాలేదా యనికేనది. పంతుల వుండారం తెచ్చుచెప్పవలసి. ప్రభువులవారు వినవచ్చువానియందవలెను.)

యదు:--- [సాక్షినిచూచి] ప్రశ్నలవద్ద నీచేమివది కేయందుంది?

కరడు:--- రీతివ్రతనంది గ్రామముల పెట్టెచ్చువానివలె (ప్రశ్నలనిగలది చూడవచ్చుంది. అతని దిముచ్చుత వస్త్రముని యన్తరంబు లాడుచుంది. అనులవద్దకు బోయినవచ్చుచది పెట్టెకో గదు. వాగాడంటరా చావలవచ్చును. అది దీనినన్తరంబుల చాలని కల్లలాడుచుంది. ఇటువంటిది ఇతనికి భవమిచ్చుచవలెను. చచ్చినభవమలా చారుర్వాగము వుచ్చుకోవలెను. ఇది వానిని.

యదు:--- [కామేశ్వర పంతులంబాని] ముటియొక సాక్షినిచూడవలెను.

కామ:--- ఆసాక్షినివాడగల పెట్టెయింటి యాడుది. ఆస్థానముననెవ్వరు నచ్చినదికాదు. కావుననది.

స్వముగ నామగదన వివారింపవగునని జేడెద.

దిరెడ:- ధర్మాధర్మ పరిణింపకాలమున దేవతాస్థానమును స్వాస్థానమునకు సామాన్యలననలేల రాజ
శ్రీయ సైతమురాజునని కాన్యకాంక్షా శాస్త్రసాక్ష్యమిట్లు దలంపుగలయాడుది యిదిటి
వచ్చేరివలెను. (అనుడునయిదిక్కులతోచి మిగులుచున్నది.)

యమ:- ఆయాస్య: ఆమనవయాస్థానమునకు రావలెను.

కామ:- (మెగము చూచుచుకొనెను) ఓబిళ్ళవచ్చును విలిచికోనివచ్చును.

కార్యదర్శి:- (ఓబిళ్ళవచ్చును శ్రీమాదము చేయించి నీకులేదు?)

ఓబి:- ఓబిళ్ళాంబ.

కార్యదర్శి:- నీయనెలే.

ఓబిళ్ళ:- (కనుబెట్టించి) నావయను బోలిసిలే?

కార్యదర్శి:- అవును చెప్పవలెను.

ఓబిళ్ళ:- ఇదవది.

కార్యదర్శి:- నీ ముగిసిపోయి.

కామేశ్వర:- ఏమోయి కార్యదర్శి. తండ్రి పేరడగుము.

కార్యదర్శి:- నీ తండ్రికేలేదు.

ఓబిళ్ళ:- ఓబిళ్ళాయనెలేదు.

కామేశ్వర:- నీవు ముగిసాయనని చెప్పెలవుగదా.

ఓబిళ్ళ:- ఆవునంది.

కామ:- ద్రక్ష్యమిది చెలియనుగదా.

ఓబి:- తెలుసునంది.

కామ:- అరెడు నీయన్నకడ వైద్యుడుగదా?

ఓబి:- నిజము.

కామ:- నీయన్న యీ రాజాగారికివయంబున (బ్రక్కతిలో) వేయిన మాటలాడినది నీకుచెలు
నునా?

దిరెడ:- నామిట్లును కామేశ్వరవంటింతకుమున్నకునాది సమాటలుజెలచు గావోలు. ఆమె
కూరినేకవచనమున మాటలాడినది మర్యాద కాదన వలె యివును తా నెలయివదల
కున విలువతో తెలియకయున్నది. (అనుడునవును.)

కామ:- (కోపమునలేచి) నీవదలగదగిన విషయపు సరణిదెచ్చించ విరంజనాది యిటులడ్డుదడుట
సాక్ష్యముకాదు. ప్రభువులవారెడ నటులేయనటుల మౌచ్చరికచెప్పవలెను.

(సూక్ష్మించి) ఆమాటలవిషయము నీకుచెలునునా?

ఓబిళ్ళ:- తెలుసును.

కామ:- నీయన్నమాటలాడి

ఓబళ:— ఈరాజాపిత్తను నాయన్న మోహించి రాజనడిగిన సత్యులవడదని యతనికి పిచ్చియొత్తనటల మందిక్కుచి యీ నైదులకొనరియిచ్చెను. తోరటు నేయనమ్మచింది. తిదన బారములో చారు మరల వచ్చి రాజామందిచ్చిపట్టి గ్రామము వదలి పలుకొడెనని నాయన్నకు తెలిపిరి. నాయన్నవీకి భనమిచ్చెను.

(కామేశ్వరపంతులు మాట్టెనును.)

చిరంజ:— నీవు పుట్టిన నందక్కరమేదోలేరుమనా?

ఓబళ:— అయ్యో మర్యాదలో మాటలాడుము. అమ్మా యదుటకనోరురాచా?

చిరంజ:— బంతులవా? నేమేయనిన నూరకుంటిచే. నాపై రేలుయింతలోపము? మంచిది. అమ్మా య సంతకమాత్రాన నాకగునప్పమేమి? ఓబళమ్మగారూ! మీవయసు యిరవై రేలందగ్గరి పెప్పిలిరి. ఏ పక్కరమునయిట్టిలిగో?

ఓబళ:— నేను లెక్కద్రాగి కొని యింతలేదు.

చిరంజ:— మీ బంతులవా?

ఓబళ:— నాయన్నవారము.

చిరంజ:— మీబంతుల బ్రతికినాచా?

ఓబళ:— లేదు.

చిరంజ:— మీ పచ్చినయెల్లను మీ వయస్సునుగుటించి యవగవలెనా? మంచిది. అటులేందుకీ నను. మీరు మగందున్నాచా?

ఓబళ:— అన్నాలో చచ్చినాడో నాకు తెలియదు.

చిరంజ:— మీ మగనిమొగము మీరుమాడక యెన్ని దినంబులాయెను?

ఓబళ:— నా కోళ్లనప్రస్తమైనప్పటినుండి నే నెఱుంగను.

చిరంజ:— మీ మగని మీరుకన్నించి యూరినుండి వెడలగొట్టిరిగదా?

కామే:— మహాప్రభూ! ఈ ప్రశ్న లేల నాచి చేతఁజెల్పెనని కన్నమాత లడిగిండుట తగునా?

యదు:— అయ్యో! న్యాయవాదుల వివాదములు పరిష్కరింప నేర యానలేని కార్యముపై లక్ష్య నుంచుడి.

చిరంజ:— ప్రభూ! ఈ మగువ మర్యాదగల పెద్దవారింటిదంట. అస్థానమునకు రాగలొడదని వంతుల వారు నుడివిరి. ఈ యమ్మగారి మహిమ తెలివేనెద. (సాక్షినిఁజూచి) మగనిని గాలు నేతులదగ్గించి పంపిరిగదా?

ఓబళ:— నాకు తెలియదు.

చిరంజ:— అమ్మా! నీకు చెండ్లియయినపు డెన్నియేండ్లదానవు?

ఓబళ:— పదియైదు యేండ్లదానను.

చిరంజ:— అప్పటికే మీరు సమరాదియంటిరిగదా?

ఓబళ:— ఊటని.

విశంధ:- అట్టడే మీకు శోభనప్రస్థమయి యుండెనుగదా?

కామ:- (కోపించి) మహావ్రథా! విరంధవాది ప్రశ్న సహించ నలవికాదు.

యదు:- విరంధవాదీ! ఏమిప్రశ్నయిది?

విశంధ:- మహారాజా! యమింద్రము (సాక్షినిజూచి) ఓబభవ్యుగాయా! అట్టడేమీకు శోభనప్రస్థ మాయెనుగదా?

ఓబభ:- అవును.

విశంధ:- మీకు బెండ్లియయి యెన్ని యేండ్లయినది?

ఓబభ:- పదియేండ్లయి యుండవచ్చును.

విశంధ:- మహావ్రథా! న్యాయవాదివని కష్టతమమొగది. తనయాళ్లకు ఒరుద్ధుకుని తోచినను ధనమిచ్చి తనప్రాణంబు వారిచేతరెట్టిత ప్రత్యర్థియధిష్టించునకు వ్యతిరెక్తంబుగ ననుప నలవిగాక యుండును. ప్రత్యర్థికిని ఏదాంబకును బద్ధదేస్సమట. తత్కారణంబు నే నడగవలసి యుండును. అడుగుబదిది. కావున నే నడిగెద. నాపైఁ గినియకుడు.

యదు:- దేవుంబున్న యెడ నవశ్యముగ నడగనగు.

విశంధ:- (సాక్షిని జూచి) ఓబభాంబగారూ! మీరు ముగ్ధుడనిదనవలెనది గొన్నివత్సరంబులకు గర్భము ధరించియుంటిరా?

ఓబభ:- ఏమయ్యా! ఈ పాగురుమాతలు నన్నా నీ వీరిలి నడగఁదగినది. ఆయంభటికి గతికనాయం బులు గలప్రధాననుజేను.

విశంధ:- అమ్మయ్యగారూ! గర్భముధరించియుంటిరా లేదా?

ఓబభ:- మరల యామాటకా నెడవు? లేదు లేదు లేదు నా ముప్ప నీయబ్బులతోడు లేదు.

విశంధ:- ఆకాలమున వీరిని గర్భసావమునకు ముంచఁగలేదా? వీరట్టివని తాముచేయుమని వలకలేదా.

ఓబభ:- లేదు లేదు. వారింటిలోనే భారీశోడలి కటులైయుండెను.

విశంధ:- మీయన్న యా వైద్యులతో మాటలాడిన విషయ మిదివలలో మీ రెవరికైనఁ చెలిసిరివా?

ఓబభ:- ఏవరికినిఁ చెబువలేదు.

విశంధ:- ఆ మాట ప్రమాణముపైనఁ జెప్పెనరా?

ఓబభ:- ఏర్పిప్రమాణములు చేసియైనను చెప్పెదను.

విశంధ:- ఇదివఱకు సాక్ష్యమిచ్చిన వరకునకు మీకు సంబంధముగలదా?

ఓబభ:- రాదు - రాదు. ఏమిమాటలు యెన్నటికినిలేదు.

విశంధ:- అతడు మందునూరిన చేలివాడన మీకుఁ జూపెనటనే నిజమేనా?

ఓబభ:- అతనిమొగమే నే నెఱుంగను.

విశంధ:- మీయన్నకును వైద్యునకును మాటలు జరుగునపుడు మీ రెచటనుంటిరి?

ఓబభ:- వాకిట మఱుగునఁ జొంచియుండి వింటిని.

విశంధ:- ఆట పొంది వినువాడుకమాదా మీరుగలదా?

ఓబభ:- నా కొకతెకననేల. నేలలో నాదుపుట్టువుగఁబట్టిన నాకులకెల్ల యా వాడుకకలదు.

విశంధ:- అమ్మా! ఇటివల మీకు నువచేకొనెనదికదా?

ఓబళ్:— అయినది.

చిరంజీవ:— చంచలు" కారములు సాధించుచున్న వారుకా?

ఓబళ్:— చేతనై వంతటను.

చిరంజీవ:— జ్ఞానరసంబు మోక్షద్రవ్యంబు సాధించుచున్న వారుకా?

కామే:— ఈ తలొట్టమారికీ ప్రశ్న లేదు. ఈ ప్రశ్న లాస్థానంబునగాక వెలినాడియందుండిన వీనితల బ్రద్దలుచేయుచుండినది.

(చిరంజీవది కూర్చుంటును.)

యదు:— మాయన్నకుడు ప్రశ్ననిగిని జరిగినమాట లేవరికిఁ దెలుపలేదనియంటివే? అటులైన నీవ్విదన యంబున విచారించవలెనని యీ న్యాయవాదికాటు తెలిసెను.

ఓబళ్:— ప్రభువులగాదు! ఈ చతురులు గారికిఁ దెలిపియుంటిని.

చిరంజీవ:— వారిని మీకును స్నేహమా?

కామే:— చిరంజీవాదికాలము ముగిసినది. ఆతఁడు మరల ప్రశ్నింప నర్హుఁడుకాదు.

యదు:— చంచలు! ఈ ప్రశ్నకలహమే? ఆమంగనిండు.

చిరంజీవ:— స్నేహమా?

ఓబళ్:— నా గురువులవారు.

చిరంజీవ:— వారిలో మీరేదడుగు చుటచెడలె?

ఓబళ్:— అర్హులవారే.

(చిరంజీవాది నిరర్హులటను.)

యదు:— (చిరంజీవాదింజూచి) మీచర మెవఁయినను సాక్షులున్నవారా?

చిరంజీవ:— ఉండినను మాకా సాక్షులునువలదు.

యదు:— అటులైన సాక్ష్యమునునటించిన్ని శాస్త్రవిధులను గుఱించిన్ని యుచున్నదిండు చలంబికి నేని యుచున్నదిండు.

చంచలు:— (లేచి)

ప్రాప్తివాక శిఖాచరంసా! అద్భుతకృతకారంశ సంజనితభిషగా భూషణా! [సభాసదులం జూచి] సభాసదులారా! సర్వశాస్త్రార్థవేదులారా! సర్వవేద వేదాంత వేదాంతపారిజు కారా! ధర్మజ్ఞులారా! " ధర్మ మధర్మముచేతను , నర్మ మనర్మముచేతను హతమైనచో నా పాపంబు సభాసదులను బొందునను " మున్నప్పటి మీకుఁదెలియని విషయముకాదు. " యథాశక్త్యంభివక్తా-యా మధ్యకే దత్రయమక్తితః ' ప్రాప్తివాక స్తథాశక్త్య మధ్యకేద్యవ చారత " యని మాధనీయమునఁజెప్పిన చొప్పున, వ్యవహరింతుందరి సంజ్ఞాశక్త్యమును యుక్తిచేదిన నర్మముస్థాపించుట న్యాయాధిపతికి విధిగనున్నది. సర్వోదయ జిహ్వాలోకా యనుకీర్తి లోకంబు దండనకు వెలుతురు. కావున రాజులు దండోపాయంబేమరకయొందురు. నిర్దోషికి దండన దోషికి శిక్ష. యిది విరుద్ధకర్మములు. వాఁడే న్యాయాధిపతికిఁ బాపంబు నడుకూఱును. కావున మనమెల్లరిట్టి కష్టమైనపారంబున న్యాయంబు గనిపెట్టి ప్రశ్నని శిక్షా

ద్భూతగునా కాశాయపనది నిర్ధరింపవలెను. అటు నిర్ధరింపబడు మనకు సాధనములు మన
 బుద్ధియొక్కటి, మనవ్యవహార భజనసమృద్ధియొక్కటి, లోకానుభవబోకటి, కాస్త్రాభ్యాసము
 కటి, సాక్షులచే చెలువంబడిన సాత్వములొకటి, వానసుండి మనకుఁబోయ నూహయొక్కటి.
 ఇవియన్నియును జేర్చి యాలించిని దోహదోపములు నిర్ధరింపవలెను. ప్రస్తుత విష
 యంబు మిక్కిలి ఘోరకరమైనది. అర్థము - మున్నగుగాదు. రాజ్యమునలు రాజ్యములు
 ప్రత్యర్థివిషయంబులొందిన సత్యంబు సామాన్యముగాఁబడి. ఉత్తమవర్ణమునకుఁజేరినవాఁడు
 నిత్యకర్మానుష్ఠానపరుఁడు. పకలర ప్రాణములు చేతనుంచికొనఁబాలు వైద్యశిఖామణి.
 ఇతఁ దోషమెట్టిదియన నదియును సామాన్యమైనదికాదు. నమ్మించి నిండుప్రాణంబును శరీర
 మునుండి వదలించడము ప్రత్యర్థి యిట్టిదోషమొనరించెనా లేదాయను విషయంబులొంద
 నీయంబు. కోరగల్గునందుండు వైద్యునకు వాదినాదుగ్రామమునలు రాజానంతికి కాశ్యం
 బునరించు కారణంబేమని యెట్టివారును సహజముగఁ బ్రశ్నింపఁజేసిన విషయమగునుదా?
 దానికు తరంబర్థి వాంగ్మూలంబున నున్నయది. అది తింపవలెని వార్త యగును గాని సాత్వము
 కాదని సభాసదులు నిరాకరించిలికేని రెండవసాక్షి వాంగ్మూలము జదివెలికేని కారణ
 భార్యంబులు తెల్లంబును. మూడవసాక్షి వాంగ్మూలము దాని బలవత్తును. రెండవసాక్షి
 భగవద్భాగవతం ద్వేషియనిన్ని మూడవసాక్షికిన్ని ప్రత్యర్థికిన్ని బద్ధద్వేషమునన్ని ప్రత్యర్థివరము
 న్యాయవాది మీకుఁ చెలువును. అది నమ్మదగినదికాదు. దానికి సాత్వము లేదు. సాత్వ
 భావమున, న్యాయవాదులట్టి మిషులగల్గింపట సహజము. ముఖ్యము. మూడవసాక్షి తన
 యన్న పశుపాతముని యిదికి విరుద్ధమని నోప్పఁదగియుండునుగాని ప్రత్యర్థికి ద్వేషమును
 మాట కల్పన. దిశ్వననీయముగాదు. ఎంతటి బడచారులైనను, జిగురుంబోడుల జూచి. తాళిమి
 దూలి విరాళి గ్రాలుదురన్న యాకారాతకుడగు మారనాయకుండు తరుణుల మైసిరుల
 యుదులందవులకయుండునా? వాసంతికోత్సవంబున నర్థిగారి కూతురు జగదంబును మార
 నాయకుండుజూచి మోహపాశబద్ధుడై వివేకముమానియుండెనని సాత్వమున్నది. కలతార
 తమ్యంబునుంబట్టి హింకులబాడగు మారనాయకుండు ఉత్తమవర్ణయ సంతకుడై త్రియ
 బంశశిఖావరంసంబైన యీ యర్థిగారిని దన యీప్సితార్థంబు నెఱవేర్చుమని పేదటకు
 వెలుచెనననది సహజము. లోకానుభవంబుబట్టి మనమెల్లరు దీనిసాహింపవలెను. మదన
 భూతావేశపీడితులకు దూరాలోచన కిలుగదుగదా; వెలచిన వసితను వదిలనలవిగాదు.
 సాధింప ఋజుమార్గంబున సాధ్యంబుగాదు. కావున నట్టి యిక్కిల్లు సమయంబునఁ గుప్తి
 తులగువారు తుచ్చమార్గంబవలంబింతు రమనది యనుభవముబట్టి తలియిందగిన విషయము.
 దండెత్తి చామరాజుగారి నోడించునంతటి శక్తి మారనాయకునకులేదు. కావున వారికి
 నున్మాదంబుగల్గింది శక్తిహీనులంజేసి చంపఁ బ్రయత్నించినాడనునది నిస్సందేహము. కాస్త్ర
 యావని చేయఁజాలని కారణంబున నీ ప్రత్యర్థికి దురాశగల్గింది యితనిచే నీవని యొనన్ప
 నాదు. సిరియనినఁ తీసుకొయినఁ జేయిసాదును. కావున భగవంతుడు కామమోహదీక్షకు
 తగ్గ ప్రసాదసాధనమనిన్ని అజ్ఞాన పాపకేంధనమనిన్ని వైరాగ్య భగ్గమార్గా వరోధనమనిన్ని
 యాశారూపదారుణ నిగళబంధనమనిన్ని మనమెదలు వచించిరి. ప్రత్యర్థి పేదవాఁడు

కావున ధనమునకు లోబడెనని నమ్ముటకు మాళ్ళమున్నది. అటు లోబడెనని చెందవ
 మావన సాక్షుల వాంగ్మూలములు విశదపఱచుచున్నయది. అర్థిగారు పారిచ్చినమఱు
 పుచ్చుకొనిరనుటకు వారిసాక్ష్యమున్నది. కావాధిరాజున నర్థి పేరవాడను ప్రత్యక్షమై నిట్టి
 నేరమారోపించునంతటి కైకమేమియుండును? చెందవసాక్షిచే నాస్థానమున నుంచబడిన
 గోగోలకుఁ (చేతబట్టిచూచి) ప్రత్యక్షిగారి కరాలమందుఁ జిక్కిన నుగిసలతోఁ బోల్చ
 వగును. ఆ గోగోలెట్టిది. చీవస్తువులమంచి చేయబడినది. ఆ వస్తువుల నగములెట్టిది. యను
 విషయంబునకే వత్సరము రసవాదసిద్ధికై బైద్యగ్రంథములు శోధించి యోషముల నుదా
 నుణుములు కరతలాకులకంబుగఁ జెరిగిన యర్థైక బ్రహ్మకాస్త్రులు సభాసభలుగ నున్న
 వారు కావున వారు కనిపెట్టుదురు. ఆ రెండవసాక్షి యిచ్చిన బట్టికలోగల వస్తువులలో
 నొక్క-టొకటియే యెట్టివానినిఁ జూడించుకేయవట్టిది. ఆ బాలవృద్ధులపనుఁ జెరిగిన కార్ని
 వస్తువులపేర్లు పేరి బదిలెక. వానినగము లెట్టివియో యుంచఁబడి చెలియనగును. అహిసేన
 చుట " అనగా అశీషు " అని యెట్టి మైకపువస్తువో మీరాలొదించుచి. దీక్షుత్తకాయ
 లుట. అది యెంతటి యున్నానను గలిగించునదో మీరెఱుంగుచి. గంబాయియుట. అది
 యెట్టివానినైనఁ విచ్చినట్టివఁదా; విషమద్వీనమూలముట. దీక్షాగంబుబట్టుటకీది యెంతటి
 చాలదా; రాగీలము వజ్రముపాచి వానిచేరకయిట. మనుజునిజెంద వేటొకటిమేల!
 మిగత వస్తునాంబులు కాస్త్రములుశోధించి యెఱుంగనగును. బైద్యుఁడనినప్పి రోగారుర
 తచే శరీరమునఁజేల ప్రాణమీదగి యరని నవ్వగించినపుడు బైద్యుఁడు నవ్వుకద్రోహము
 నర్పి యెట్టి కలుషంబావరించుట యెంతటి నేరమో సభాసభ లూహించనగును. రందకులు
 రెండుతరగతులుగ భారతీయున్నవారు. ప్రకాశవంచకులనియును ప్రచ్ఛన్నమంచకులనియును
 వారిసామములు వైన మంచిపేషముధరించి బనులను నమ్మింది లోలోగ మోసముదలంచి
 బనులను తెఱచువారు ప్రకాశవంచకులు. వీరిన విశ్వానమోతకులని బనులాచుదురు. మాను
 పేషములుబాని యదవృత్తంబే బనులను తోచువారు ప్రచ్ఛన్నవంచకులు. " మహామాత్రా
 వ్యక్తికా " అని ఖనస్పరియియున్నది. తరీలి మోసముచేయు బైద్యులు ప్రకాశబైద్యులు.
 వీరు దండవాఝలు. కావునఁ బ్రత్యక్షి దోషియని నిర్ధరించి యిట్టి దోషంబితిరుట చలించ
 నటుల నందఱికి నుద్దండలాగున దండనవిధించుట న్యాయము.

విరచక:— [లేని] సమస్తవ్యవహార కాస్త్రునిచారిత్రారా! సభాసమలారా! దయాగుణసముద్రు
 లారా! విశేష సంజేహ పరిహరలు మీరుగానన త్వవహాగ్యత్తులను మీకు వామఁబొదివెను.
 కామక్రోధలోభములు వదలి ధర్మవిశేషన బుద్ధిగైకొని యధిరాజునిన్ని ధనికుడనిన్ని పక్ష
 పాతంబునానక విషయములొందించిలేని యీ పేరవాడకు ప్రత్యక్షిని రక్షించిన వారగుదురను
 టకు సంజేహంబు లేదు. ప్రత్యక్షి పేరవాడను నదినిజము. అయినను బుహుభాగ్యంబెన్నడును
 నతిక్రమించినవాడౌకాదు. ఆచారతీలుడగు బ్రాహ్మణుఁడ. మహస్వర్నినిఁ బట్టిమీరలో
 చించిలేనిఁ బ్రత్యక్షి పైససాక్ష్యము బొల్లిగలేదు. అర్థిగారబద్ధత సాక్ష్యమిచ్చివారని, నా
 వాచముకాదు. వారు ప్రత్యక్షివైక జేయదోమిరోపణము నిమగ్నివార్తలఫలము. అర్థిగాణి
 నున్నాదావస్థగలుగలేదని కాని, ప్రత్యక్షివారికి ముదివ్వ లేదని కాని నేనువాదించను. ప్రత్యక్షి
 వారికి ముదిచ్చినది నిజము. వారికిఁ బిచ్చియైల్లినది నిజము. ఇంతటివైననే ప్రత్యక్షియిచ్చిన
 ముందునే నర్థిగారిఁబిచ్చినట్లేదని యూహించనలవికాదు. అటులూహించుట తప్పు దోష

మ. బోకరావకుని ప్రేరణచేసరామకుండగు ప్రత్యగ్ని రాజాధి రాజుని సఖివృత్తిమందివ్వఁ దల
చెనను వార్త యెవరు నమ్ముదురు, బుద్ధిగలవారెవరు? ఇదివారట్టి దెచ్చల
నయినఁ గలదాయని నవ్వుదురు. కావుననివిశ్వసించుము గాదు. ఇ. క. గుగ్గి నుబోల్చుచీ”
యని పంతులవారొత్తి యెత్తినిధానదులకు చేరిరి. అటువలెనుండఁబోయెనంచేయి. క. రాబ
ములో దొరికిన గుగ్గిలు ప్రత్యగ్నిచేసినవి సాక్ష్యము లేదు. ప్రత్యగ్నిని జుట్టివచ్చుచుండఁబయిం
దొరికినవికావు. క. రాబము ప్రత్యగ్నియొనమాత్రాన క. రాబములోని వస్తువులతనివని యిట్టి
సంశయమున మాహింపవగునా? ప్రత్యగ్నిచేవాయెಂಬడిన యోషధిగణమునుంబట్టి యిటీవల
దుర్గాధ్యుల కల్పించినది యాహుకలుగదా? దేవుడున్నచోట కలహక్కుంబులకుఁగల
వా? పాపభీతి లేనవారిట్టి సాక్ష్యము గల్పించ నేరరా? ఇ. క. గుగ్గిని సాక్ష్యమిచ్చిన
వారెవరు? వారిసాక్ష్యము కాస్త్రసవ్యతమైనదియి. అది కన్న సంబంధిగనిదియి? ఈ యం
శములు మీరు ప్రక్కగఁగవనింపవలెను. ఇందవసాక్షి వాడుఁడు సాతానివాఁడు. విష్ణుమొగ
మిది నేఁకావృత్తిజేయఁచు గురువువై. సాక్షిమిదై. సాక్ష్యమిచ్చువని మనుజుల
సహజలక్షణమా? గురువ్రోహ సాక్షిమిద్రోహము నకావా? మీరువరకు నెంతటి ద్వేషముండిన
నట్టిసాక్ష్యమిచ్చినాడో మీమాటలప్పుడు ఇంతవీడిన సాక్ష్యము తలంపవగునా? నేరమున
సాక్షియ్య వడినవాడు నేఁకుఁకాదా? ఊ? నేరమునర్పిత యిరువురిలో నొ
కని సాక్ష్యము తలంపవగునా త. నేరము మఱగువలెవిందన తప్పించిగొనుట
కెంతటి హింసాసాక్ష్యమీ గురువ్రోహమిచ్చినాడు. వీడుమానమర్యాదలు వీడిన మూడవసాక్షి
సాహసీ, తనకును మూడవసాక్షికి సంబంధము గలదని నభిలాషాచేను. సంబంధము లేదని
మూడవసాక్షి వలికెను. ఇతను విచారింప వారిరువుఁకు దేహసంబంధమున్నదిమఱకు నంచే
వములేదు. ఆ మూడవసాక్షి పాలేగాఁగిరితనమునఁబుట్టియున్నను నవస్థవర్మయొన
వృత్తిచారము మాననదికాదు. దుష్టచారిఁ పురుషమాత్రం. దొరికినవలననికాదు.

కామేశ్వర—[లేచి] ఈయపోహవాదమొనర్చుటకా న్యాయవాదులై చునముంచుట. మగ్నావకాదిది.
వాదమూలము సాక్ష్యముగదా? సాక్ష్యమున్నదియూ?

యమరా:--పంతులా! మీరేల యాగ్రహపడియెదరు. న్యాయవాదులై రిట్టివాదములు నల్పుచుండు
గుహాము [నిరంధవాదింజారి] కానిండు. కానిండు.

విరంజ:--మిది కాస్త్రమ? అడ్డుమాటలాడి నావాది భోరణ తప్పించెను. అదియెట్టిమానభంగపు
వార్త వెలివెట్టవగునా? వెలివాడైనను నీవర్తంబుగఁగనుంచుక; ఇట్టివారిమాటలాడునము చేస
వాక్యములుగఁగొని వేదవిదుడైన విప్రవరుని చింతార్థునిచేయుట. ఆ తప్పిబ్బులాడి
ఓబరికిని ప్రత్యగ్నిని దేవుఁడు వారివారి మానసంబులెఱుంగును. ఇట్టి వృత్తిచారిగఁగవు
భరించి యుండును. బంధువులలోనాడికయని గర్భవ్రావమునకుఁ బ్రయత్నించుచుండును.
మానసంబులెఱుంగవగును. అందులకై రాజవైద్యుండగు ప్రత్యగ్నిని మందిప్పుని రహస్యముగ
నడిగియుండవచ్చును? ప్రత్యగ్నిరాకఁగనియిం. అ. క. వారి కోధమడుగవలెనా? త్రాచు
సామువలముగదా. అటుకాచేరితనయన్నకు సాహాయ్యపడెను ప్రత్యగ్నిపైనింతటిసాక్ష్యము
వలకునా? ఏదోదేవుకారణమున్నదని యీ యొక మంశమే స్థాపించుచున్నది. ఇకనన్నివత్తు
సారితమానినన్యాయవాది కొన్నిచుట్టుల నామంబులనుడిచి యి. క. యొక్కటకంటెయింత
వాదవైసఁబెట్టివట్టించునని యాచేను. అగ్నిగారి సాక్ష్యము మనము చక్కగ జేసిలోనుంది

అందుచేతనే వాడుకప్రముఖముగా నున్న గొలుకలపై యిచ్చినవని తలచి యాచస్తుతల నుఁగూర్చి యెఱుఁగి వివరించెను. అట్టి గారోగమున ప్రాచుర్యముగోరిరి. భానుభక్తిగోచర; భానుభక్తికి ప్రైయోజకపదార్థములుగదా యర్హములు. దీనిని గమనింపవలదా? భానుభక్తికి చుండు భద్రుకానినవారెందరు నృపులు విచ్చిపట్టియిరుగు? ఇది ప్రాధ్యుభోదమా? మందిషుని యిచ్చున సారిపోషమా? ఇందుచేతయు? విశేషమున్నది. అట్టి గారి పోషమునఁదలఁ బగు షుఁకు గొంతకాలమునకు విచ్చిపట్టుట సహజమైయున్నది. వీరిరారణమునవిచ్చి. వీరిరంద్రీ నారికించిచ్చి. అచలనే వీరిని వీక్షింపవలయు. ప్రాప్తియిందను. అది భాగ్యమునా యమై వీక్షించుచిచ్చున కాఁమునకుఁ బరివర్తమైయుండును. ఇదమిష్టముని నిర్ధారించుదుట నిష్పంశము వలదును సాక్ష్యములేదు. దోషులనేను శిక్షింపక వదలదును దోషమురాదు. నిర్దోషిని శిక్షింపనవలె. అప్పుచేచి బలపెట్టెను కావుననే యొకవర్ణవచనమును చేసెనును బోషమనేని యా సందేహాలములు ప్రశ్నార్థము నవ్వయకాన్త్రజ్ఞులు వినిరి. సభాసమలారా! మీరిచ్చయము జక్కనియగుచి ప్రశ్నార్థినివరాధిమని యీ ప్రాప్తి మా శిఖావక్త నమునను బోధింపగలగలదు.

యదా రాజానామ సమస్తానాం తాన్ తస్మాన్ తస్మాన్ ప్రవహంతి మిదు సావధానముగ జరిగితివా; అట్టివరము పచ్చ సాత్త్విక స్వాత్మము చక్కగ గమనింపబడినవా; అట్టిసాత్త్వికము సంబోధింపబడెను లేదనుట నిస్సంశయము. దానిని అబ్రహ్మగ్ని యుష్మినామి. అ సాత్త్వికము ప్రత్యక్షింపఁ జేయబడినామి? స్థాపించి యే బోధియనుటకు మఱియే సాత్త్వికమున్నది? పరమని సాత్త్వికము విశ్వసనీయము? విభజించి సాత్త్వికము నవ్యవహరించినదియో? ఈ యంశము మీరు చక్కగ నాలోచించుఁరెను. పరమము సేవములొకేరీతిగాఁడు గావున దాని సాత్త్వికము సాత్త్వికకరణ కథల నుఁబట్టి గ్రహ్యము కాదని ప్రత్యక్షి పరము వ్యాయవాది సూచించెను. పరమం దాకాలమునఁ బ్రత్యక్షి శిష్యుఁడయి యుండెను. కావుననే ప్రత్యక్షి సేవకుఁడయ్యెను స్వామియొద్ద సేవకుఁడు సేవ చేయుట స్వామి పుష్కల వ్యాయము క్రింద పచ్చమగాని స్వామి కుకరణోపఫలము సేవకునకు రాదు. ఇక మూడవ సాక్షి విభజించి ప్రత్యక్షి ద్వేషమును ప్రశ్నల చేయెత్తగ్ని సూచించెను గాని దానిని సాత్త్వికముచే స్థానింపఁదాయెను. రెండవ సాక్షి తనకు ద్వేషియను ప్రత్యక్షి వాడను. వ్యవహరింపదము కాని నిజము కాదనుకాదు. పరమావిషయమున స్థావరము ద్వేషమునా? పరమండు తన సాత్త్వికముచే సేవకునకు యనియైనఁడలంపకయే సాత్త్వికమిచ్చెనో? విభజించునయన్నకు మేలు నేయు లూనివ ప్రత్యక్షికి విరుద్ధముగను తనయన్నను రూపమాచి నయ్యు కి సాత్త్వికముగను సేవ సాత్త్వికమిచ్చెనో యనెడి యంశము మీరాలోచింపవలెను. వారు స్వామియును దైవభక్తి నుంచి సావధానికై నిజభూదిగని మీరుదలంచిరినే ప్రత్యక్షి బోధియగును. ద్వేషముననబద్ధభూదిగని తలంచిరినే శ్రుతివాది నిర్బోధియనఁజెల్లును. ఏ సాత్త్వికములోని పరస్పరవిరోధములు మనము పొందింపఁదగినవికావు. రెండుమూడు సాత్త్వికములఁగల దేహసంబంధమున గురించిన విరుద్ధసాత్త్వికము సహజమైనది. ఒకయూడుదాని పచ్చని చూర విషయము దానినే యుద్దగినదియెప్పునా? ఇక అబ్రహ్మగ్నికారాలమును రాజకీయభూమి ప్రత్యక్షినిఁ బట్టి తెల్పినదిగనుననే దానినిఁ చెప్పినారు. ఒకగడియ యిందుమిందుగనుండును. ఒకగడియలో నక్షూల్యముయిన యొకగుండవల నుండి తెచ్చివచ్చింది గురికలు కట్టెయెంచి నుండినా నుంచినారనది నప్పురగినదియూ.

ప్రత్యర్థివైరమును చూచువారెవరు? ఇంతకు బాపట్లను పైకంట పూచించినది
వాచిలాభంబునగోరి యిట్టి పనియొందియిందురు? కరాలములోని మాత్రలకున్న పరి
దువిత నిర్మలమైనమాత్రలకున్న యే భేదమును లేదు. అగుగిలలో లేదనివస్తువులగుణము
లు మీరాలోవింపఁజే. చక్కగఁగోధించు. ఈమాత్రలేనాయగ్గిబిచ్చవను విషయమునుగర్హించు
వును. ఈ మాత్రలందు విచ్చివట్టిదు గుణమున్న వాయునదిగమించుచు. అగ్నివంశమువానిం
టిచ్చినట్లునది నహమని ప్రత్యర్థివాదించెను. ఆదిగమించును. అవిచ్చియుకవేళవీరిని
వచ్చుచుండెననునది నెచ్చుదువచ్చుచుండెనో తెలియదు. మందునీరిని దినమందుననే
విచ్చివచ్చుచుండగను ఆదుంబలోనున్నాలోలేకవచార్థములుండు కారణమునను మందేవీరి
యెద్దావంబునందు గారణముని యూహించునను. నెల్లానదులాతా! మీరీముఖ్యాంశములకు
గర్హంగమించి దూరాలొచనదే మిదుగ్గిప్రాయంబుత్తుకొకచర.

సభాను:— అత్తైత్రులక్క కాన్తులు గుగిలను పరిక్షించును. ఇందుకే సోటవేసికొని యామియును.
నొకతవారితో మాటలాడును. పికప

అత్తైత్ర:—(చది) మహాప్రభూ! విశిష్టైత్రైత్ర బ్రహ్మలు. మాయబ్రహ్మ తాత్పర్యములతో భిన్నించివారు
మాతాత్పర్యము ప్రత్యర్థి బోధియని వారి తాత్పర్యము పర్యర్థి భేదోపయని యొగ్గుచి.

యదు:— వాగాదంబరాచార్యులవారు! మీరుదోషుని సభానదులలో నిదుపుయన్న సేనున్న భర్త
రించితిమి. ఇంక మీరుదోషవదండవించుచి మీరొకరించివేసేము ప్రకాశతుచక
దును తరగతిలో వచ్చును. మీరువైద్యులనినన్ని జనులతమ ప్రాణములుమీరేత్తుగి
లరు. అట్టివందగ్గుచున మీరునురాకకులొందెవ్యాసభూతిక బుద్ధిచేపట్టువవాడిం
ద్రాగాపాయువైనమంచునెచ్చుల భూతమైన బోధము. దీనికిమరుగొరకును చందనయని
యండినను మీరుబ్రాహ్మణులు బృద్ధులు పిల్లలవారు కాదన మీకాదండన
నిధింపక యో పురియూపనేయిస్వామి పూజారిగానుండితి చందన విధించివాను. మిగ్గు
హమలో నున్నవైద్యగ్రంథములున్న కరాలములోని మాత్రలను రావధాండాగావచ్చు
చేర్చుబడును. మీ రింక నెరచినయినను వైద్యముచేసినటులమా యెటుకకువచ్చెనేని మీరు
చేదండందన శిక్షవిధించును.

వాగాద:—మహాప్రభూ! నాసర్వస్వము మీభాంజుగారము చేరనిచ్చు. ఆకరాలములో నొకమాత్ర
యొన్నది. దానిని ప్రాణసహజముగఁగింపుమనినారండి నాకిచ్చియుండిను. ఆమాత్రచే
వైద్యులయింటి తినుము గలుగుమని తెలిపియుండిను. నాపుత్రులకు సహితము సేనుదానినే
జకలి పోవలెనని నాకోరిక.

యదు:— వాగాదంబరాచార్యులవారు! మీకోరికకొనసాగునదికాదు. మీ సరసమాత్రలుండెనేని
మీరెవరికైనను భసమునకులొబడియిత్తురు. యోగ్యతలేనివారు వైద్యముచేసినచో ప్రాణా
పాయంబు గలుగును కావున మీరు నామాత్రయవృద్ధము కానేరదు. వెళ్లుడి. వైగా మీ
కు దగ్గవస్తువుల ప్రతిరీకలదు గనుక మీరొకభములు వాడకుండి. వెళ్లుడి.

[నిష్క్రమిండు]

యదురాయ జగదంబలవి వా హ ము,

మంగళము

అనుబంధము — (APPENDIX)

అనుబంధము 1

హంసాశ్రమము — హంసాశ్రమము

సూత్రము:— దివివినుకపరమా శివభాగవా

భవకలు పరమా శివభాగమున నమస్కరించు ॥ 1 ॥ 100 ॥

నయవినియము మార్కా - నయభరా నియము

భయభక్తిని నియము నీ అవినియము భయభక్తి

వనభాగవా శాస్త్రము వినియము ॥ 2 ॥ 101 ॥

అనుబంధము 2

హంసాశ్రమము — హంసాశ్రమము

సూత్రము:— మహానామయోగ్య చేదనే మనసిక శక్తభాగము ॥ 1 ॥

గాలము నైవేద్యం శివభాగమున నమస్కరించు ॥ 2 ॥

మహానామయోగ్య చేదనే మనసిక శక్తభాగము

శాస్త్రము వినియము ॥ 3 ॥

అనుబంధము 3

హంసాశ్రమము — హంసాశ్రమము

సూత్రము:— వదలానామయోగ్య చేదనే మనసిక శక్తభాగము ॥ 1 ॥

ముదలానామయోగ్య చేదనే మనసిక శక్తభాగము

శాస్త్రము వినియము ॥ 2 ॥

అనుబంధము 4

హంసాశ్రమము — హంసాశ్రమము

సూత్రము:— పది యేము తెలియనరీదీ వారిశాస్త్రము చిలుపించు శాస్త్రము ॥ 1 ॥

పది యేము తెలియనరీదీ వారిశాస్త్రము చిలుపించు శాస్త్రము

శాస్త్రము వినియము ॥ 2 ॥

మహానామయోగ్య చేదనే మనసిక శక్తభాగము

శాస్త్రము వినియము ॥ 3 ॥

అ ను బంధము 6

కేదారరాగము — భూవక తాళము

లక్ష్మణ:—పరివీరకగదమ్ము ॥ 6 ॥

పరిభక్తిగవి, హితమూగమను ॥ పల్లవి ॥

మధునిశరముల గురికినిలువక, తరుణి పరముకా దలవకా ॥

సరకబాధలు గోరుచే, కను న్నాయపథమును యిందుముఖి ॥౧॥

కలుషవర్తన కలికివదలును గరితవిధులను చెలియుమా ॥

అలరుల్లనిదారికి, అగునమ్మ అలయుట కీడుగతి ॥౨॥

అ ను బంధము 6

రాగము — తాళము

మోహిని:—మాకునీరతి తెల్పు మహాహరా ॥మ॥

తాటిజెరికి, నిను, కరుణాగాంధీ విరహగ్నిగదిసే కృపమాపరా ॥మ॥

కోరి నీరతిని కునుమాచేసా కరుణించి కలయ్యానుచేరా ॥ మ॥

అ ను బంధము 7

నాంబోధిరాగము

జగన్నాథ:—మాదూసే ఊలుకూ ములుకూ శివను కదసి చెరిప మరల వశమా ॥౧॥

లక్ష్మణ:—పాపాశే వడిగా చెడుగా కలుషమరిని మనము గలవనగునె ॥౧॥

మోహనరాగము.

జగన్నాథ:—కాలము బనుసూ కలవక అలరుల ప్రాప్త్యనను రతి నలుపును హితమతి

నరసముగను వదలనిను బెడరనిను మధవతిని ముదమెదవగ గనిదును ॥ ౨ ॥

లక్ష్మణ:—పాతకవధము పదిలికి రగునట పాదములబడి అడిగెదవడియను

కడుగొరమను నడతగను విషయమును విడువక మదిచెతగెడవకగనిమను ॥౨॥

లమారిరాగము.

జగన్నాథ:—కుదనుడు నిమనే మనుబాల పలుకుల తలచర మదిచెదరరకనరా

అలసితి సాలసితి నిలుచుగతి నిలువగలనె అలసతి పూనవలదూ ॥౩॥

లక్ష్మణ:—వలుకకు కలికి కలుషపు నడకలు తలపుకు పడిచెడలుమయికనూ

వినునతి హరితుతి నిజమువతి గరిగెల్లని మనుమిక నీవు చెలియూ ॥౩॥

శ్రీరాగము.

జగన్నాథ:—భావభవునీకరకు ములుకుగుమీ గురికినితాళూ లేక తనా తనా బడుమనుయటుల

ఇదరమది దెవరివచ్చి పడముల బడియభగా, నదయ సీవునలగు మా కలివిగను
పలచిక్కే గలిచిబాధి దొలవక హితంబులని మతంబులను చెలువును
వదిలుచె యిదిహితమే యిదిమతము ||౪||

లక్ష్మణుః—నానివరుసా మదినిదలచుక నీ కటువనూ మారుకేళి ఆడుగగతగు
నటుచెలియ కలంపమిది నలుమహిమృ పలుకకు మికకలికి
హితము కాదు వృతము కాదు విదలకు పరివృతకు
హితామగున పరివ్రతుడ మనమూ మదిగనుచు యిదిహితము ||౫||

అ ను బ ర ధ ము ౪

రాగము — రిశిము

శక్తిః—మారకరథానా గలా సెతాశ్చేమ ||మ||
కడువదిలి నీ కనుతాళమునే
కాంబోడితో నను కలచేమను చలములను పలచిగోరితి ||మా||
కుద్దులమోహనాంగ మలాపవలదునన్న
మోచమునంగి కేళి గుణకేళి మోచా రణచేల్వార
భాగ్యభాగా మదమోగ నొకమూర వదిచే ||మ||

అ ను బ ర ధ ము ౫

కాంబోడిరాగము — రూపక లాఃము

లక్ష్మణుః—చెలులమార్గాలు సాధ్యమే తెలియ ||౪||
మరుమాటాడూదను మానవాకోటి నరకంబులోపలా క్రోతుకూ ధారణి ||౫||
మధురాప్యతామూనగు మాటల తేటల మధురారణియూ మాంబలాక్రోతుకూ
చలపాదితనామను చాటుచు చేటులు పలుకుదు పోయెను పానకి కానగా ||౬||

అ ను బ ర ధ ము 10

కాంబోడిరాగము — ఆదితాళము

హేమిః—తాళబాలనూ వెతలగుండుచూ నేను ||తా||
మనమరగ మారుకేళి నీ తనవిగాంచనీపనితామనే
మనమేల భూమిచేటుగ మానమేలకొచాలుచాలు ||తా||
నెర్రపాయము నేస్త కాననీ అనెకూడనీ పరవర్తిపి
గురుభారమానుభావినీ మారుశోభిరూపయే ||తా||

అ ను బ ర ధ ము 11

రాగము — తాళము

వీరుడు!—అత్తాచాటలిటులాడాగ పాడియె చాటుచాలు యిదవచనుకొనెమాత్రో ||౪||

చిత్తమండుతలపా అత్తకాదపిన్త రిత్తమాటలేలా క్రొత్తవాడిగాంచువనె || యు ||
అట్లునీడువాని సమ్మతంబుగాదు యిమ్మహానిహాద మమ్ములమువెండనేల || అ ||

అ ను బ ం థ ము 12

నీరవర్ణుః—విశాయిలుల వెతాలకూ మతినిగలపా తగుననే

హితమటె విహారన పథమూడిను తగునెయిలా ఘనారకాదు మనమునగనుచు || యె ||

యెరుపులకాంబోడి రాగము

జగః— కూరూనీకాథలకూ, నిలువగ నోవనేను చారతని గోరి

కాలమేల నిలువకాల గురతానుభవము నిధువ పడిగనేనుపడలా || యె ||

సూరటీరాగము

నీరవర్ణుః—చనితామణి వినగకాల కలుషగతి పాపమతి కడవే,

వెదరపమికచెడుగు చారి వడలుచు, మదముపెచ్చ

ప్రేలపమా వదాలు || యె ||

అ ను బ ం థ ము 13

రాగము—తాళము

జగన్మోః—మదిగోరినచానా వినరా గనవేరధీరా నిల్వకుడను నిరాధ || మ ||

అనీతిచాలా హ అంగకాదాధ, తాళ, కాల,

తాళ. వినవెరా, యిటురారా ముదమారావీరా వినరా గనవేరధీరా || మ ||

యువతినిగాంచి యూరటనించి బ్రోవా, నీవు రావ,

రావ, మనమారా, హితమూరా యిటురారా వీరా, వినరా, గనవేరధీరా || మ ||

అ ను బ ం థ ము 14

నూటీరాగము

నీరవర్ణుః—పాకతమిదీ కువినిచనుమా వడలిగొవిను హితమిదిగనూనతి

తయిచునుమ వెతాలకును వితామనము కలపకు || పా ||

నూటీరాగము

జగన్మోః—నామనమున నినువలిచిరీన నిజమిదిగనుమ దనువి ములుకులా

వెదరితిమిదిని మాచామననునూగనుమనదయిడ || పా ||

గౌళరాగము

నీరవర్ణుః—హితామగునె చనితవినుమ కనుఘనతా||

అతిహితమతి వినుమిక వెతలకలకు వడలుచు వడివెడలు

కడువడిగాను వడిది|| చనుమిక ||

అరభిరాగము

జగన్మోక్ష:—సవయోజ్యతయమున దెదిరి వదుమాచెదిరి నీ
పదములవయిబడిన నునిమిది పదరా మన్ననగనరా విరాభినిలుపా||

చారాభిరాగము

వీరవర్ణ:—పూనిమరిచాలు అవమరి యిదిచాలు వదలుకగదుకగదుదీసిరి తగదు
హితము నినుమరి గనునరిపగమా నిరతా మీవు ||పా||

శ్రీరాగము

జగన్మోక్ష:—అరాభిమను విరాభిని నేనునిలుపా మనమునకరుణను నను గను మీక
రతిని తముగ పితముగనుపేదెదను గనునీరి పగమానునుచా మునిది మనుపను.

శ్రీరత్నాభిరాగము

వీరవర్ణ:—ఆభుమిదీ అరిపకానాచి మరిమిదీ చలమా ఫలమా
యిదిహితముకాను నిరిదీక్షిమ మరముకామివదలు వదలు వదరవ మికిదిను

శ్రీదూరరాగము

జగన్మోక్ష:—స్మరాభికి నిరతరముగను తుమె దురంత మిది మదిగను
జాలివలదు బడకకురా వదలనిన్ను నాదరమరిచా నెమయమిది

అతారాగము

వీరవర్ణ:—పాతకమిది యికభామామణి ననుగోరా నగునటు కలుచును
పితమునుగను మదివలవకు మదిరాత్నీలో మాటాలు చారికా ||పా||

హాహానరాగము

జగన్మోక్ష:—నీ పదములవయిబడి అదిగెదనభా రతినుభమిది కరుణను
నన్నుకావరాచ బడిగ నిలువగజాల జాలనీ నినుగోరితిని||

అనుబంధము 15

రాగము — తారాగము

వీరవర్ణ:—కులనరిచి కూడుడిటు వలదమ్మా కలుమిదీ వదలువలదు ||క||
మదన తాదాపరి దిక్కికడున్నున్ మదికలదుట మరముగనెలు
మన మునగను ముతిననుదు ||ల||
పాడిగాదు భామనీకు పదుమము లిటువలె వలకకు ||ఓ||
మరవరిలో మదనునడూ శ్రీ పదవిది మదముది మరులకు గునిమ్మె దెదరకు ||ఓ||

అ ను బంధము 16

రాగము — తాళము

జగ:- మాదులేటి సరసుచరా ||మా||
 పూజయ్యపయి రెండుమేలురది, చాలుమెలుగనుచు ||హ||
 కొగిటజేరుమాకలయందుమీరు కామునిద్రోల్చి
 కడలేర్పాచా, వడి లేటి
 పుష్పగుండము బాలుపుగ పూని పొందుపనిచ్చు
 బాలుపార రాచా వడి లేటి

అ ను బంధము 17

రాగము — తాళము

మోహిని:- నుచాసాహగము శాసరక్తాంబు యాపాతే || ది ||
 కల్లకాదునో కలదచా వసుపాతేశా ||ది||
 నీదుపాలి మారసేనా సమృద్ధిని మాహనమననమా ||ది||

అ ను బంధము 18

రాగము — తాళము

మార:- మానసంబున చాననిత్య మాహిబాధలు మాన్వలేను || అను ||
 చిన్నవాడు చెలిమిచెంది చెన్ను తెలంగనాడినా
 కన్నెప్రాయపు వన్నెలాడిని కాంచిమించిన కాంక్షమేలకో ||ం ||
 వారిజాక్షిని వలచినాడనె దారికనగ లేదరె
 వారిజాక్షిని కోరివేడెద భూరిధక్తి వారికంబుగ ||ం||

అ ను బంధము 19

రాగము — తాళము

జగదంబ:- జనకునీ వదలిసేమి మనగనోప సేమిసేయి |వల్లవి|
 కానసంబునకారియల్పటి దీనరథా గని హినుడామెనె
 కానసేమియుసేను దారిని యేనెటు భారణి నిల్పుచాన ||ం||
 కానివారలు కావరంబుడు పూనిరాత్రివిహినులుగను
 మానిహినులమమ్ము మేనునమనగనురుగొ చంపివైరికో ||అ||

అ ను బంధము 20

మోహనరాగము - రూపకతాళము

కామా:- చాలేశా, చెల్లీ నలాదిటులా వెడలగులు పలుకకు వెడటేమి

క్షుణ్ణామా మానుమా చెలి చెల్లిపోవు చెమిచెతలు కల్లగాదు బడిచెడలు
నీ వచనములుదివా ములుకుకడచే రమమింకా చెమకొమ్మ
చెమగమ్మ వడిపోమ్మఁ క్షీరిని సరీసా మలేనికొకా మనీ కనిదును

అ ను బంధము 21

రాగము - రౌళము

పద్యం. --పోయివచ్చెద చానాపురినిక నేనునిలువనునే || ప ||

నీ మాటాను తెలిపెదచేగమె నా యనుజనకును వినుమదినిజము
ఁరసాపుమాటలువచరి ఆరయముబుద్ధి నిరుతామరీపుచాలునే || ర ||
రాజ్యమహోపు రమణిరోకానతె పూజ్యతనలుదు పురమనిమిమడి మనమూన
సమ్ముడిదిని వివరయాముబాని అలకాలుమాని కానచే

అ ను బంధము 22

రాగము - రౌళము

పద్యం. --నీ కినుకవలదమ్మ నీరగాయతాక్షి || పల్లవి ||
దీనులమముద్రోవగను, మూదిసీదయబానికాపు
భూధపుడడవిచేర్క భూరిభాధలాయమాట || ర ||
నాననకుడు భూరాటవి, చేతనేహితముమగానక
మొరినకృపమముగాంచి ద్రోపుదుమ్మపూపుటోతి || ౩ ||

అ ను బంధము 23

బిలహరిరాగము - రూపకరౌళము

పద్యం. --భారత్రాతదాటసాధ్యమే పలదుత్తిరో పంతుగుడగ
నేలాయూరటబాని యుతిడచే || ప ||
వ్యసనవారిధిగోయుదు కాననసీదుతేరెను తాతకానచే.

అ ను బంధము 24

రాగము - రౌళము

పద్యం. --పోయిదా పురంబుదీదీ, పోలత్తిగొయడతే || ప ||
భూమియెల్లనంచరించెద, భూమిపాణినిగాంచెద
పూపుటోగియూరటా, పొలితిమమందు మ్రొక్కెట్టిది || ౩ ||

అ ను బంధము 25

రాగము — తాళము

కామాం..చారిణాయతాక్షినాదు, పశమైస్సైచవియోగేమును
వనతలము నీకెట్లు లిరుగవశము వలదుకన్నతల్లి
కాంతలకు సంతాపకరమూ కాంతారముకాదెనుక
కలచెఫలామేదియైననూ కాటమూకాదుకనూ.

అ ను బంధము 26

ముఖారిరాగము - ఆదితాళము.

జగ||రా:—మనంబున వ్యసనమయె - కానానుదారీ - పః - కనగా ||మనం|| బో
మనంబున వ్యసనము - నమానాకు చింతాచ
తోపదుయైద్దియ - శేనేమినేతుక ||మనం|| బో
కాననముకొబలె - గాంచెడు పురమును
గాంచిన భయమగు - గానానుదారీ ||మనం|| బో

అ ను బంధము 27

కావీరాగము - ఆదితాళము.

జగ:— వ్యసనామచారా ఆయెను మదిసెటుల
నహింతు మీదియొగము భరింపక సాధ్యమెనాకు
పావీచైవా మీగతిని చేసెనన్న అక్కటా
బ్రహ్మవ్రాతా కాదనంగక యేరైన సాధ్యమె
నేనోపాచాలను ఈహూరి చింతను ||వ్యం||

అ ను బంధము 28

రాగము — తాళము

కామ్యే:— చూపెదనాసాహసము - చూపెదనూ - చాన్చిపాణము
కానికాని - కార్యముల - కడవడగనుజేయుదునూ ||చూపె|| ౧||
ధీరుని - మానసంబును - చిల్చిచెందాడెద
భూరిచైతన్యసారమెల్ల - వీరైదనాశక్తిమీర ||చూపె|| 3||

అ ను బంధము 29

కాంబోజీరాగము - రూపకతాళము

ఓబళా:—కామరూపునీ నోముపంటను, సామిచేరెద || ప ||
మారుకేళిగదికి మేరామీరు ముదముననందెద || అ ||

వద్దకునచ్చుని చట్టలువచ్చును నిర్దంధుడుపురు తెల్విచువచ్చున
 తద్దయుచెక్కులు ముద్దులనొక్కరు వుద్దికట్టుచు తద్దయనొచ్చెన || ౧౦ ||
 రచ్చునిలిచ్చుచు కొమ్ముననుచ్చుచు కమ్ముగనుండెన నేమనెరి
 యచ్చునివాసరి నమ్మునమొందిన కొమ్ములేరిక నమ్మిలివాసరి.

అ ను బంధము 30

రాగము — తాళము

బిడకు:— నేతాళవిరాళి హేరాళమామౌను ముగ్గురికములును బాగున || ౧ ||
 పాపాయ నీవగతి ననుమొడిచేరిరి
 తద్దయ శయ్యవయ నిద్దయపుడు పొందుకేరి || ౧ ||
 మంచాయుకేరికి నడుమందును మొదాయునా వందనా
 చేయక బంచకునంగు మొదాయెచ్చె || ౨ ||

అ ను బంధము 31

తొంకరాధరణరాగము - ఆదితాళము.

యదు:— మచని కాంచును కానన విధము
 వినుచు - కిరమణ - కలరవము || మచరి ||
 బిడ:— అచనా - తాళద బృందముగాంచుట
 ఎంతయు నెంచన మదికొనరించుకొ || అంచ ||
 యదు:— కాంచుమాచుయము - కనులచుచువుగను
 దిరుగుటగని మది కింబాదయె || నభి ||
 బిడ:— కనుల - మిత్రమా - గనుమీ భ్రమరాళిని
 గురురాణమిని మరలంబును గానెడి || అంచ ||

అ ను బంధము 32

కేదారగౌళరాగము - రూపకతాళము

యదు:— సరససాగర, సరసివానస్య సారసాక్షి, చాచువ్యుతి || పల్ల ||
 ఇలివిగననా, మనమునా, చేరభూరిగ మారుకాళ
 తాళజాల, కాళికుండి, తదనెయ్యె, నేతెలియ || ౧ ||
 మరువియుగులా, తదితి మార్గమేదియెగానరామ
 మానినీని, మానతేను మనసుకారి నేకనను || ౨ ||

అ సుఖం ధ. ము. నిక,

రాగము — తానము

అనంతరం పాఠశాల సమయమున గాననము చేయవలసి దలచును.

భావమన అవచనానే ప్రాథమిక మనగల్గె

అన్ని సోపానములను చూడగా యొక్క లింగముని కలపక వస్తు మలా

అమృతము నే | పా. శిష్యుభాషనశంక||

అనుబంధము 54

జేగడరాగము - తాళము

అందుఁ— చరిత్రగతులందరి యొక్క తలనొకటి చేరఁజేసినట్లు, మనఁబడునట్లు మోచెముగా || ౨ ||

అంబుమీరే నివసించుచును ఇప్పుడే!! వాసుసాధ్యము,

చేసెను. అది చూచి, తనకు మాత్రమే పాపమోప తాళినట్లు భావించి ౧౭ ||

అ మ బ ం ధ ము ని

అంతా కలిసి కడుగు

మొదట:— శాస్త్రీయమున తీర్చిదిద్దునది ప్రతిమూ పరిమళచతుర్విధియూ,

అంకురములు అనునవి పరిమళముగల పువ్వులు, యొడవలమున

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ ॥

అక్షరము:— పూర్వోక్తాక్షరములను, పరిపూర్ణముగా, పోషించు

ఈ గు నే పోలికను తుల్యించుచు, ఇంకొకవైపు నొవమిదే

శాస్త్రములు : శ్రీ శివ మునిశాస్త్రమునకు ఆముద్రామర్తి || ౧ ||

నాటకమునకు దిగిము

ముద్ర:— అక్షరమునీ అక్షరమునూ, అక్షరమునూ, అక్షరమునూ

సరస్వతిపర్యవేక్షణ, అటవీ, పంటలు, మౌలిక సౌకర్యమున నిర్మితము

శుద్ధుర్రగనాగమము || ౨ ||

జా.చా. — గాంధీజీని గౌరవించి, తెలుగు, కవిత్వమునా,

१. अक्षरानि नाम्ना, तान्त्रिकानि, तान्त्रिकानि च तान्त्रिकानि, तान्त्रिकानि च तान्त्रिकानि

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥

ప్రతిభా

అందుచేత - గుర్రులకూ, పువ్వులకూ, పావులకూ, వాటి శరీరభాగాలకూ

అధ్యక్షులు, సభాపతి, సభ్యులు, సభ్యులు, సభ్యులు, సభ్యులు, సభ్యులు : 3

జగదంబ:— అవనిపాల అరుదయో, అతయమది అడ నేలసోదరుని

జనవ మెత్తవనియెరుగ వినును చనవలెనికవలాడు వెతాటుకనూను || 37 ||

మోహనరాగము

యము:— నారీమణియొంటునిజమిది, తనినరుచులేదనిన

మదికిదిహితమగు నెటుచెలి నినుచేడిచదు సఖినిజములెలుపువదిగ || 38 ||

జగదంబ:— భూపాలకా, భువనభువులువ గానగునైవినును మోదమున

గనుమిటహితు గురుకులమదీ వినుమాత్రమూ చడిముదవగుగనును మది: || 39 ||

అ ను బ ం ధ ము 36

రాగము — తాళము

జగదంబ:—నందియమికమది సరకుడచాలురా || 40 ||

శాసనశీమనిను గాంచితి నేమాననినుమాని చేడిదను మన్నననన్నుగను

భూనుతక్తి మనుచొందమని లొందుగను

యెంతనివిన్ను నులి యిరునునేనుమది వంతలు

తోయెబలు సంతనమాయెవిను యిరినిగన్నుగను స్వాంత్రైము నిశంత్రైము.

అ ను బ ం ధ ము 37

రాగము — తాళము

జగదంబ:—మోహనంగా మోదముగూడె తొల్లిసోముకుంటెల్లి

తెల్లమనేడు కల్లుగాదు నాదుయల్లుముగజెవిందు

భోగభాగ్యములెల్లా లొందుగాంతెలి నేను పుణ్యవంతురాజానయితినుచి నేను.

అ ను బ ం ధ ము 38

మ ం గ థ ము

రాగము — తాళము

శ్రీవరా నురా నురా హరా కరుణా భరణా

నిజభర్త భరణ చారుతరుణ భోకహరణ శ్రీ||

నీ కోమల చూసారన భక్తి దానమునకా నీ

త్రైవ్యభద్రసౌఖ్యము ప్రాకటముగనుకా

నామనాసింగము కరుణకా బొద్దిలి నరణకా నాశీ

నాతా కరిసౌఖ్యకృతా గూనితలా గీరినిగా || శ్రీ ||

నాటకములు.

అక్షరాలలో వ్రాయబడినవి కి. శ్రీ. కోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారిచే రచియింపబడినవి. వివరించిన నాటకములన్నియును విక్రయమునకు సిద్ధముగనున్నవి.

నాటకముల వివరము.

1. రామరాజు పరిశ్రము	15. వజ్రోదపరిశ్రము
2. సుల్తానాచాండుబీ	16. ద్రౌపదిమానసంరక్షణము
3. శిలాదిత్య (హిస్టారికల్ డ్రామా)	17. కీచకవధ
4. శిలాదిత్య (గృహనిష్పత్తి కథ)	18. భూతగుప్తము లేక ధర్మవిజయ
5. శ్రీకృష్ణాచార్యునియుము	19. బుద్ధవాహన నాటకము
6. మైసూరు రాజ్యము	20. శ్రీరామదీక్షణము
7. చంద్రగిరిభృంగము	21. సీతాకల్యాణము
8. సుఖములరీ - రియము	22. పాదుకాపట్టాభిషేకము
9. యువతీవివాహము	23. లంకాజయము
10. మైత్రీని పరీక్షించుము	24. కుశలవనాటకము
11. మహాలసానాటకము	25. కాలిదాసనాటకము
12. రుక్మాంగదనాటకము	26. మానసపితౄనాటకము
13. సత్యహాస్యంబ్రీయము	27. మానాపమానము
14. గిరిజాకల్యాణము	28. చంద్రహాసనాటకము

ప్రమానములు.

1. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము
2. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము
3. నాటికా

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ భారతము (పద్యకావ్యము) సభాపర్యమువలన

Dramatic History of the world (in English)

వలనవాడు ఈ కింది చిహ్నమువలన వ్రాయవలయు.

కె. శత్రుఘ్నరావు.

సివిల్ లైన్సు, అక్షర.

